

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ ΧΑΤΖΗΜΜΑΝΟΥΗΛ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΗΦΑΙΣΤΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

Η Χατζηεμμανουήλ Καλλιόπη βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Ευχαριστώ τον καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Ήφαιστο που με την καθοδήγησή του και τις συμβουλές του με βοήθησε ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω αυτήν την εργασία. Ευχαριστώ ακόμα τα μέλη της επιτροπής κ. Άγγελο Κότιο και κ. Νίκο Φαραντούρη για όσα μου δίδαξαν κατά τη διάρκεια των Μεταπτυχιακών Σπουδών μου στο Πρόγραμμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, όπως επίσης και όλους τους καθηγητές μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο προσδιορισμός των σχέσεων ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και την Ευρώπη και η ερμηνεία των εκάστοτε στρατηγικών τους αποτελεί ένα βασικό κομμάτι έρευνας που πολλοί μελετητές προσπάθησαν να ερευνήσουν κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα.

Η δομή της εργασίας μας αναδεικνύει, από τη μία πλευρά, το ζήτημα του ρόλου της γεωπολιτικής ανάλυσης ως μέσο ερμηνείας και πληρέστερης κατανόησης των πολιτικών και θεσμικών σχέσεων μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας. Από την άλλη πλευρά, μας επιτρέπει να ερευνήσουμε κατά πόσο η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού αποτελεί πυξίδα χάραξης πολιτικών αποφάσεων και στρατηγικών, όχι μόνο για την Ευρώπη και τη Ρωσία, αλλά και για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στον ευρωπαϊκό χώρο.

Βασικός στόχος της έρευνάς μας είναι η μελέτη της σχέσης ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Ρωσία μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Προκειμένου να ερευνήσουμε όμως αυτή τη σχέση, αναπόφευκτα πρέπει να κατανοήσουμε την ιστορικότητά της.

Παρατηρώντας την ιστορικότητα αυτής της σχέσης είναι σημαντικό να θέσουμε ένα βασικό ερώτημα : « Σε ποιό βαθμό οι Ηνωμένες Πολιτείες

Αμερικής επηρέασαν και εξακολουθούν να επηρεάζουν τη χάραξη των στρατηγικών που λαμβάνουν χώρα στον ευρωπαϊκό χώρο;» Θα επιχειρήσουμε λοιπόν να μελετήσουμε το ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών στη σχέση Ρωσίας και Ευρώπης καθώς και να ερμηνεύσουμε την αμερικανική στρατηγική στον ευρωπαϊκό χώρο.

Η ενεργειακή σχέση Ρωσίας και Ευρώπης αποτελεί αυτόνομα ένα ιδιαίτερο θέμα μελέτης και έρευνας. Στη μελέτη μας, θα επιχειρήσουμε να ερευνήσουμε κατά πόσο αυτή η σχέση αποτελεί μία σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στις δύο πλευρές καθώς και σε ποιο βαθμό μπορεί ενδεχομένως από μόνη της να καθορίσει στρατηγικές και πολιτικές αποφάσεις μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο.

Μέσα σε αυτήν την εργασία βασική μας επιδίωξη είναι η ανάλυση και η ερμηνεία της ρωσικής και της ευρωπαϊκής στρατηγικής μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο καθώς και ο αμερικανικός ρόλος στη διαμόρφωση αυτής της σχέσης. Σε ποιο βαθμό εν τέλει η σχέση ανάμεσα στη Ρωσία και την Ευρώπη βασίζεται στους δεσμούς συμφέροντος ανάμεσά τους;

Αφετηριακό σημείο της έρευνάς μας, που αποτελεί μία περιπτωσιολογική μελέτη, αποτελεί η περίοδος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, κατά την οποία επιδιώκουμε να προσδιορίσουμε τις πολιτικές και θεσμικές σχέσεις της Ευρώπης με τη Ρωσία.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας, η υπόθεση πως « Η στρατηγική των Η.Π.Α. επηρέασε σημαντικά τις σχέσεις της Ευρώπης με την ΕΣΣΔ » ερευνάται μέσω της ιστορικότητας των σχέσεών τους, όπως αυτές

διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Στην αιτιώδη υπόθεση μας, την εξαρτημένη μεταβλητή αποτελεί η σχέση της Ευρώπης με τη Ρωσία ενώ την ανεξάρτητη η στρατηγική των Η.Π.Α. Μέσω της ανάλυσής μας θα γίνει φανερός ο ρόλος των Η.Π.Α ως μία υπερδύναμη που προσαρμόζεται σύμφωνα με τη διεθνή επικαιρότητα επιτυγχάνοντας αυτό που επιτάσσει το εθνικό της συμφέρον. Στη δεύτερη ενότητα του συγκεκριμένου κεφαλαίου θα προσπαθήσουμε να μελετήσουμε το ρόλο του γερμανικού ζητήματος στη διαμόρφωση της σχέσης ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ε.Σ.Σ.Δ. μέσα από την ανάλυση και την ερμηνεία των στρατηγικών των δύο πλευρών ως προς την επίλυσή του συγκεκριμένου ζητήματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας, θα αναλύσουμε τους πολιτικούς και θεσμικούς παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Ρωσία. Σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας είναι η μελέτη της παρακάτω προβληματικής: « Σε ποιο βαθμό η Ρωσία και η Ε.Ε ακολούθησαν μία συντονισμένη στρατηγική με σκοπό την ανάπτυξη των πολιτικών και οικονομικών σχέσεών τους ; »

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας, θα μελετήσουμε το βαθμό και τον τρόπο με τον οποίο ο παράγοντας της ενέργειας επηρεάζει τη σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας. Σκοπός της συγκεκριμένης ενότητας είναι να μπορέσουμε να αντιληφθούμε κατά πόσο αυτή η σχέση μπορεί να χαρακτηριστεί ως « σχέση αλληλεξάρτησης ». Πολλοί ερευνητές έχουν ταχθεί υπέρ της άποψης ότι πρόκειται είτε για μία ασύμμετρη αλληλεξάρτηση (James Hughes) είτε για μία αμοιβαία εξάρτηση (Pick L.). Καταληκτικά, στη δεύτερη ενότητα του τρίτου κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε την κρίση της Ουκρανίας με σκοπό να ερευνήσουμε τη συμβολή του ρεύματος του πολιτικού ρεαλισμού και της

γεωπολιτικής στη διαμόρφωση των σχέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας.

Deux diplomaties

1

¹ Βλ. Rolland Hureau, « Union Européenne et Russie : les malentendus de deux visions diplomatiques », 30/10/14.
<http://www.libertepolitique.com/site/Actualite/Decryptage/Union-europeenne-et-Russie-les-malentendus-de-deux-visions-diplomatiques>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α:

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Σ.Σ.Δ. ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

- I. Ο ρόλος των Η.Π.Α. στην εξισορρόπηση της σοβιετικής ηγεμονίας στην
ευρωπαϊκή ήπειρο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο..... σ. 15**
- II. Το γερμανικό ζήτημα ως διαμορφωτής της σχέσης Ε.Σ.Σ.Δ - Ευρώπης
..... σ. 25**

ΜΕΡΟΣ Β:

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΕΣΗ Ε.Ε. ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ Ε.Σ.Σ.Δ.

- I. Τα βασικά χαρακτηριστικά της μεταβατικής ρωσικής πολιτικής και
οικονομίας.....σ.39**
- II. Οι θεσμικοί και πολιτικοί παράγοντες διαμόρφωσης των σχέσεων
Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας.....σ.47**

ΜΕΡΟΣ Γ:

**Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ
ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ
ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ**

I. Η ενεργειακή στρατηγική των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τη Ρωσία.....	σ. 65
II. Ο ρόλος της Γεωπολιτικής στις σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρωσίας και η κρίση της Ουκρανίας.....	σ.73
Συμπεράσματα.....	σ.85
Βιβλιογραφία.	σ. 91

I. ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ.

*« Αναπτύξαμε, από την ανάγκη των πραγμάτων,
την ηγεμονία μας στο σημείο που βρίσκεται σήμερα,
στην αρχή από φόβο,
έπειτα για την τιμή και αργότερα
για το συμφέρον μας »*

Θουκυδίδης, Ομιλία Αθηναίων προς τους Σπαρτιάτες.²

Μέσα από το έργο του Θουκυδίδη, ο οποίος θεωρείται ο πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού και συγκεκριμένα μέσα από τη συγγραφή της ιστορίας του Πελοποννησιακού Πολέμου μας δίνεται η δυνατότητα να παρατηρήσουμε και να κατανοήσουμε σε βάθος όλα τα χαρακτηριστικά των διακρατικών σχέσεων της σύγχρονης εποχής. Το εθνικό συμφέρον είναι αυτό που τελικά καθορίζει τις στρατηγικές επιλογές των κρατών, είτε αυτά δρουν ανεξάρτητα, είτε έχουν εκχωρήσει

² Θουκυδίδου Ιστορία, Α75. Για μία συζήτηση για τα τρία αυτά κίνητρα της στρατηγικής συμπεριφοράς (δηλ. φόβος, τιμή, συμφέρον) βλ. Crane, Thucydides and the Ancient Simplicity, σελ.62, Laurie M. Johnson, Thucydides, Hobbes, and the interpretation of Realism (DeKalb: Northern Illinois University Press, 1993), Clifford Orwin, The Humanity of Thucydides (Princeton: Princeton University Press, 1994), σελ 44-51. Μέσα στο Πλατιάς Αθ. (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα: ΕΣΤΙΑ σελ. 32.

μέρος της εξουσίας τους σε υπερεθνικούς θεσμούς, όπως για παράδειγμα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³

Στις 8 Απριλίου 2015, εν μέσω της διαπραγμάτευσης της Ελλάδας με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς για την εξεύρεση λύσης στο ζήτημα της ελληνικής κρίσης, ο Έλληνας Πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας, επισκέφτηκε στο Κρεμλίνο το Ρώσο Πρόεδρο Vladimir Putin. Τα λόγια του ηγέτη της Ρωσίας φανερώνουν την αντίληψή του για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη των διακρατικών σχέσεων ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και τη Ρωσία.

« Θεωρώ ότι κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να πάρει αποφάσεις σύμφωνα με τα εθνικά της συμφέροντα και δεν μπορώ να μη συμφωνήσω με αυτούς τους παρατηρητές και αναλυτές, πολιτικούς, που λένε ότι όταν τη Ρωσία επισκέπτονται άλλοι αρχηγοί, άλλων χωρών αυτό είναι κανονικό, ενώ ταυτόχρονα η επίσκεψη του Πρωθυπουργού της Ελλάδας θεωρείται ένα γεγονός παράδοξο. Αυτό δεν μπορώ να το καταλάβω, δηλαδή έχουν δεσμεύσεις και στον πολιτικό τομέα, έχουν δεσμευθεί χειροπόδαρα, περιόρισαν την κυριαρχία ώστε δεν μπορεί να έχει ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική; Πιστεύω ότι δεν είναι έτσι και όλες οι ενέργειες της Ελλάδας δείχνουν το αντίθετο. Θα ήθελα να σας πω ότι εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θα χρησιμοποιούσαμε τίποτα για να έχουμε μονομερώς κάποια προώθηση της συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολο. Είμαστε έτοιμοι να συνεργαστούμε βάσει αμοιβαίου ενδιαφέροντος, βάσει μελλοντικών προοπτικών. Ήδη σας έχω πει ότι χρειάζεται να χτίσουμε έναν ενιαίο χώρο από τη Λισαβόνα μέχρι το Βλαδιβοστόκ. Πρόσφατα ο Πρόεδρος της Γαλλίας με διόρθωσε και είπε ότι ήταν ιδέα του Σαρλ ντε Γκολ και ήταν ο χώρος από τη Λισαβόνα μέχρι τα Ουράλια και εγώ διεύρυνα αυτόν τον χώρο μέχρι το Βλαδιβοστόκ. Δεν έχω αντιρρήσεις. Το μόνο που θέλω να πω είναι ότι τα κοινά μας σχέδια πάντα βασίζονταν σε αυτό το πνεύμα και γι' αυτό το συζητήσαμε και με τον Καγκελάριο Κολ, που ήταν πάντα υπέρ της Ρωσογερμανικής συνεργασίας. Δεν είναι κάτι παράλογο και παράδοξο αυτό που κάνει ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας και το υποστηρίζουμε πλήρως ».⁴

³ Πλατιάς Αθ. (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα :ΕΣΤΙΑ σελ. 25-26.

⁴«Κοινή συνέντευξη Τύπου Αλ. Τσίπρα – Βλ. Πούτιν», 2015<http://www.avgi.gr/article/5454378/koini-sunenteuxi-tupou-al-tsipra-bl-poutin-video>- [πρόσβαση 18/05/2015].

Ι.Ι. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΣΤΗΝ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΗΠΕΙΡΟ ΜΕΤΑ ΤΟ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Για να μπορέσουμε να μελετήσουμε και να ερμηνεύσουμε την εξέλιξη της σχέσης μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά την περίοδο του 21^{ου} αιώνα, είναι σημαντικό να επιχειρήσουμε να κατανοήσουμε το ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, ως βασικό παράγοντα διαμόρφωσης στη χάραξη των στρατηγικών στον ευρωπαϊκό χώρο.

Ποίες θα ήταν οι συνέπειες για την μεταπολεμική Ευρώπη εάν μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Η.Π.Α. δεν ακολουθούσαν μια στρατηγική αναχαίτισης της Σοβιετικής δύναμης, ενώ αντιθέτως αδιαφορούσαν για τον επίδοξο μελλοντικό ηγεμόνα της Ευρωπαϊκής Ηπείρου; Πιθανότατα η σχέση Ε.Ε - Ρωσίας στις ημέρες μας να ήταν διαφορετική εάν κατά την μεταπολεμική περίοδο οι ΗΠΑ έμεναν αμέτοχες μπροστά στη μεγιστοποίηση της πολιτικής και της οικονομικής ισχύος της ΕΣΣΔ και στις επεκτατικές τις βλέψεις.

Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός πως η Αμερικανική εξωτερική πολιτική προσαρμόζεται σύμφωνα με τη διεθνή επικαιρότητα, τις εξελίξεις της διεθνούς πολιτικής, τις στρατηγικές των άλλων δυνάμεων, την περιφερειακή και πλανητική κατανομή ισχύος και τον στρατηγικό σχεδιασμό μακροπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα,

εφαρμόζοντας τελικά αυτό που επιτάσσει το δικό της εθνικό συμφέρον. Στον αποχαιρετιστήριο λόγο του το 1796, ο George Washington, έθετε τις κατευθυντήριες γραμμές της αμερικανικής πολιτικής, οι οποίες βρίσκονται σε εμφανή αντίθεση με την στάση που οι Ηνωμένες Πολιτείες κράτησαν κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

« Τηρείστε καλή πίστη και δικαιοσύνη απέναντι σε όλα τα κράτη. Καλλιεργείστε ειρήνη και αρμονία με όλους. Η θρησκεία και η ηθική να καθοδηγούν αυτή τη συμπεριφορά.(...) Για ένα εμπνευσμένο, ελεύθερο και σύντομα μεγάλο έθνος, αξίζει τον κόπο να δώσει στην ανθρωπότητα το μεγαλόψυχο και πρωτοφανές παράδειγμα ενός λαού που καθοδηγείται από εξαιρετη δικαιοσύνη και αγαθοεργία. (...) Ο θεμελιώδης κανόνας συμπεριφοράς απέναντι σε άλλα κράτη είναι να αναπτύσσουμε μαζί τους εμπορικές σχέσεις και ελάχιστες πολιτικές σχέσεις. Η Ευρώπη έχει ζωτικά συμφέροντα , τα οποία έχουν ελάχιστη ή καμία σχέση με εμάς. Για αυτό η (Ευρώπη) εμπλέκεται συχνά σε διενέξεις τα αίτια των οποίων δεν μας αφορούν.(...) Όταν θα πρέπει να επιλέξουμε μεταξύ ειρήνης και πολέμου, καθοδηγούμενοι από αίσθημα δικαιοσύνης θα κάνουμε την επιλογή μας. (...) Γιατί να συνυφαίνουμε το πεπρωμένο μας με οποιαδήποτε μέρος της Ευρώπης , γιατί να εμπλέκουμε την ειρήνη και την ευημερία μας με τις φιλοδοξίες της Ευρώπης , τις αντιθέσεις της, τα καπρίτσια της ; (...)»⁵

Ο Θουκυδίδης μας διδάσκει ότι το συμφέρον είναι αυτό που τελικά οι πολιτείες θα επιλέξουν και όχι το δίκαιο και η ηθική, ιδιαίτερα όταν απειλείται η ειρήνη.⁶ Όπως ο John Mearsheimer αναφέρει, οι Ηνωμένες Πολιτείες δρουν ως υπερπόντιοι εξισορροπητές όποτε εμφανίζεται ένας δυνητικός ηγεμόνας στην Ευρώπη και οι μεγάλες τοπικές δυνάμεις δε μπορούν να τον αναχαιτίσουν.⁷

⁵ Βλ. το πλήρες κείμενο στο Thomas Brockway, Basic Documents in United States Foreign Policy (Van Nostrand co, Princeton, NJ, 1957), σς. 17-20. Ο Thomas Bailey παρατηρεί πως οι θέσεις του Ουάσιγκτον ήταν υπέρ της ουδετερότητας και της μη ανάμειξης και όχι υπέρ της απομόνωσης. Βλ. Bailey Thomas, A diplomatic History of the American People (Prentice – Hall, Englewood Cliffs, NJ,1980), σς. 90-91. Βλ. επίσης Jones Haward , The course of American Diplomacy (The Dorsey Press , Chicago ,1988), κεφ.2, ιδ.σ.43.Μέσα στο: Κ.Αρβανιτόπουλος, Ήφαιστος Π.(2003), Ευρωατλαντικές Σχέσεις,Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.18.

⁶ Αθανάσιος Πλατιάς (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα :ΕΣΤΙΑ σελ. 35.

⁷ John J. Mearsheimer.(2011), Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Αθήνα :ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.505-506.

Στην συνέχεια της εργασίας μου θα προσπαθήσω να παρουσιάσω και να αναλύσω τον τρόπο με τον οποίο οι ΗΠΑ προσπάθησαν να εξισορροπήσουν την σοβιετική επιρροή στην Ευρώπη , αναλύοντας συγκεκριμένες στρατηγικές των ΗΠΑ κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Πιο συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στο *Δόγμα Τρούμαν* (Μάρτιος 1947), το *Σχέδιο Μάρσαλ* (Ιούνιος 1947), τη σύσταση της *Βορειοατλαντικής Συμμαχίας* (1949) καθώς επίσης και στη συμβολή των ΗΠΑ ώστε να επιτευχθούν τα πρώτα βήματα προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (1950).

ΔΟΓΜΑ ΤΡΟΥΜΑΝ

«The free peoples of the world look to us for support in maintaining their freedoms. If we falter in our leadership, we may endanger the peace of the world. And we shall surely endanger the welfare of this nation.

Great responsibilities have been placed upon us by the swift movement of events.

*I am confident that the Congress will face these responsibilities squarely».*⁸

Τον Μάρτιο του 1947 η Αμερικανική κυβέρνηση αναγκάστηκε, ωθούμενη από τα διεθνή γεγονότα να πάρει μια πιο σαφή πολιτική κατεύθυνση σε σχέση με την ευρωπαϊκή ήπειρο και την απειλή που αντιμετώπιζε από την Σοβιετική Ένωση. Η βασική αιτία κατά την οποία ενεργοποιήθηκε η αμερικανική στρατηγική στην Ευρώπη είναι η δήλωση της μεγάλης Βρετανίας πως θα σταματούσε να υποστηρίζει την Ελληνική κυβέρνηση, κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου απέναντι στους κομμουνιστές. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της σοβιετικής επιρροής

⁸ Harry S. Truman, The Truman Doctrine. Στο : <http://www.americanrhetoric.com/speeches/harrystrumantrumandocctrine.html>. Πρόκειται για την ομιλία του προέδρου Τρούμαν στο Κογκρέσο στις 12 Μαρτίου 1947.

στην Ελλάδα και την Τουρκία (και κατ' επέκταση σε ολόκληρη την Ευρώπη) αφού δεν υπήρχε καμία ουσιαστικά μεγάλη δύναμη για να την εμποδίσει.⁹

Ο Τρούμαν στην ομιλία του στο Κογκρέσο αναφέρεται ξεκάθαρα στην βρετανική αδυναμία υποστήριξης της Ελλάδας η οποία ουσιαστικά ανάγκασε τις ΗΠΑ να πάρουν συγκεκριμένες αποφάσεις και μέτρα μπροστά στην «σοβιετική απειλή» : *“The British Government, which has been helping Greece, can give no further financial or economic aid after March 31st. Great Britain finds itself under the necessity of reducing or liquidating its commitments in several parts of the world, including Greece. Στη συνέχεια, εξηγεί πως η «κομμουνιστική απειλή» είναι τεράστια σε μια Ελλάδα εξασθλιωμένη. «Greece is in desperate need of financial and economic assistance to enable it to resume purchases of food, clothing, fuel, and seeds (...) The very existence of the Greek state is today threatened by the terrorist activities of several thousand armed men, led by Communists, who defy the government's authority at a number of points, particularly along the northern boundaries.»¹⁰*

Ο Αμερικανός Πρόεδρος μέσα από την ομιλία του κατέδειξε την έντονη πεποίθησή του για την ανάγκη να παρέχουν οι ΗΠΑ οικονομική βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία. Πρόκειται για την αρχή μιας ουσιαστικής εισχώρησης των ΗΠΑ σε θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αποτέλεσμα της εξαγγελίας του Δόγματος Τρούμαν, καθώς και της εφαρμογής του σχεδίου Μάρσαλ, που αναλύεται στη συνέχεια, ήταν η κλιμάκωση των σχέσεων μεταξύ Δύσης και ΕΣΣΔ.¹¹

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΣΑΛ

«AN ACT to promote world peace and the general welfare, national interest, and foreign policy of the United States through economic, financial and other measures

⁹ Παπασωτηρίου Χ. (2003), Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.58-59.

¹⁰ Για την τελευταία παράγραφο βλέπε Harry S. Truman, The Truman Doctrine. Προσβάσιμο : <http://www.americanrhetoric.com/speeches/harrystrumantrumandoctrine.html>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 21 Αυγούστου.

¹¹ Ζαφειρόπουλος Γ.(1992), ΡΩΣΙΑ ΕΣΣΔ ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ. Η Γέννηση και ο Θάνατος μιας αυτοκρατορίας, Αθήνα : ΤΕΣΣΕΡΑ ΕΨΙΛΟΝ Α.Ε. σελ. 196.

*necessary to the maintenance of conditions abroad in which free institutions may survive and consistent with the maintenance of the strength and stability of the United States».*¹²

Με τα παραπάνω λόγια ξεκινάει η πρώτη σελίδα του νόμου που υπερψηφίστηκε από το Κογκρέσο στις 3 Απριλίου 1948 και δεν είναι άλλος από την υλοποίηση του σχεδίου Marshall το οποίο είχε ανακοινώσει ένα χρόνο πριν ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall.

Με ιδεαλιστικά τεχνάσματα, στην ομιλία που έδωσε στο Χάρβαρντ την 5η Ιουνίου 1947, πείθει τον αμερικανικό λαό και τον τύπο πως ένα πακέτο βοήθειας προς την Ευρώπη, αποτελεί μια αναγκαία λύση που μόνο οι ΗΠΑ τη δεδομένη χρονική στιγμή μπορούν και οφείλουν να προσφέρουν.

Η πρόθεση του George Marshall να μην υποδείξει την σοβιετική ένωση και επομένως τον κομμουνισμό ως την ισχυρή απειλή διχοτόμησης της Ευρώπης γίνεται εμφανής μέσα από την δήλωσή του : *“Our policy is directed not against any country or doctrine but against hunger, poverty, desperation and chaos. Its purpose should be the revival of a working economy in the world so as to permit the emergence of political and social conditions in which free institutions can exist.”*¹³

Δηλαδή, αναφέρει ξεκάθαρα πως η συγκεκριμένη πολιτική που θέλει να ακολουθήσει δεν εναντιώνεται σε καμία χώρα ή δόγμα αλλά μόνο στην πείνα, στη φτώχεια, στην απελπισία και στο χάος.

Παράλληλα, η λάθος εκτίμηση του Σχεδίου Marshall από τον Σοβιετικό ηγέτη Ιωσήφ Στάλιν καθώς και οι παραστάσεις ηγεμονίας που εφάρμοσε προκειμένου το σχέδιο να μην υλοποιηθεί αυτόματα έδωσαν χώρο στην τελική υλοποίησή του. Πρωταρχικός

¹² “The Marshall Plan”

Προσβάσιμο:http://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/marshall_plan/. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 24 Αυγούστου.

¹³ “The “Marshall Plan” speech at Harvard University, 5 June 1947”.

Προσβάσιμο :<http://www.oecd.org/general/themarshallplanspeechatharvarduniversity5june1947.htm>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 23 Αυγούστου.

στόχος του συγκεκριμένου σχεδίου ήταν η ενδυνάμωση της Γερμανικής οικονομίας δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα αντίβαρο προς την Σοβιετική απειλή.¹⁴

Ένα από τα ερωτήματα που προέκυψαν αναφορικά με το σκοπό του συγκεκριμένου εγχειρήματος έγκειται στο εάν το Σχέδιο Marshall αποτέλεσε μια γενναιόδωρη προσπάθεια ανασυγκρότησης της κατεστραμμένης, από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ευρωπαϊκής ηπείρου ή εάν θα αποτελούσε ένα μέσο ελέγχου και επιρροής προς τη Δυτική Ευρώπη. Με αυτόν τον τρόπο, οι Η.Π.Α. θα μπορούσαν να διασφαλίσουν πως η δυτική Ευρώπη θα απέφευγε το σοβιετικό έλεγχο και τη σοβιετική κυριαρχία, κάτι που δε συνέβη με την ανατολική.¹⁵ Συνεπώς, οι Η.Π.Α. ακολούθησαν μια στρατηγική με την οποία επεδίωξαν να περιορίσουν τη μεγιστοποίηση ισχύος της Ε.Σ.Σ.Δ., βασιζόμενη στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού και χάραξαν τη στρατηγική τους με τέτοιο τρόπο ώστε να προστατέψουν το δικό της εθνικό συμφέρον.

«Αμερικανική γελοιογραφία του 1947. Παρουσιάζει το μπάμπια Σαμ να προσφέρει ομπρέλα προστασίας στην Ευρώπη. Η ομπρέλα, όμως, κρύβει μια βόμβα...»¹⁶.

North Atlantic Treaty Organisation (NATO)

¹⁴Παπασωτηρίου Χ. (2003), Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.58-59.

¹⁵ “Σχέδιο Μάρσαλ”.

Προσβάσιμο:<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%9C%CE%AC%CF%81%CF%83%CE%B1%CE%BB>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 25 Αυγούστου.

¹⁶ Μπογιόπουλος, Ν.(5 Ιουνίου 2015) “ Σχέδιο Μάρσαλ : Η «Σωτηρία» που... σκοτώνει!” Προσβάσιμο: <http://www.imerodromos.gr/marshal-plan/>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 25 Αυγούστου.

«Από το Στέτιν στη Βαλτική μέχρι την Τριέστη στην Αδριατική ένα σιδηρούν παραπέτασμα έχει κατέλθει δια μέσου της ηπείρου. Πίσω από τη γραμμή αυτή βρίσκονται όλες οι πρωτεύουσες των αρχαίων κρατών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης ».

Wiston Churchill, ομιλία στο Κολέγιο Ουέστμίνστερ του Φουλτον.¹⁷

Ο Wiston Churchill στην ομιλία του στο κολέγιο Ουέστμίνστερ το 1946, φαινόταν να προειδοποιεί για τη διχοτόμηση της Ευρώπης σε δύο στρατόπεδα και συνεπώς την ανάγκη λήψης μέτρων για την αντιμετώπιση του οξύτατου προβλήματος που είχε δημιουργηθεί. Το “σιδηρούν παραπέτασμα” αποτελεί την γραμμή που διαχωρίζει την ανατολική Ευρώπη, υπό την επιρροή των κομμουνιστικών κινημάτων, με την Δυτική Ευρώπη. Η ομιλία του Wiston Churchill καταδικάστηκε από τον αμερικανικό λαό και από τον τύπο, καθώς θεωρήθηκε ότι επεδίωκε να κάνει πιο δυσχερείς τις σχέσεις των ΗΠΑ με τη Σοβιετική Ένωση.

Παρόλα αυτά, μέσα από τα λόγια του προμηνύεται η δημιουργία της Ατλαντικής Συμμαχίας όπως και τελικά πραγματοποιήθηκε το 1949. Οι ιστορικοί λόγοι που συνέτρεξαν στην σύσταση του NATO είναι οι εξής :

- Η ολοένα και αυξανόμενη σοβιετική απειλή στις χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου¹⁸.
- Η ανάγκη να αποφευχθούν νέα εθνικιστικά στρατιωτικά κινήματα τα οποία στο παρελθόν είχαν καταστροφικές συνέπειες για την Ευρώπη¹⁹.
- Η ανάγκη υποστήριξης και ενθάρρυνσης ώστε να επιτευχθεί η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση²⁰.

Οι ευρωπαϊκές χώρες, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τις καταστροφικές συνέπειες που αυτός είχε επιφέρει, στον οικονομικό, πολιτικό, στρατιωτικό και

¹⁷ David McCullough, Truman, σ. 486-90. Μέσα στο Παπασωτηρίου Χ. (2003), Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002, Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.56.

¹⁸ “ A short history of NATO” Προσβάσιμο : <http://www.nato.int/history/nato-history.html>.

Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 28 Αυγούστου.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

κοινωνικό τομέα ήταν ανίκανες να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική απειλή χωρίς την βοήθεια των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα : « Η Γερμανία ήταν σωριασμένη σε ερείπια , και ούτε η Γαλλία ούτε το Ηνωμένο Βασίλειο είχαν τη δυνατότητα να σταματήσουν τον πανίσχυρο κόκκινο στρατό, ο οποίος είχε συντρίψει την ίδια εκείνη Βέρμαχτ η οποία είχε νικήσει εύκολα τον βρετανικό και τον γαλλικό στρατό το 1940 »²¹.

“Mr. Dean Acheson (US Minister of Foreign Affairs) signs the NATO Treaty”²²

Με την υπογραφή του Βορειοατλαντικού Συμφώνου επικυρώνεται η πλέον μόνιμη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο. Τα ιδρυτικά μέλη του NATO στις 4 Απριλίου του 1949 ήταν : Οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισλανδία, το Λουξεμβούργο, ο Καναδάς, το Βέλγιο, η Δανία, η Πορτογαλία, η Ολλανδία και η Νορβηγία.²³ Η συμμαχία αυτή των δυτικών χωρών πέρα από το στρατιωτικό σκέλος είχε και πολιτικές συνέπειες και προεκτάσεις. Μία άμεση συνέπεια, είναι ότι η Σοβιετική ένωση δημιούργησε μία δικής της στρατιωτική συμμαχία υπογράφοντας το Σύμφωνο της Βαρσοβίας το 1952, το οποίο αναλύεται στη συνέχεια.

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΗΣ ΒΑΡΣΟΒΙΑΣ: Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

²¹ John J. Mearsheimer.(2011), Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Αθήνα :ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.516.

²² “ A short history of NATO” Προσβάσιμο : <http://www.nato.int/history/nato-history.html>.
Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 28 Αυγούστου.

²³“ Member Countries ”

Προσβάσιμο: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 28 Αυγούστου.

*“Οι Ηγέτες του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1955, (από αριστερά):
Χούζακ (Τσεχοσλοβακίας), Ζίβκοβ (Βουλγαρίας), Ε. Χόνεκερ (Α.Γερμανίας),
Μ. Γκορμπάτσφ (ΕΣΣΔ), Ν. Τσαουσέσκου (Ρουμανίας), Β. Γιαρουζέλσκι (Πολωνίας) και ο
Γ. Καντάρ (Ουγγαρίας).”²⁴*

Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας υπογράφηκε στις 14 Μαΐου του 1955 από επτά χώρες της ανατολικής και της κεντρικής Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα από την Τσεχοσλοβακία, την Βουλγαρία, την Ανατολική Γερμανία, την ΕΣΣΔ, την Ρουμανία, την Πολωνία και την Ουγγαρία. Με το συγκεκριμένο Σύμφωνο, τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη συμφώνησαν σε μία συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας αποτέλεσε μία διπλωματική κίνηση στρατιωτικού και αμυντικού χαρακτήρα η οποία ερμηνεύτηκε ως απάντηση προς το ΝΑΤΟ που είχε δημιουργηθεί έξι χρόνια νωρίτερα.

Σε αυτό το σημείο, ένα ερώτημα που προκύπτει είναι για ποιο λόγο το Σύμφωνο της Βαρσοβίας δημιουργήθηκε έξι χρόνια αργότερα (1955) από το ΝΑΤΟ (1949) και όχι σε κοντινότερο διάστημα. Ο λόγος που συνετέλεσε σε αυτό είναι ο επανεξοπλισμός της Δυτικής Γερμανίας στα πλαίσια της ένταξης της στο ΝΑΤΟ το 1955, γεγονός το οποίο δε μπορούσε να αφήσει αδιάφορη την ΕΣΣΔ η οποία δεκατρείς ημέρες αργότερα δημιούργησε την δική της στρατιωτική συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα. Σε αντίθεση με το ΝΑΤΟ το οποίο συνεχίζει να υφίσταται μέχρι και σήμερα, το Σύμφωνο της Βαρσοβίας έπαψε εκ των πραγμάτων να ισχύει, με την κατάρρευση της

²⁴ “Σύμφωνο της Βαρσοβίας”

Προσβάσιμο :https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%81%CF%83%CE%BF%CE%B2%CE%AF%CE%B1%CF%82. Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 30 Αυγούστου.

Σοβιετικής Ένωσης το 1990, που σήμανε και το τέλος του ψυχρού πολέμου.²⁵ Τα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τις σχέσεις των κρατών μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας καθώς και την ίδια την υπόστασή του συνοψίζονται ως εξής:

- Το 1962 Η Αλβανία εκδιώχθηκε από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και στράφηκε για την αναζήτηση βοήθειας και εμπορίου προς την Κομμουνιστική Κίνα.
- Το 1990 η Ανατολική Γερμανία αποχώρησε από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας καθώς επανενώθηκε με τη Δυτική Γερμανία και η νέα ενωμένη Γερμανία έγινε μέλος του ΝΑΤΟ.
- Κατά την διάρκεια του 1990-1991 υπήρξε σημαντική άνοδος των μη κομμουνιστικών κυβερνήσεων όπως στην Πολωνία και στη Γερμανία κάτι που σηματοδότησε την αποδυνάμωση του Συμφώνου της Βαρσοβίας.
- Τελικά τον Μάρτιο του 1991 η Στρατιωτική αμυντική Συμμαχία του Συμφώνου της Βαρσοβίας διαλύθηκε.²⁶

Ακόμα αξίζει να σημειωθεί πως η ΕΣΣΔ εκμεταλλευόμενη το Σύμφωνο της Βαρσοβίας χρησιμοποίησε στρατιωτικές δυνάμεις με σκοπό να καταστείλει τις εξεγέρσεις στην Ουγγαρία το 1956 και στην Τσεχοσλοβακία το 1968 ισχυριζόμενη πως αυτό δεν το διέπραξε από μόνη της αλλά το επιτάσσει το ίδιο το Σύμφωνο.²⁷

²⁵ “FORMATION OF NATO AND WARSAW PACT”

Προσβάσιμο :<http://www.history.com/topics/cold-war/formation-of-nato-and-warsaw-pact>
Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 28 Αυγούστου.

²⁶“1955 the Warsaw pact is formed” Προσβάσιμο : <http://www.history.com/this-day-in-history/the-warsaw-pact-is-formed> Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 30 Αυγούστου.

²⁷ FORMATION OF NATO AND WARSAW PACT” Προσβάσιμο:
<http://www.history.com/topics/cold-war/formation-of-nato-and-warsaw-pact> Ημερομηνία επίσκεψης :
2015, 28 Αυγούστου.

I.II. ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΗΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΕΣΣΔ-ΕΥΡΩΠΗΣ

Αμέσως μετά τη λήξη του Δεύτερου Παγκοσμίου πολέμου ένα από τα σημαντικότερα θέματα που απασχολούσαν την διεθνή επικαιρότητα ήταν το *Γερμανικό Ζήτημα*, το οποίο είχε διαφορετική έννοια για τους Γερμανούς και διαφορετική για τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Για τους δυτικούς το πρόβλημα έγκειτο στο πώς θα μπορούσε να περιοριστεί μια εκ νέου γερμανική υπερδύναμη, συνιστώσες της οποίας αποτελούσαν η οικονομική, πολιτική και στρατιωτική ενδυνάμωσή της, με κίνδυνο την εκ νέου ηγεμονική έκφραση της.

Από την άλλη πλευρά για τους Γερμανούς, το Γερμανικό ζήτημα αφορούσε στον τρόπο με τον οποίο θα επιτύγχαναν να γίνουν ένα ισχυρό κράτος ακόμα και αν δεν είχαν ούτε τους πόρους ούτε τον απαραίτητο χώρο για να το πράξουν.

Με τον διαμελισμό της Γερμανίας, δημιουργήθηκε ένα μεγάλο κενό ισχύος στο κέντρο της Ευρώπης. Η ΕΣΣΔ και τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη θέλησαν να

επιλύσουν το Γερμανικό Ζήτημα, η κάθε πλευρά ανάλογα με τον τρόπο που την συνέφερε περισσότερο.²⁸

Μία σειρά από θεσμούς, συμφωνίες και από πολιτικές επιδιώξεις ακολούθησαν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και είχαν ως σημείο αναφοράς και ως βασικό στόχο την διευθέτηση του Γερμανικού Ζητήματος. Το ίδιο το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αλλά και η διπλωματική, στρατιωτική και πολιτική συμπεριφορά της ΕΣΣΔ είχαν σκοπό να «δέσουν», η καθεμιά με διαφορετικό τρόπο το διαμελισμένο τότε Γερμανικό κράτος.

Στην συνέχεια, παρουσιάζεται ο τρόπος προσέγγισης της εκάστοτε πλευράς (ΕΣΣΔ– Δυτικών Συμμάχων) για την επίλυση του Γερμανικού Ζητήματος έχοντας ως αφετηριακό σημείο προσέγγισης την Διάσκεψη του Πότσταμ.

Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΠΟΤΣΝΤΑΜ

Από Αριστερά : Winston Churchill, Harry S. Truman, Joseph Stalin ²⁹

Η διάσκεψη στο Πότσταμ διενεργήθηκε αμέσως μετά την λήξη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και διήρκησε από τις 17 Ιουλίου του 1945 μέχρι τις 2 Αυγούστου του ίδιου έτους ενώ έλαβε χώρα στο Πότσταμ της Γερμανίας. Πρόκειται για την τελευταία διάσκεψη των τριών μεγάλων ηγετών – νικητών του πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, οι διαπραγματευτές της ιστορικής Διάσκεψης ήταν ο πρόεδρος των

²⁸ Ηφαιστος Π., «Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων», Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010, σελ.207.

²⁹ Προσβάσιμο : <http://www.cna.gr/stories/apofasistike-sti-diaskepsi-tou-potsntam/> Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 30 Αυγούστου

ΗΠΑ Harry S. Truman, ο Σοβιετικός ηγέτης Ιωσήφ Στάλιν και ο πρωθυπουργός της Αγγλίας Winston Churchill.³⁰

Το βασικότερο θέμα προς επίλυση στην συγκεκριμένη Διάσκεψη ήταν το ζήτημα του χειρισμού της Γερμανίας. Μερικές από τις σημαντικότερες αποφάσεις που ελήφθησαν στη Διάσκεψη του Πότσταμ αναφορικά με το ζήτημα της Γερμανίας είναι οι ακόλουθες:

- « Η αποστρατιωτικοποίηση και ο αποπλισμός της Γερμανίας σε 4 κατοχικές ζώνες (ΗΠΑ, Γαλλία, Αγγλία, ΕΣΣΔ) »³¹.
- « Η αναθεώρηση των Γερμανικών-Πολωνικών- Σοβιετικών συνόρων »³².
- « Η ανασυγκρότηση της Γερμανικής κοινωνίας μέσω δημοκρατικών γραμμών »³³.
- « Η απαλλαγή από τις αυταρχικές γραμμές που ακολουθούσε το Ναζιστικό καθεστώς στο εκπαιδευτικό και στο δικαστικό σύστημα »³⁴.
- « Η κυβέρνηση της χώρας από την Επιτροπή Ελέγχου των Συμμάχων (ΗΠΑ, Γαλλία, Αγγλία, ΕΣΣΔ) καθώς και η ανασύσταση της εθνικής γερμανικής κυβέρνησης αναβλήθηκε επ' αόριστον ».³⁵

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Η αποτυχία των διαπραγματεύσεων στο Πότσταμ το 1945 σχετικά με το χειρισμό του Γερμανικού ζητήματος από τις Μεγάλες δυνάμεις της εποχής γίνεται φανερή μέσα από μία σειρά ιστορικών γεγονότων που ακολούθησαν, καταδεικνύοντας το τεταμένο κλίμα μεταξύ της ΕΣΣΔ και των Δυτικών χωρών εξαιτίας των διαφορετικών στάσεων που υιοθέτησαν για την επίλυση του. Η κρίση στο Βερολίνο (24 Ιουνίου 1948- 12 Μαΐου 1949) οφείλεται στην απόφαση του Σοβιετικού ηγέτη Ιωσήφ Στάλιν να αποκλείσει κάθε επικοινωνία των Δυτικών με το Δυτικό Βερολίνο μέσω οδικών και σιδηροδρομικών προσβάσεων. Απώτερος σκοπός του ήταν οι Δυτικοί να

³⁰Ibid

³¹ “ the Potsdam Conference, 1945” Προσβάσιμο : <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/potsdam-conf>. Ημερομηνία επίσκεψης : 2015, 30 Αυγούστου

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

εγκαταλείψουν τις ζώνες κατοχής τους εκεί. Ο στόχος αυτός όμως δεν επετεύχθη καθώς οι ΗΠΑ και η Αγγλία μετέφεραν τρόφιμα και καύσιμα στο Δυτικό Βερολίνο μέσω μίας μεγάλης αερογέφυρας που δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό.³⁶

Τι ήταν όμως αυτό που ώθησε τον Στάλιν να πάρει αυτή την απόφαση θέτοντας σε κίνδυνο την ζωή των κατοίκων του Βερολίνου λόγω του αποκλεισμού τους από τα υλικά αγαθά; Η απάντηση βρίσκεται στις πολιτικές που ακολουθούσαν οι διαφορετικές ζώνες κατοχής όπως αυτές είχαν συμφωνηθεί στο Πότσταμ. Η προσπάθεια των Δυτικών Δυνάμεων να προσεταιριστούν και να εντάξουν την Δυτική Γερμανία μέσα σε μία νέα κανονικότητα, επικυρωμένη από νέους θεσμούς και συμφωνίες, έβρισκε εντελώς αντίθετους τους Σοβιετικούς οι οποίοι είχαν τα δικά τους σχέδια και συμφέροντα αναφορικά με το θέμα της Γερμανίας.

Αποτέλεσμα του αποκλεισμού του Βερολίνου ήταν η σύσταση του ΝΑΤΟ ενώ η ένταξη της Δυτικής Γερμανίας σε αυτό προκάλεσε την σύσταση του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Έτσι, μία σειρά ιστορικών γεγονότων εκτυλίχτηκαν αντικατοπτρίζοντας τα ιδιοτελή συμφέροντα των διεθνών δρώντων εκατέρωθεν του “σιδηρούν παραπετάσματος”.

Για τη βαθύτερη κατανόηση των γεωστρατηγικών διλημμάτων που δημιουργήθηκαν μεταπολεμικά, εξαιτίας του Γερμανικού Ζητήματος είναι απαραίτητο να εξετασθεί ο τρόπος με τον οποίο προσέγγιζαν την επίλυσή του οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής καθώς και οι στρατηγικές που διαμόρφωσαν με σκοπό τη λύση εκείνη του προβλήματος που θα ισχυροποιούσε την θέση τους σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Ο George F. Kennan ήταν ιστορικός (ενταγμένος στην σχολή της ρεαλιστικής θεωρίας), διπλωμάτης των ΗΠΑ και απεσταλμένος στη Μόσχα. Είχε πλήρη επίγνωση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης εντός της ΕΣΣΔ, γνώριζε τις βλέψεις της, τα δυνατά αλλά και τα αδύνατα σημεία της. Ο ρόλος του ήταν κρίσιμος για την περίοδο που ακολούθησε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε αυτή την περίοδο, επικράτησε ο διπολισμός, ενώ η ευρωπαϊκή ήπειρος κατέρρευε στα

³⁶Παπαναστασίου Ν. “Ο αποκλεισμός του Δ. Βερολίνου”, 20/05/2012 Μέσα στο: <http://www.kathimerini.gr/458545/article/epikairothta/kosmos/o-apokleismos-toy-d-verolinoy>

συντρίμια της με την δυσβάσταχτη κληρονομιά του “ σιδηρούν παραπετάσματος”. Με το περίφημο “ *Long Telegram*”, υπογράφοντας ως “Mr. X” μοιράστηκε τις σκέψεις του δίνοντας συμβουλές στις ΗΠΑ σχετικά με τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί για την αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής. Εξαιρετικά ενδιαφέρον είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται τη σοβιετική δύναμη έχοντας πλήρη επίγνωση των αληθινών δυνατοτήτων και αδυναμιών του Σοσιαλιστικού κράτους - κινήματος.³⁷ Στη συνέχεια, παρατίθενται οι απόψεις του μεγάλου Διπλωμάτη των ΗΠΑ καθώς επίσης και η βέλτιστη, σύμφωνα με αυτόν, λύση του Γερμανικού Ζητήματος.

38

Αρχικά, σύμφωνα με τον Kennan η πολιτική που ακολουθεί η Σοβιετική ένωση σε όλες τις εκφάνσεις τις είναι αποτέλεσμα της «*παραδοσιακής Ρωσικής ανασφάλειας και του Μαρξιστικού - Λενινιστικού Δόγματος*»³⁹. Ακόμα υποστηρίζει: « Έχουν μία νευρωτική άποψη του κόσμου... δεν έχουν αίσθηση του πραγματικού κόσμου έξω

³⁷Crossette B., Weiner T.“ George F. Kennan Dies at 101; Leading Strategist of Cold War”, 18/03/2005, Προσβάσιμο : http://www.nytimes.com/2005/03/18/politics/george-f-kennan-dies-at-101-leading-strategist-of-cold-war.html?_r=0
Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

³⁸ American motivates at the start of the Cold War
Προσβάσιμο :<https://mre9thgrade.wikispaces.com/HISTORY> . Ημερομηνία επίσκεψης:
2015, 30 Αυγούστου.

³⁹ George F. Kennan, *Memoirs, 1925–1950*, New York: Bantam, 1969 Μέσα στο: Melvyn P. Leffler, « Remembering George Kennan - Lessons for Today? -», United States Institute of Peace, 2006, σελ.3-6, Full text{online} : <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

από τα Ρωσικά σύνορα και καμία αίσθηση της αντικειμενικής αλήθειας (...) Η Σοβιετική δύναμη δεν είναι τυχοδιωκτική και δεν λαμβάνει άχρηστα ρίσκα (...) Σε μία αναμέτρησή του με τον υπόλοιπο δυτικό κόσμο συνολικά, θα συνέχιζαν να αποτελούν μακράν την ασθενέστερη δύναμη (...) Η επέκτασή τους θα ήταν μάταιη εάν η Δύση δρούσε με συνοχή, σταθερότητα και σθένος ».⁴⁰

Σύμφωνα με τον Kennan το σοβιετικό σύστημα ήταν ευάλωτο και ο Στάλιν δεν θα μπορούσε να διατηρήσει τα εδάφη που προσάρτησε αλλά ούτε και τις χώρες που ήταν υπό την κατοχή του. Ακόμα επισήμανε πως « *Αυτό που οι ΗΠΑ πρέπει να κάνουν είναι να εκπαιδεύσουν τους δικούς τους πολίτες, να αντιμετωπίσουν τα βασικά εσωτερικά προβλήματα, να διατηρήσουν την αυτοπεποίθησή τους, και να ενεργήσουν με υπομονή* ».⁴¹

“portrait of Kennan by Ned Seidler”⁴²

*“The only really dangerous thing in my mind is the possibility that the technical skills of the Germans might be combined with the physical resources of Russia”.*⁴³

Στη συγκεκριμένη φράση του Kennan αποτυπώνεται με σαφή τρόπο ο φόβος του σχετικά με μία ενδεχόμενη συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Γερμανίας. Επιπλέον,

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Portrait of Kennan. Προσβάσιμο : <http://www.russilwvong.com/future/kennan.html> Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 07 Σεπτεμβρίου.

⁴³ George F. Kennan, “Russia’s National Objectives,” April 10, 1947, Kennan Papers, Box 17. Μέσα στο: Melvyn P. Leffler ,2006. Remembering George Kennan Lessons for Today? *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*.

Full text{online} : <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

γίνεται εμφανής ο σημαντικός ρόλος του Γερμανικού Ζητήματος εξαιτίας του οποίου δημιουργούνταν ανασφάλειες στα Δυτικά κράτη. Ο Kennan θεωρούσε πως εάν η Ευρώπη ένωνε τη δύναμή της με τη Ρωσία αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να απειληθεί η ασφάλεια στην Βόρειο - Αμερικανική ήπειρο. Γνώριζε πολύ καλά πως οι Σοβιετικοί δεν ήθελαν στην πραγματικότητα να πολεμήσουν την δεδομένη στιγμή καθώς δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα εξαιτίας σοβαρών υλικοτεχνικών ελλείψεων και υποδομών. Γι' αυτόν το λόγο ο Στάλιν επιθυμούσε να κατακτήσει την Δυτική Ευρώπη και την Δυτική Γερμανία μέσω πολιτικής ανατροπής και όχι πολέμου. Όμως στην πραγματικότητα τι είναι χειρότερο η στρατιωτική ή η πολιτική κατάκτηση ενός κράτους; Όπως ο ίδιος ο Kennan αναφέρει « ο κίνδυνος πολιτικής κατάκτησης είναι ακόμα μεγαλύτερος από τον στρατιωτικό κίνδυνο »⁴⁴.

Συνεχίζοντας, φαίνεται πως αυτό που ο Kennan φοβόταν περισσότερο, δηλαδή την πολιτική κατάκτηση της Ευρώπης από την ΕΣΣΔ, ο ίδιος σαν ιδέα την προσεταιρίστηκε προειδοποιώντας τις ΗΠΑ ότι πρέπει να δράσουν άμεσα ώστε να βοηθήσουν τη Γηραιά Ήπειρο να ξεφύγει από την σοβιετική μάστιγα.⁴⁵

Έξι δεκαετίες αργότερα, ο υπουργός εξωτερικών της Αμερικής Κόλιν Πάουελ επισήμανε πως οι ΗΠΑ κέρδισαν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο χρησιμοποιώντας την σκληρή ισχύ και έπειτα δεν προσπάθησαν να κατακτήσουν κανένα ευρωπαϊκό κράτος καθώς ήρθε η ήπια ισχύς με το Σχέδιο Μάρσαλ.⁴⁶

Βαρύνουσα σημασία κατέχει η θέση που ο Kennan υιοθέτησε σχετικά με την επίλυση του Γερμανικού Ζητήματος, καθώς αυτή επηρέασε γενικότερα τη στρατηγική σκέψη και στάση των ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, υποστήριζε την *ενοποίηση* και την *ουδετεροποίηση* του Γερμανικού κράτους με βασική προϋπόθεση ότι σε μία τέτοια

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ George F. Kennan, Memorandum, November 24, 1948, Foreign Relations of the United States, 1948, vol. 3: 283–85. Μέσα στο : Melvyn P. Leffler, 2006. Remembering George Kennan Lessons for Today? *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*. Σελ.6-7. Full text{online}: <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

⁴⁶ «Soft and Hard Power» CBS News, 28 Ιανουαρίου, που υπάρχει στην ηλεκτρονική διεύθυνση : <http://www.cbsnews.com/stories/2003/01/28/opinion/diplomatic/main538320.shtml>. Βλέπε επίσης Steven Weisman, «He denies It, but Powel Appears to Have Gotten Tougher», *International Herald Tribune*, 29 Ιανουαρίου 2003, σελ. 5. Μέσα στο : Nye, J.(2005), ΗΠΑ ΙΣΧΥΣ Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική, ΑΘΗΝΑ : ΠΑΠΑΖΗΣΗ. Σελ.17.

περίπτωση οι δυνάμεις της ΕΣΣΔ θα αποσύρονταν από την Ανατολική Γερμανία αλλά και από την Ανατολική Ευρώπη.⁴⁷

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό ήταν πρόθυμος να έρθει σε συμβιβαστική λύση με την ΕΣΣΔ ώστε και οι δύο δυνάμεις να υποχωρήσουν από την ευρωπαϊκή ήπειρο. Προϋπόθεση όμως για αυτή την αμοιβαία υποχώρηση, σύμφωνα με τον Kennan, ήταν η δημιουργία μίας ενωμένης Ευρώπης (Ευρωπαϊκή Ένωση) μέσω της οποίας θα μπορούσε να απορροφηθεί η Γερμανική δύναμη χωρίς να αναπτύξει ποτέ ξανά στο μέλλον ηγεμονικές συμπεριφορές οι οποίες στο παρελθόν είχαν αποβεί μοιραίες. Γίνεται εμφανές, πως από την μία πλευρά ο Kennan επιθυμούσε ένα δυνατό γερμανικό κράτος του οποίου όμως οι δεσμοί με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη δεν θα του επέτρεπαν μια εκ νέου προσπάθεια υποδούλωσής τους, και από την άλλη πλευρά, ο κίνδυνος μιας σοβιετικής συνεργασίας με την Γερμανία θα μπορούσε να αποφευχθεί μια για πάντα.⁴⁸

Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη της αντίπερα όχθης που δεν είναι άλλη από την ΕΣΣΔ. Η Σοβιετική Ένωση είχε τα δικά της γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα σε σχέση με την τύχη που θα είχε το γερμανικό κράτος. Άλλωστε, η επεκτατική πορεία της ΕΣΣΔ στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα του κενού ισχύος που δημιουργήθηκε στο κέντρο της Ευρωπαϊκής Ηπείρου, με το διαμελισμό και την αποδυνάμωση του Γερμανικού κράτους καθώς επίσης και με τις αποδυναμωμένες από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δυνάμεις της Ευρώπης. Άρα οι συνεπαγόμενες πρακτικές που ακολούθησε δεν θα μπορούσαν να μην εξυπηρετούν αυτό που της επιτάσσει το εθνικό της συμφέρον. Στην συνέχεια θα γίνει ανάλυση των θέσεων που υιοθετήθηκαν από την ΕΣΣΔ σχετικά με το Γερμανικό Ζήτημα.

⁴⁷ Policy Planning Staff Report 37 (PPS 37), “Policy Questions Concerning a Possible German Settlement,” August 12, 1948, in Nelson, ed., *The State Department Policy Planning Papers*, vol. 2: 322–35; Minutes of the Policy Planning Staff, August–September 1948, Policy Planning Staff Papers, National Archives, Record Group 59, Box 32. Μέσα στο : Melvyn P. Leffler ,2006. Remembering George Kennan Lessons for Today? *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*. Σελ. 7. Full text{online}: <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

⁴⁸ Ibid.; Kennan, “Considerations Affecting the Conclusion of a North Atlantic Security Pact,” November 23, 1948, *Foreign Relations of the United States, 1948*, vol. 3: 287. . Μέσα στο : Melvyn P. Leffler ,2006. Remembering George Kennan Lessons for Today? *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*. Σελ.8. Full text{online}: <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>. Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 30 Αυγούστου.

Andrey Gromyko-Russian Foreign Minister⁴⁹

“All Germans, wherever they live, should remember that the Soviet Union never wanted the dismemberment of Germany. It was the USA and Britain who at the three-power Allied conferences proposed tearing Germany apart.”⁵⁰

Η παραπάνω φράση του Andrey Gromyko ο οποίος διετέλεσε υπουργός εξωτερικών της Ρωσίας (1957-1985)⁵¹ καταδεικνύει τη θέληση των Σοβιετικών για επανένωση του γερμανικού κράτους ενώ υποστηρίζει πως η Βρετανία και οι Η.Π.Α. ήταν αυτές που τελικά πρότειναν τον διαχωρισμό της. Στη συνέχεια, θα καταγραφούν οι επίσημες θέσεις της ΕΣΣΔ για την επίλυση του Γερμανικού Ζητήματος μέσα από το Σοβιετικό προσχέδιο για μια Γερμανική Συνθήκη Ειρήνης γνωστό ως “Stalin Note” το οποίο συντάχθηκε στις 10 Μαρτίου το 1952, με σκοπό την ενημέρωση των Η.Π.Α., της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας. Πιο συγκεκριμένα οι προτάσεις της ΕΣΣΔ για την Γερμανία ήταν οι εξής :

- « Η αποκατάσταση της Γερμανίας ως ένα ενιαίο κράτος »⁵².

⁴⁹ Mlechin L (2009) «Profile: Andrey Gromyko- The Soviet Union’s ‘Mr No», <http://www.telegraph.co.uk/sponsored/rbth/5733750/Profile-Andrey-Gromyko-the-Soviet-Unions-Mr-No.html> Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 10 Σεπτεμβρίου.

⁵⁰ Angela E. Stent(1998),Russia and Germany Reborn:Unification, The Soviet Collapse,and The New Europe. Princeton University Press, Προσβάσιμο στο : <http://press.princeton.edu/chapters/s6426.html> Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 07 Σεπτεμβρίου.

⁵¹“ Andrey Andreyevitch Gromyko President of Union of Soviet Socialist Republics” Προσβάσιμο : <http://www.britannica.com/biography/Andrey-Andreyevich-Gromyko>.

Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 08 Σεπτεμβρίου..

⁵² Soviet draft of a German peace Treaty- First “Stalin Note”.

Προσβάσιμο στο :

<http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/Foreign%20and%20Security%201%20ENG.pdf> .

σελ.1-4. Ημερομηνία επίσκεψης:2015, 09 Σεπτεμβρίου.

- « Η Αποχώρηση από την Γερμανία όλων των ξένων κατοχικών δυνάμεων και συγχρόνως η αποχώρηση όλων των ξένων στρατιωτικών βάσεων από το Γερμανικό έδαφος »⁵³.
- « Εδραίωση των Δημοκρατικών δικαιωμάτων ανεξαρτήτως φυλής, γλώσσας, θρησκείας και πολιτικών πεποιθήσεων »⁵⁴.
- « Τα δημοκρατικά κόμματα και οι οργανώσεις θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν ελεύθερα για τα εθνικά τους συμφέροντα »⁵⁵.
- « Η απαγόρευση εχθρικών οργανώσεων προς την Δημοκρατία και διατήρηση της ειρήνης στο Γερμανικό έδαφος »⁵⁶.
- « Ίσα πολιτικά δικαιώματα για όλους τους Γερμανούς πολίτες για την συμμετοχή τους στο χτίσιμο μιας ειρηνόφιλης δημοκρατικής Γερμανίας , ακόμα και στους πρώην ναζιστές εκτός από όσους εκτίουν ποινές »⁵⁷.
- « Η Γερμανία δεν θα μπει σε κανενός είδους συνασπισμό ή στρατιωτικής συμμαχίας που θα στρέφεται εναντίον καμίας δύναμης που πήρε μέρος στον πόλεμο κατά της Γερμανίας »⁵⁸.

Επιπλέον αναφέρεται πως το έδαφος του Γερμανικού κράτους καθορίζεται από τα σύνορα όπως συμφωνήθηκαν στη διάσκεψη του Πότσταμ από τις Μεγάλες Δυνάμεις το 1945. Ακόμα, δεν επιβάλλονται οικονομικοί περιορισμοί με σκοπό να αναπτυχθεί μια ειρηνική οικονομία, η οποία θα βοηθήσει στην καλή διαβίωση των πολιτών με σύμμαχο το ελεύθερο εμπόριο και την πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές. Όσο αφορά στο στρατιωτικό τομέα, θα επιτραπεί στο Γερμανικό κράτος να έχει τις δικές του εθνικές δυνάμεις (εδάφους, αέρα, θάλασσας) οι οποίες είναι απαραίτητες για την άμυνα της χώρας. Ακόμα, θα του επιτραπεί να παράγει πολεμικά υλικά και εξοπλισμό, η ποσότητα και ο τύπος των οποίων θα είναι ο απαραίτητος για την διατήρηση της συνθήκης φιλίας.⁵⁹

Εν τέλει, οι προτάσεις της Ε.Σ.Σ.Δ. δεν έγιναν δεκτές από τις Δυτικές Δυνάμεις καθώς αυτές θα έπρεπε να παραιτηθούν από τον κυρίαρχο σκοπό τους που ήταν να

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

την εντάξουν σε ένα δυτικό σύστημα συμμαχιών στο στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό τομέα. Τελικά, η Γερμανία διαχωρίστηκε σε δύο τμήματα το δυτικό και την ανατολικό. Έτσι το διαμελισμένο γερμανικό κράτος αποτέλεσε τον προμαχώνα του ψυχρού πολέμου εκφράζοντας τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα εκατέρωθεν του “σιδηρούν παραπετάσματος”.

“Υπουργός Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν”⁶⁰

*«Η από κοινού διαχείριση της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα θα εξασφαλίσει αμέσως την εγκαθίδρυση κοινών βάσεων οικονομικής ανάπτυξης, πρώτο στάδιο μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας, και θα αλλάξει το πεπρωμένο αυτών των περιοχών που επί πολλά χρόνια αφιερώθηκαν στην κατασκευή όπλων για πολέμους των οποίων υπήρξαν πάντα τα πρώτα θύματα».*⁶¹

Η σφραγίδα που έθεσε το τέλος κάθε σοβιετικής προσπάθειας για να μη μετάσχει η Γερμανία στο δυτικό σύστημα συμμαχιών ήρθε τρεις μήνες αργότερα από το περίφημο “Stalin Note”, τον Ιούλιο του 1952, οπότε και ετέθη σε ισχύ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Σε αυτήν αρχικά συμμετείχαν η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες.⁶²

⁶⁰ “Η διακήρυξη Σουμάν- 9 Μαΐου 1950” Προσβάσιμο στο:

<http://emathisi.weebly.com/etamuepsilonrhoalpha-taetasigmaf-epsilonupsilonrhoomegapietasigmaf.html>. Ημερομηνία επίσκεψης:2015, 10 Σεπτεμβρίου

⁶¹ “Η διακήρυξη Σουμάν- 9 Μαΐου 1950” Προσβάσιμο στο: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_el.htm Ημερομηνία επίσκεψης:2015, 10 Σεπτεμβρίου.

⁶² Nugent Neill.(2012), Πολιτική και Διακυβέρνηση στην ΕΕ. Ιστορία, Θεσμοί και Πολιτικές, Αθήνα :Σαββάλας σελ.60.

Η Ε.Κ.Α.Χ. αποτελεί την απαρχή του εγχειρήματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η οποία έπειτα πέρασε από πολλά στάδια διεύρυνσης και εμβάθυνσης για να καταλήξει σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το έτος 1991 σήμανε την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, ο τελευταίος ηγέτης της, με σκοπό να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των Σοβιετικών και αναγνωρίζοντας τα σοβαρά οικονομικά και πολιτικά προβλήματα της ΕΣΣΔ εισήγαγε δύο νέες πολιτικές. Η πρώτη ήταν η πολιτική της *Γκλάσνοστ* (διαφάνεια) και η δεύτερη ένα πρόγραμμα οικονομικής μεταρρύθμισης γνωστό ως *Περεστρόικα* (αναδιάρθρωση). Οι πολιτικές αυτές απέτυχαν και τελικά η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε και διαχωρίστηκε σε 15 κράτη.⁶³ Όλες οι Δημοκρατίες - κράτη δορυφόροι που αποτελούσαν την εσωτερική σοβιετική αυτοκρατορία, κήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Η τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα ξημέρωσε με την Ρωσία να κληρονομεί σε μεγάλο βαθμό, τα νέα διλήμματα αμυντικής, πολιτικής και κοινωνικής φύσεως που διαμορφώθηκαν μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης.⁶⁴

Συμπερασματικά, αξίζει να συλλογιστεί κανείς γιατί το εγχείρημα της ΕΣΣΔ που δημιουργήθηκε κάτω από τα ισχυρότερα ιδεολογικά, υλιστικά και στρατιωτικά κριτήρια, τελικά ανατράπηκε τόσο εύκολα σαν μην υπήρξαν ποτέ αυτές οι θεμέλιες βάσεις της δημιουργίας της αλλά ούτε και το βάθος των χρόνων που τις στήριζαν και την είχαν εδραιώσει ως μια κανονικότητα στο παγκόσμιο διεθνές σύστημα⁶⁵.

Από την άλλη πλευρά την περίοδο εκείνη η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η οποία ξεκίνησε, συγκριτικά με την ΕΣΣΔ, με πιο χαλαρές δομές αποσκοπώντας αρχικά μόνο στην οικονομική συνεργασία, συνεχιζόταν άλλοτε με γοργούς και με άλλοτε με πιο αργούς ρυθμούς. Καταληκτικά, το δίδαγμα από την κατάρρευση της μεγάλης Σοβιετικής αυτοκρατορίας το οποίο οφείλει να λειφθεί σοβαρά υπόψη στην διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αφού το ίδιο ισχύει και για αυτή είναι, πως οι « εθνικές- ανθρωπολογικές δομές στα θεμέλια της ΕΣΣΔ όχι

⁶³ “FALL OF THE SOVIET UNION” Προσβάσιμο στο:

http://www.coldwar.org/articles/90s/fall_of_the_soviet_union.asp

Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 10 Σεπτεμβρίου.

⁶⁴ Πλατιάς, Α.(1995) , «Το Νέο Διεθνές Σύστημα – Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων», Αθήνα: Παπαζήση σελ. 116-117.

⁶⁵ Βλ. Ηφαιστος Π., «Κοσμοθεωρία των Εθνών - Συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών , της Ευρώπης και του κόσμου – », Αθήνα : Ποιότητα, 2009, σελ.252-253.

μόνο δεν εξαλείφθηκαν αλλά επιπλέον δυνάμωσαν εκπληκτικά. Οι εθνικές κοσμοθεωρίες αναδύθηκαν πανίσχυρες μέσα από τις στάχτες του ισχυρότερου διεθνιστικοϋλιστικού εγχειρήματος όλων των εποχών».⁶⁶

II. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΕΣΗ Ε.Ε. ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ Ε.Σ.Σ.Δ.

67

Στο υπό εξέταση κεφάλαιο επιχειρείται ο εντοπισμός των σημαντικότερων διλημάτων που τέθηκαν αμέσως μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ αφού επηρέασαν, καθόρισαν και έκριναν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής ένωσης με τη Ρωσία. Διλήμματα που αφορούσαν κυρίως θέματα ασφαλείας, γεωστρατηγικών αλλαγών και ραγδαίων πολιτικών εξελίξεων με σαφείς οικονομικές και κοινωνικές πτυχές, τα οποία διαφοροποιήθηκαν ανάλογα με τους προς επίτευξη στόχους των δύο επικείμενων εταίρων. Η ορθή και σε βάθος κατανόηση των σχέσεων ΕΕ- Ρωσίας απαιτεί μια μεμονωμένη προσέγγιση της εσωτερικής κατάστασης των δύο εταίρων

⁶⁶ Ηφαιστος Π., «Κοσμοθεωρία των Εθνών - Συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών , της Ευρώπης και του κόσμου -, Αθήνα : Ποιότητα, 2009, σελ.253.

⁶⁷ Παναγιώτου, Ε. «Γκρομικό: Η Ελλάδα ,η Ρωσία και η ρήξη με την Ευρώπη.» Προσβάσιμο στο : <http://www.onalert.gr/stories/gromyko-h-ellada-h-rwssia-kai-h-ri3h-me-thn-eurwph/41800>.
Ημερομηνία επίσκεψης : 2015,28 Σεπτεμβρίου

ώστε να γίνουν σαφείς οι στόχοι της συνεργασίας τους αλλά και ο βαθμός κατά τον οποίο αυτοί οι στόχοι επετεύχθησαν.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως η προσπάθεια συνεργασίας υφίσταται ανάμεσα σε ένα κράτος, αυτό της Ρωσικής Ομοσπονδίας και σε μία περιφερειακή ένωση (E.E). Αυτό που επιζητά η Ρωσία μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ είναι η επίτευξη του εθνικού της συμφέροντος και η αποκατάσταση της θέσης της ως ισχυρής σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να εξετασθεί κατά πόσο παραμέρισαν τα κράτη μέλη της E.E το εθνικό τους συμφέρον και τις μονομερείς ενέργειες δημιουργώντας μια συνεργασία με την Ρωσία που στοχεύει στο κοινό καλό της ένωσης και όχι σε ιδιοτελείς εθνικές σκοπιμότητες.

Μερικά από τα ζητήματα, κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και τις αρχές του 21^{ου}, που ταλάνιζαν τις σχέσεις των δύο εταίρων καθώς έγιναν αντικείμενο συγκρούσεων και διαφωνιών ως προς την εύρεση μιας κοινώς αποδεκτής λύσης σε διάφορους τομείς, ώστε να επιτευχθεί η συνεργασία μεταξύ τους είναι τα εξής :

- Η πολιτική της Διεύρυνσης της ΕΕ με την οποία ουσιαστικά επεκτάθηκαν τα σύνορά της με τη Ρωσία.
- Η επιμονή της Ρωσίας για την διατήρηση διμερών σχέσεων παρά την προσχώρηση ορισμένων πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών στην ΕΕ.
- Οι απειλές τις ΕΕ πως θα εμποδίσουν την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ σε περίπτωση που συνεχιζόταν η στάση επιμονής για επιδίωξης διμερών σχέσεων.
- Η εκρηκτική κατάσταση στην Τσετσενία, η οποία μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ επιδίωξε την πλήρη απόσχιση της από την Ρωσία.
- Το ασταθές κλίμα που επικρατούσε σε εσωτερικά θέματα της Ρωσίας, καθώς βρισκόταν σε μεταβατικό στάδιο στον οικονομικό και πολιτικό τομέα.
- Η γεωγραφική αλλά και πολιτική απομόνωση της περιοχής του Καλλίνιγκραντ ιδιαίτερα με την προσχώρηση της Λιθουανίας και της Πολωνίας στην ΕΕ.

- Ο απολογισμός των προσπαθειών της ΕΕ ως προς την προσπάθεια κοινής Στρατηγικής για την συνεργασία με τη Ρωσία που μάλλον απογοητευτικός μπορεί να θεωρηθεί βάσει των αποτελεσμάτων που είχε.⁶⁸

II.I. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Μπορίς Γιέλτσιν, ο 1^{ος} πρόεδρος της Ρωσίας⁶⁹

«I ask to forgive me for not fulfilling some hopes of those people who believed that we would be able to jump from the grey, stagnating, totalitarian past into a bright, rich and civilized future in one go.»⁷⁰

Μπορίς Γιέλτσιν, ομιλία από την παραίτησή του το 1999.

⁶⁸ Για τις τελευταίες 2 παραγράφους βλέπε : Johnson. D, Robinson P(2010) , « Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρωσίας στον 21^ο αιώνα, Αθήνα, 2010, Σελ.31-50.

⁶⁹ “Μπορίς Γιέλτσιν” Προσβάσιμο στο :

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%AF%CF%82_%CE%93%CE%B9%CE%AD%CE%BB%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%BD

Ημερομηνία επίσκεψης : 2015,28 Σεπτεμβρίου.

⁷⁰“ Yeltsin's resignation speech” Προσβάσιμο στο :

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/584845.stm> Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 28 Σεπτεμβρίου.

Βασικό ρόλο στη μελέτη των σχέσεων μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ κατέχει πρωτίστως η εσωτερική κατάσταση των δύο εταίρων σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο καθώς αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό της μεταξύ τους συνεργασίας. Στην συνέχεια θα γίνει προσπάθεια να αναλυθεί αρχικά η εσωτερική κατάσταση της μετασοβιετικής Ρωσίας σε μια φάση όπου η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είχε κάνει σημαντικά βήματα και είχε ήδη μία ιστορία σαράντα και πλέον ετών.

Η ανάλυση της εσωτερικής κατάστασης της Ρωσίας κατά την πρώτη δεκαετία μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ στρέφεται γύρω από την πολιτική που ακολούθησε ο πρώτος πρόεδρος της, ο Μπόρις Γιέλτσιν από το 1991 έως τον Δεκέμβριο του 1999.⁷¹ Τα χρόνια αυτά ήταν κρίσιμης σημασίας για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εικόνας του Ρωσικού κράτους σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το πολιτικό και κοινωνικό προφίλ της χώρας, οι οικονομικές της επιδιώξεις και τα γεωπολιτικά διλλήματα που τέθηκαν εκείνη τη δεκαετία στιγμάτισαν τη Ρωσία και της προσέδωσαν την δικής της ιδιαίτερη ταυτότητα.

Τα σημαντικότερα προς ανάλυση γεγονότα, κατά την διάρκεια της προεδρίας του Μπορίς Γιέλτσιν είναι το πραξικόπημα του 1993 ως ο διαμορφωτής του Ρωσικού πολιτεύματος μέσω των συνταγματικών διαφοροποιήσεων που προκάλεσε και ισχύουν μέχρι και σήμερα, ο πόλεμος στην Τσετσενία, καθώς επίσης και οι επίσημες θέσεις των Ρώσων ηγετών αναφορικά με τις σχέσεις τους με την ΕΕ κατά την δεκαετία του 1990.

ΤΟ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ ΤΟΥ 1993

«It wasn't just Yeltsin who had the sickness. We all had that Soviet, imperial mentality, where strength will always better solve the problem as opposed to negotiations and compromise. It was a sickness of Yeltsin, it was a sickness of Gorbachev -- it was a sickness we all had. It wasn't an accident that we always supported the forceful option

⁷¹ “Μπορίς Γιέλτσιν”

*in solving this or that issue, which means that we didn't grow up to the level of ability to solve issues by peaceful means».*⁷²

Sergei Filatov, ομιλία του επικεφαλής του προσωπικού του Προέδρου, Οκτώβριος 2003.

Το πραξικόπημα του 1993 έλαβε χώρα σε μία περίοδο οικονομικής και κατά συνέπεια κοινωνικής κρίσης στη Ρωσία. Ο Μπορίς Γιέλτσιν στις 21 Σεπτεμβρίου του 1993 υπέγραψε το *διάταγμα 1400* και διέλυσε το νομοθετικό σώμα του κοινοβουλίου υποστηρίζοντας ότι αυτή η κίνηση είναι απαραίτητη για τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται ώστε να αποφευχθεί η επιστροφή στο Σοβιετικό παρελθόν. Η πράξη αυτή του Γιέλτσιν προκάλεσε τις αντιδράσεις των πολιτικών του αντιπάλων Ruslan Khasbulatov και Alexander Rutskoi οι οποίοι κλείστηκαν στον Λευκό οίκο της Μόσχας και ζητούσαν να παραπεμφθεί ο Ρώσος πρόεδρος σε δίκη. Ακόμα, το Οστάνκίνο εξαιρετικής σημασίας κέντρο ραδιοτηλεοπτικών μέσων καθώς και ο Δήμαρχος της Μόσχας δέχθηκαν επίθεση από ομάδες ατόμων καταφανώς αντίθετων στις ενέργειες του Γιέλτσιν.

Η τεταμένη κατάσταση που επικρατούσε οδήγησε τον Γιέλτσιν στην απόφαση να διεξαχθεί στρατιωτική επίθεση στο κτίριο.

Η πράξη αυτή είχε ως συνέπεια τη διεξαγωγή ενός αιματηρού πραξικοπήματος που μέτρησε δεκάδες νεκρούς και τραυματίες ενώ οι Ruslan Khasbulatov και Alexander Rutskoi συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν. Το αποτέλεσμα της πράξης αυτής του Μπορίς Γιέλτσιν ήταν ο πρόεδρος της Ρωσίας να συγκεντρώνει στο πρόσωπό του δικαιώματα και ελευθερίες αποφάσεων χωρίς να λογοδοτεί σε κανέναν κάτι που πριν δεν ίσχυε.⁷³

Οι συνέπειες του πραξικοπήματος του 1993 διαμόρφωσαν το προφίλ του ρωσικού πολιτεύματος αντανακλώντας το ρόλο του Προέδρου της Ρωσίας, τις ελευθερίες του

⁷² “Twenty years after: Key players in Russia’s October 1993 crisis.” Προσβάσιμο στο : <http://www.rferl.org/content/russia-players-1993-crisis/25125000.html>

Ημερομηνία επίσκεψης: 2015, 5 Οκτωβρίου.

⁷³ Για τις τελευταίες δύο παραγράφους βλέπε: “The “Shelling of Parliament”: Myths and Reality of October 1993

”Προσβάσιμο στο: <http://imrussia.org/en/politics/564-the-shelling-of-parliament-myths-and-realities-of-october-1993> Ημερομηνία επίσκεψης: 2016, 10 Ιουνίου.

λαού, το ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και της αντιπολίτευσης. Η Ρωσική ομοσπονδία χαρακτηρίζεται ως «Ανελεύθερη Δημοκρατία» με το σύνταγμα του 1993 να παραχωρεί σημαντικές εξουσίες στο αξίωμα του προέδρου. Ακόμα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι κατευθυνόμενα από την εξουσία ενώ η δικαστική εξουσία δεν δρα ελεύθερα καθώς και αυτή ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό.⁷⁴

Το ιστορικό πραξικόπημα του 1993 φαίνεται να αποτελεί μία παθογένεια της ρωσικής πολιτικής καθώς οι αυταρχικές πράξεις του Μπορίς Γιέλτσιν μόλυναν ανεπανόρθωτα την ευκαιρία να θεμελιωθούν στο νεοσύστατο κράτος οι αξίες της Δημοκρατίας. Τύποις, η Ρωσία ακολούθησε το δυτικό φιλελεύθερο μοντέλο με το πολίτευμα της Προεδρικής Δημοκρατίας, ουσιαστικά όμως απέχει αρκετά από αυτό.

Τα λόγια του Sergei Filaton όπως παρατέθηκαν παραπάνω φανερόνουν ίσως με τον καλύτερο τρόπο την Ρωσική νοοτροπία για την χρήση ισχύος με σκοπό την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν κάθε φορά. Μία νοοτροπία που χαρακτηρίζεται ως “αρρώστια” και που όπως υποστηρίζεται είχε ξεκινήσει από την Σοβιετική ένωση.

Με ποιο τρόπο όμως θα μπορούσε να υπάρξει αποτελεσματική συνεργασία της Ρωσίας με την ΕΕ όταν η πρώτη λύνει τα προβλήματά της με την χρήση ισχύος και όχι με τα όπλα της διπλωματίας και με τους συμβιβασμούς. Σε μία περίοδο που η ΕΕ πρεσβεύει τη Δημοκρατία και τη συνεργασία, ενώ τα βήματα προς την νομισματική ένωση και συνεπώς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επιταχύνονται, οι προβλέψεις για μια επιτυχημένη και γερά θεμελιωμένη συνεργασία μεταξύ τους είναι δυσοίωνες.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΗΣ ΤΣΕΤΣΕΝΙΑΣ

“No territory has the right to secede from Russia”⁷⁵

Γιέλτσιν, εθνικό τηλεοπτικό διάγγελμα

⁷⁴ Rod Hague, Maertin Harrop, «Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση», ΚΡΙΤΙΚΗ:2011.Σελ.316-317.

⁷⁵ “Yeltsin Defends continuation of Chechnya War” Προσβάσιμο στο : http://articles.latimes.com/1994-12-28/news/mn-13772_1_continuation-of-chechnya-war
Ημερομηνία Επίσκεψης:2015, 5 Οκτωβρίου.

Η προσπάθεια πλήρους απόσχισης της Τσετσενίας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης το 1991, με επικεφαλής τον Dzhokhar Dudyaev, από την Ρωσία είχε δραματικές συνέπειες προκαλώντας δύο πολέμους που στοίχησαν τη ζωή πολλών ανθρώπων. Συγκεκριμένα στις 11 Δεκεμβρίου του 1994 τα ρωσικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Τσετσενία και ξεκίνησε ο αιματηρός εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους ομοσπονδιακούς και τους αυτονομιστές. Για τους Ρώσους η προσπάθεια απόσχισης της Τσετσενίας ήταν παράνομη καθώς αυτή άνηκε στη Ρωσία και πριν την διάλυση της Σοβιετικής ένωσης. Ακόμα, η Ρωσία επεμβαίνοντας στην Τσετσενία έδωσε ένα ισχυρό παράδειγμα προς αποφυγή για όλες τις εθνότητες που είχαν παρόμοιες βλέψεις.

Όπως πολύ εύστοχα αναφέρεται στο άρθρο «The Chechen wars murdered Russian democracy in its cradle» ο πρώτος και ο δεύτερος πόλεμος στην Τσετσενία δολοφόνησαν τη Ρωσική Δημοκρατία ενώ όλα όσα συνέβησαν και όσα συμβαίνουν μέχρι και σήμερα είναι αποτέλεσμα αυτού του πολέμου. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει:

“The first and second Chechen wars murdered Russian democracy in its cradle, for when the cannons sing the people thirst for blood and opponents of government become traitors to the nation; elections lose their meaning and parliament ceases to be a place for discussion.

Everything that has happened since then and all that is happening today is but a consequence of this war.”⁷⁶

Οι δύο πόλεμοι στην Τσετσενία καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία χειρίζεται ζητήματα που σχετίζονται με την προστασία και τη διαφύλαξη των εθνικών της συμφερόντων. Καταρρίπτοντας τη φιλελεύθερη σχολή και τις ιδέες περί “θανάτου” της γεωπολιτικής δρα σύμφωνα με τις επιταγές του ρεαλισμού ενώ η προσπάθεια να απόσχισης άλλων εθνοτήτων αποτελεί casus belli για την ρωσική ομοσπονδία με σαφή στόχο αν όχι την επέκταση της, τη διατήρηση του status quo.

Οι δύο πόλεμοι στη Τσετσενία δεν θα μπορούσαν να μην ταραξούν τις σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και την Ε.Ε. αφού τέθηκαν ζητήματα ασφάλειας, ανθρώπινων

⁷⁶ “The Chechen wars murdered Russian democracy in its cradle” Προσβάσιμο στο : <http://www.theguardian.com/world/2014/dec/12/-sp-chechnya-russia-war-anniversary>
Ημερομηνία Επίσκεψης : 2015, 5 Οκτωβρίου.

δικαιωμάτων και τρομοκρατίας. Το εσωτερικό αυτό ζήτημα, όπως ισχυριζόταν η Ρωσία ότι ήταν, δημιούργησε πολλές αμφιβολίες ως προς τις εξωτερικές σχέσεις της με τη ΕΕ. Η κατάσταση εξομαλύνθηκε το 2003 όταν έγινε δημοψήφισμα για τη θέσπιση ενός νέου Συντάγματος στην Δημοκρατία της Τσετσενίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κοινή δήλωση από την Σύνοδο κορυφής της Ρωσίας με την ΕΕ η οποία παρατίθεται αυτούσια στη συνέχεια:

« Συζητήσαμε το πρόσφατο δημοψήφισμα στη Αυτόνομη Δημοκρατία της Τσετσενίας στη Ρωσική Ομοσπονδία. εκφράσαμε την ελπίδα ότι η πολιτική διαδικασία που ξεκίνησε πρόσφατα, καθώς και η οικονομική και κοινωνική ανοικοδόμηση θα οδηγήσουν στην αποκατάσταση του κράτους δικαίου , προωθώντας έτσι την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οδηγώντας σε μία αυθεντική συμφιλίωση στην Τσετσενία.»⁷⁷

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΣΔ ΚΑΙ ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΙΕΛΤΣΙΝ

Η Οικονομική κατάσταση της Ρωσίας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης είναι εξέχουσας σημασίας καθώς επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την σχέση των δύο εταίρων. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνταν έγιναν αρκετές φορές το μήλον της έριδος ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση της Ρωσίας, ενώ σε μεγάλο βαθμό αυτή η διένεξη προκάλεσε και το πραξικόπημα του 1993 όπως προαναφέρθηκε.

Μελετώντας την οικονομική κατάσταση της Ρωσίας τη δεκαετία του 1990 έχουν παρατηρηθεί τα εξής:

⁷⁷ Σύνοδος Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας (2001a) Κοινή Δήλωση από τη Σύνοδο κορυφής ΕΕ – Ρωσίας στη Μόσχα. Διαθέσιμη διεύθυνση: http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/summit.html
Μέσα στο: Johnson. D, Robinson P. , « Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρωσίας στον 21^ο αιώνα », Αθήνα, 2010. Σελ.168.

- Πτώση κατά 54% του ποσοστού της ακαθάριστης συνολικής παραγωγής το 1999 σε σχέση με το 1991.
- Πτώση του συνολικού επιπέδου επενδύσεων μέχρι το 1999.
- Πτώση ΑΕΠ από το 1989 με εξαίρεση τα έτη 1997 και 1999.⁷⁸

Ο Μπορίς Γιέλτσιν, υπερασπιστής των ριζικών οικονομικών μεταρρυθμίσεων για την Ρωσία, έδωσε μια ιστορική ομιλία κατά την οποία κρούει τον κώδωνα του κινδύνου αναλύοντας την δεινή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ρωσική οικονομία και προειδοποιεί πως εάν δεν προχωρήσουν στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις τότε θα το αναλάβει ο ίδιος με άλλα, διαφορετικά μέσα τα οποία σίγουρα δεν θα είναι δημοκρατικά.

Με βάση πάντα τον λόγο του Γιέλτσιν, η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει σε πολιτικούς και κοινωνικούς κινδύνους «*The economic crisis has become so acute that there are social and political dangers*» ενώ οι στόχοι των οικονομικών μεταρρυθμίσεων έγκεινται στην καταστολή της χρηματοπιστωτικής κρίσης και στην αποφυγή παρόμοιων μελλοντικών προβλημάτων “*First of all to quell turmoil on financial markets, and second, in a longer run, to create a strong economy protected from similar situations in the future*” Στο τέλος της ομιλίας του ο Ρώσος πρόεδρος τους καλεί όλους να είναι ενωμένοι πέρα από τα ιδιοτελή συμφέροντα καθώς διακυβεύεται το εθνικό Ρωσικό Συμφέρον “*All those who really care for the country's fate have to leave aside their private interests or addictions to political parties, regional elite, trade unions or business interests. Everybody needs unity when we are talking national interests. And this moment of our history requires this unity.*”⁷⁹

Στην προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας οικονομίας της αγοράς, υπήρξαν αντίπαλοι ενταγμένοι στο αντίθετο στρατόπεδο που αντιδρούσε στην φιλελευθεροποίηση της αγοράς. Η αντίθεση των απόψεων που επικράτησε δημιούργησε ένα θολό τοπίο ως

⁷⁸ Johnson, D, Robinson P(2010) ,ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ- ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, ΑΘΗΝΑ :2010. Σελ.191-192.

⁷⁹“ Bussines: The economy Yeltsin’s speech on economi reforms”23 Ιουλίου 1993, Προσβάσιμο στο : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/118555.stm>. Ημερομηνία Επίσκεψης : 2015, 15 Οκτωβρίου.

προς την χάραξη μιας οικονομικής πολιτικής συμβατής με τα νέα φιλελεύθερα δεδομένα .

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) επέμεινε στην εφαρμογή σταθεροποιητικών μέτρων της ρωσικής οικονομίας ενώ αναγνώρισε πως πολλές από τις μεταρρυθμίσεις θα αργούσαν πολύ να εφαρμοστούν ολοκληρωτικά. Μία από τις σημαντικότερες συμβουλές που είχε να δώσει το ΔΝΤ ήταν η αποφυγή του υπερπληθωρισμού και η διατήρησή του σε όσο το δυνατόν χαμηλά επίπεδα διότι διαφορετικά θα πληγόταν ο ανταγωνισμός.

Η ρωσικότητα δηλαδή όλα εκείνα τα στοιχεία που αποτελούν, διαμορφώνουν κι καθορίζουν την ταυτότητα της Ρωσίας μέσα από το πέρασμα των αιώνων, δεν θα μπορούσαν παρά να θεωρήσουν ταπεινωτική την όποια διαπραγμάτευση με το ΔΝΤ και να δράσουν ανασταλτικά. Λοιπόν, η αποδοχή και η αναζήτηση συμβουλών από το ΔΝΤ δεν ήταν σε καμία περίπτωση μία εύκολη υπόθεση για τους Ρώσους. Σε μεγάλο βαθμό πολλές από τις προσπάθειες χάραξης νομισματικής και φορολογικής πολιτικής απέτυχαν αφού για παράδειγμα μεγάλες επιχειρήσεις αρνούταν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα εμμένοντας σε πολιτικές περισσότερο προσοδοφόρες για τις ίδιες.

Ο βασικός ρόλος του ΔΝΤ ήταν να συμβάλει στον προσδιορισμό των μεταρρυθμιστικών προτεραιοτήτων ώστε τελικά να είναι σε θέση να υποστηρίξει την ρωσική κυβέρνηση παρέχοντας οικονομική βοήθεια. Η επίτευξη αυτού του σκοπού έγινε με την συνεργασία του ΔΝΤ με την Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία ήταν υπεύθυνη με την σειρά της για τις συζητήσεις με την κυβέρνηση σχετικά με τις λεπτομέρειες των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων.⁸⁰

⁸⁰“Russia: From Rebirth to Crisis to Recovery”

Προσβάσιμη: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2012/pdf/c7.pdf> Ημερομηνία Πρόσβασης: 10/05/2016

II.II. ΟΙ ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ

Με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η μετακομμουνιστική Ευρώπη με την σειρά της είχε να αντιμετωπίσει νέα διλήματα αναφορικά με τη Ρωσία και τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες. Από την άλλη πλευρά, εκτός από τις εσωτερικές ,οικονομικές και πολιτικές διαδικασίες αναδιαμόρφωσης και ένταξης της Ρωσίας στο νέο διεθνές περιβάλλον, οι οποίες αναλύθηκαν με σκοπό τη βαθύτερη κατανόηση των σχέσεων που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στους δύο εταίρους, εξίσου σημαντικές είναι και οι αλλαγές που υπέστη η Ευρώπη τα χρόνια που ακολούθησαν την κατάρρευσης της ΕΣΣΔ επηρεάζοντας σημαντικά το σκηνικό των σχέσεων με τη Ρωσία. Συγκεκριμένα, στις 10 Δεκεμβρίου του 1991 τροποποιήθηκε η Συνθήκη με σκοπό την εγκαθίδρυση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η νέα Συνθήκη που δημιουργήθηκε ονομάστηκε επίσημα «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση». ⁸¹ Αναμφίβολα η προσπάθεια επίτευξης της ΟΝΕ των κρατών μελών της Ε.Ε. χάραξε βαθιά και

⁸¹ Κασκαρέλης Γ., «Η Πορεία για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και η προσαρμογή των οικονομικών μονάδων», Αθήνα :ΙΝΕ/ΟΤΟΕ, 2001 σελ. 28.

ανεξίτηλα το σημάδι της στον μετέπειτα χαρακτήρα της Ένωσης αλλάζοντας καταγιστικά τα οικονομικά, νομισματικά και πολιτικά δεδομένα που ίσχυαν μέχρι τότε.

Στην συνέχεια, πέρα από τις σχέσεις- συνθήκες που αφορούν αμιγώς τις σχέσεις ΕΕ – Ρωσίας θα γίνει αναφορά και στη στάση της ΕΕ απέναντι στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, μία στάση που εξηγεί τις βλέψεις της ένωσης ως προς την πολιτική της διεύρυνσης. Όπως θα γίνει κατανοητό ήταν διαφορετική η στάση της Ε.Ε ως προς τις χώρες που ήταν απίθανο να εισχωρήσουν στην Ένωση και διαφορετική για εκείνες που πιθανότατα θα εισχωρούσαν σε αυτήν μελλοντικά.

Συμπερασματικά, στην παρούσα ενότητα θα μελετηθούν οι σχέσεις των δύο εταίρων έχοντας ως βασικό άξονα ανάλυσης την στάση της Ευρωπαϊκής ένωσης μέσα από τις στρατηγικές που ακολούθησε για να χτίσει τη σχέση της με τη Ρωσία. Το σύμφωνο εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (Partnership and cooperation agreement) που δημιουργήθηκε το 1994 αποτελεί την σημαντικότερη έκφραση για προσπάθεια συνεργασίας ανεξάρτητα εάν πέτυχε ή όχι. Ένα σημαντικό πρόβλημα που αναδύεται στην παρούσα ενότητα είναι αυτό της συντονισμένης στρατηγικής καθώς από την μία πλευρά η Ρωσία αποτελεί μία ανεξάρτητη χώρα η οποία χαράζει την στρατηγική της σύμφωνα με το συμφέρον της ενώ από την άλλη η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μία ένωση κρατών, το κοινό συμφέρον των οποίων είναι πολύ δυσκολότερο να εκτιμηθεί. Η κοινή στρατηγική (Common Strategy) που προσπάθησε να πετύχει η Ε.Ε. ώστε να αποφευχθούν οι ειδικές σχέσεις των κρατών της με την Ρωσία ακολουθώντας έναν κοινό δρόμο, φαίνεται πως απέτυχε παταγωδώς. Η ρήση του Θουκυδίδη σχετικά με τον νόμο της ισχύος ότι δηλαδή «ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»⁸² φαίνεται πως εξηγεί τον λόγο που η προσπάθεια μιας κοινής στρατηγικής απέτυχε καθώς τα δυνατότερα κράτη πάντα επιθυμούσαν και επιχειρούσαν να έχουν μια ευνοϊκότερη και πιο συμφέρουσα σχέση όταν αυτό είναι δυνατό.

ΣΥΜΦΩΝΟ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Η παρούσα συμφωνία καθιστά πολύ σταθερότερους τους πολιτικούς δεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Ρωσία, εξασφαλίζοντας τακτικές και συστηματικές επαφές μεταξύ των αρχηγών κρατών, υπουργών και αξιωματούχων αντί για τις ad hoc συναντήσεις που αποτελούν σήμερα τον κανόνα. Θεσπίζει τακτικό πολιτικό διάλογο, που επιτρέπει στα δύο μέρη να προβαίνουν σε διαβουλεύσεις όταν κρίνεται σκόπιμο. Αναμένεται ότι βελτιώνεται έτσι η γενική ασφάλεια και σταθερότητα της Ευρώπης. Ταυτόχρονα, η συμφωνία, που βασίζεται στην προσήλωση των μερών στα δικαιώματα του ανθρώπου και τη θεμελιώδη ελευθερία ενισχύει την πολιτική μεταρρύθμιση στη Ρωσία.»⁸³

Επίτροπος, Hans van de Broek, αρμόδιος για τις εξωτερικές πολιτικές σχέσεις.

Το 1994 στην Κέρκυρα υπογράφηκε το Σύμφωνο εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ) μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής ένωσης και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, το οποίο τέθηκε σε ισχύ τρία χρόνια αργότερα. Βέβαια, Η προσπάθεια εμπορικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων μεταξύ των δύο εταίρων είχε ξεκινήσει νωρίτερα από το 1994, όμως το ΣΕΣΣ, αποτελούμενο από 112 άρθρα τα οποία καθορίζουν τους κανόνες, τους σκοπούς και τους στόχους της συνεργασίας, αποτελεί την επίσημη νομική βάση πάνω στην οποία θα στηριχτούν οι σχέσεις τους, δίνοντας την εντύπωση μιας σοβαρής προσπάθειας απαλλαγμένης από ιδιοτελείς συμπεριφορές.

Οι στόχοι του ΣΕΣΣ όπως καταγράφονται στο άρθρο 1 είναι οι εξής:

- Να παράσχει ένα κατάλληλο πλαίσιο για τον πολιτικό διάλογο ανάμεσα στα μέλη επιτρέποντας την ανάπτυξη στενών σχέσεων ανάμεσα τους σε αυτό το πεδίο.
- Να προωθήσει το εμπόριο, τις επενδύσεις και αρμονικές οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη με βάση τις αρχές της οικονομίας της αγοράς ώστε να ευνοήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη των μελών.

⁸³ Σύμφωνο εταιρικής σχέσης και συνεργασίας. Προσβάσιμο στο :http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-565_e1.htm?locale=en
Ημερομηνία Επίσκεψης : 2015, 15 Δεκεμβρίου

- Να ενδυναμώσει τις οικονομικές και πολιτικές ελευθερίες.
- Να υποστηρίξει την προσπάθεια της Ρωσίας για την εδραίωση της δημοκρατίας , την ανάπτυξη της οικονομίας και την ολοκλήρωση της μετάβασης σε μια οικονομία της αγοράς.
- Να αποτελέσει τη βάση για την οικονομική, κοινωνική, χρηματοοικονομική και πολιτιστική συνεργασία βασισμένη στις αρχές του αμοιβαίου συμφέροντος, της αμοιβαίας ευθύνης και της αμοιβαίας υποστήριξης.
- Να προωθήσει δραστηριότητες κοινού ενδιαφέροντος.
- Να παράσχει κατάλληλο πλαίσιο για τη σταδιακή προσέγγιση μεταξύ της Ρωσίας και μια ευρύτερη περιοχή συνεργασίας στην Ευρώπη.
- Να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για μια μελλοντική εγκαθίδρυση μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε και της Ρωσίας που θα καλύπτει ουσιαστικά το σύνολο του εμπορίου αγαθών μεταξύ τους καθώς και τις προϋποθέσεις για την άσκηση της ελεύθερης εγκατάστασης των εταιρειών , του διασυνοριακού εμπορίου στον τομέα των υπηρεσιών και των κινήσεων κεφαλαίων.⁸⁴

Όπως γίνεται αντιληπτό μέσα από τους στόχους που θέτει το ΣΕΣΣ γίνεται μεγάλη αναφορά στην ανάγκη για πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Ρωσία, με στόχο τον εκσυγχρονισμό της, ώστε να συμβαδίζει με τις πολιτικές και τις αρχές που διέπουν την Ε.Ε. Το άρθρο 56 του ΣΕΣΣ είναι αυτό που ουσιαστικά εξηγεί την ανάγκη ανάπτυξης της οικονομίας των δύο εταίρων ενώ ακόμα αναφέρεται πως η νομοθεσία της Ρωσίας θα πρέπει να μπορεί να συνυπάρξει αρμονικά με εκείνη της Ε.Ε. Η Ρωσία, στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας ακολούθησε την δική της κοινή στρατηγική θέτοντας ως στόχους τον εκδημοκρατισμό της, την οικονομική και κοινωνική προσαρμογή της σε έναν κοινό ευρωπαϊκό χώρο, την ασφάλεια αλλά και την ρύθμιση θεμάτων που αφορούν και τις δύο εξίσου όπως η ενεργειακή πολιτική.

Σε καμία περίπτωση τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπιζε η Ρωσία δεν έγιναν αιτία μιας άνισης σχέσης μεταξύ των δύο εταίρων καθώς η Ρωσία δεν επέτρεψε στους εταίρους της να την αντιμετωπίσουν ως κατώτερη αλλά αντίθετα διεκδίκησε μέσω

⁸⁴ “AGREEMENT ON PARTNERSHIP AND COOPERATION” Προσβάσιμο στο: http://www.russianmission.eu/userfiles/file/partnership_and_cooperation_agreement_1997_english.pdf
Μετάφραση: από εμένα. Ημερομηνία πρόσβασης: 2016,24 Ιανουαρίου.

της δική της στρατηγικής, μια ισότιμη αντιμετώπιση. Συγκεκριμένα η Ρωσία λόγω της γεωγραφικής της θέσης, είχε το πλεονέκτημα να επιβληθεί ως μια ευρασιατική δύναμη καθώς εκτός από την Ευρώπη μπορούσε να ατενίζει και προς την ανατολή, και έτσι, δηλαδή ως μια ευρασιατική δύναμη ήθελε να γίνεται αντιληπτή και από τους εταίρους της καταρρίπτοντας ουσιαστικά την εντύπωση μιας χώρας βαθιά εξαρτημένης από τις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις με την Ε.Ε.⁸⁵

Οι συχνές συναντήσεις στα πλαίσια του ΣΕΣΣ ανέπτυξαν ένα θεσμικό πλαίσιο διαλόγου και βοήθησαν σημαντικά ώστε να δημιουργηθεί η εντύπωση πως η Ρωσία είναι μία χώρα δημοκρατική η οποία είναι προσανατολισμένη στην αγορά. Παρόλα αυτά οι τακτικές συναντήσεις από μόνες τους δρουν συνεπικουρικά και σε καμία περίπτωση δε μπόρεσαν να βοηθήσουν και να εγγυηθούν την ουσιαστική ανάπτυξη των σχέσεων των δύο εταίρων και την επίτευξη του στρατηγικού σκοπού της οικονομικής σύγκλισης μεταξύ τους.⁸⁶

Η ΚΟΙΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ

Στις 4 Ιουνίου του 1999, στην Κολωνία αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η εφαρμογή μια κοινής στρατηγικής των κρατών μελών της Ε.Ε. ως προς την Ρωσία θέτοντας νέους στόχους. Η ανάπτυξη της Κοινής Στρατηγικής δημιουργήθηκε στα πλαίσια του ΣΕΣΣ με σκοπό την αποδοτικότερη συνεργασία των δύο εταίρων. Συγκεκριμένα, οι κύριοι στόχοι όπως αποφασίστηκαν στο Ευρωπαϊκό συμβούλιο είναι οι εξής :

- Εδραίωση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των δημόσιων θεσμών στη Ρωσία. Η δημιουργία αποτελεσματικών και διαφανών θεσμών είναι μια

⁸⁵ Johnson, D, Robinson P(2010) ,ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ- ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, ΑΘΗΝΑ :2010. Σελ.37 -40.

⁸⁶“ EU relations with Russia : partnership or asymmetric interdependency?”, J.Hughes, London School of Economics,London:2006.

Προσβάσιμο στο: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf> Ημερομηνία πρόσβασης: 2016,24 Ιανουαρίου.

από τις προϋποθέσεις για την εμπιστοσύνη και την ευρύτερη προσχώρηση στις δημοκρατικές κατευθύνσεις και τη λειτουργία του κράτους δικαίου.

- Ένταξη της Ρωσίας σε ένα κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό και κοινωνικό χώρο.
- Συνεργασία για την ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Ευρώπη και πέραν αυτής. Η Ρωσία και η Ένωση έχουν στρατηγικά συμφέροντα και φέρουν ιδιαίτερες ευθύνες για τη διατήρηση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Ευρώπη και σε άλλα μέρη του κόσμου.
- Κοινές προκλήσεις στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Η γεωγραφική εγγύτητα, καθώς και η εμβάθυνση των σχέσεων και η ανάπτυξη των ανταλλαγών μεταξύ της Ένωσης και της Ρωσίας, έχουν ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση σε πολλούς τομείς.⁸⁷

Ως προς την επιτυχία της Κοινής Στρατηγικής της Ε.Ε. χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση του James Hughes στο άρθρο του “EU Relations with Russia: Partnership or Assymetric Interdependency?” όπου αναφέρει:

«The common strategy on Russia set a precedent for the ‘Christmas tree method’ of policy-making. Rather than work to a simplified consensus on core issues, Member states added more and more ‘decoration’»⁸⁸

Με την συγκεκριμένη φράση γίνεται κατανοητό πως η ιδιοτέλεια δεν επέτρεψε στα κράτη μέλη να συμπεριφερθούν ως μία οντότητα αλλά αντίθετα πάντα επιζητούσαν ειδικές σχέσεις και ειδική μεταχείριση σε ότι αφορά την συνεργασία τους με την Ρωσία.

ΡΩΣΙΑ – ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΙΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ;

Η εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ρωσίας και της Γερμανίας μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής ένωσης απέπνευσαν μια μάλλον θετική αίσθηση στο σύνολό τους. Οι

⁸⁷ “COMMON STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION of 4 June 1999 on Russia (1999/414/CFSP)” Προσβάσιμο στο: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf
Μετάφραση: από εμένα. Ημερομηνία πρόσβασης: 2016, 2 Φεβρουαρίου

⁸⁸ “ EU relations with Russia : partnership or asymmetric interdependency?”, J.Hughes, London School of Economics, London:2006. Σελ.5.
Προσβάσιμο στο: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf> Ημερομηνία πρόσβασης: 2016,24 Ιανουαρίου.

ταραγμένες σχέσεις μεταξύ της ΕΣΣΔ και της Γερμανίας μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο εξαιτίας των εγκλημάτων του ναζιστικού καθεστώτος αλλά και του διαμελισμένου Γερμανικού κράτους έδωσαν την θέση τους σε μία σχέση συνεργασίας και αμοιβαίων στρατηγικών που εξυπηρετούν το κοινό τους συμφέρον. Η οικονομία αποτέλεσε ένα μόνο από τους τομείς συνεργασίας των δύο εταίρων καθιστώντας την Γερμανία τον σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Ρωσίας κατά το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 2000. Ακόμα, μια πληθώρα κοινών οργάνων και ειδικών οργανισμών μεγέθυναν τη διμερή τους συνεργασία σε θέματα ασφάλειας.⁸⁹ Κατά την διάρκεια της Ουκρανικής κρίσης και με την προσάρτηση της Κριμαίας φαίνεται πως αυτή η σχέση ανατρέπεται δημιουργώντας ένα βαθύ ρήγμα εξαιτίας της συμφωνίας της Γερμανίας για το Ρωσικό εμπόργκο.

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, η Γερμανία έδωσε μεγάλη βαρύτητα στη διαμόρφωση μίας ισχυρής οικονομικής πολιτικής που θα την καθιστούσε σε σύντομο χρονικό διάστημα, κυρίαρχη δύναμη εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσα από μία σειρά γεωστρατηγικών κινήσεων, επεδίωξε στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής να δημιουργήσει και να προωθήσει μία ισχυρή σχέση με τη Ρωσία. Ο Mitchell Orenstein, καθηγητής στο τμήμα πολιτικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Βοστώνης, εξηγεί ότι η διαμόρφωση αυτής της στρατηγικής προέρχεται από την «ιδιαίτερη σχέση» των δύο χωρών από την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου :

«Η στρατηγική αυτή έχει βαθιές ιστορικές ρίζες: κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα γερμανικά στρατεύματα έπληξαν δεκάδες ρωσικές πόλεις και πολιορκήσαν την Αγία Πετρούπολη, προξενώντας λιμό σε πάνω από ένα εκατομμύριο αμάχους. Η Ρωσία αντιστάθηκε με τεράστιο κόστος και στη συνέχεια για εκδίκηση βίασε και λεηλάτησε στον δρόμο της προς το Βερολίνο, αφήνοντας να πεινάσουν ένα εκατομμύριο Γερμανοί αιχμάλωτοι πολέμου ως αντίποινα. Και οι δύο στρατοί βάδισαν μέσω της Ουκρανίας και πολέμησαν σε καταστροφικές μάχες εκεί, συμπεριλαμβανομένης της μάχης στην Σεβαστούπολη. Αυτή η τρομερή κοινή ιστορία έφερε την Γερμανία και την Ρωσία πιο κοντά μετά το 1991, σε μια προσπάθεια να μην επαναληφθεί. Η Γερμανία έχει κάνει μεγάλες προσπάθειες έκτοτε να περιποιείται την Ρωσία και να αποτρέπει την επανεμφάνιση του ανταγωνισμού και της

⁸⁹ “ The main Features of a German Strategy towards Russia”, M. Buhbe. Σελ. 2-6. Προσβάσιμο στο: http://www.fes.de/kompass2020/pdf_en/Russia.pdf Ημερομηνία πρόσβασης: 2016,30 Μαρτίου.

σύγκρουσης. Έχει προσφέρει την βιομηχανική της ισχύ και την τεχνογνωσία στην Ρωσία για να βοηθήσει σε σημαντικά ρωσικά έργα υποδομής και σε βιομηχανίες. Η Ρωσία έχει αποδεχθεί και εκτιμά αυτά τα ανοίγματα. Επίσης, έχει επιδιώξει να αναπτύξει μια ιδιαίτερη σχέση με την Γερμανία, αντιμετωπίζοντας την ως μεγάλη δύναμη και παρέχοντάς της άμεση σύνδεση με το ρωσικό φυσικό αέριο μέσω του αγωγού Nord Stream. Αυτή η στενή σχέση - κάποιιοι λένε «πάρα πολύ στενή» - συμβολίστηκε με την ανάληψη μιας πολύ καλά αμειβόμενης δουλειάς στην Gazprom από τον πρώην καγκελάριο της Γερμανίας, Γκέρχαρντ Σρέντερ, κατά την έξοδό του από την εξουσία το 2005 »⁹⁰.

Η στενή σχέση του Ρώσου Προέδρου Vladimir Putin και του πρώην Καγκελάριου και μετέπειτα υψηλόβαθμου στελέχους της Gazprom (κορυφαία -δημόσια- εταιρία σε αποθέματα φυσικού αερίου παγκοσμίως) Gerhard Schröder, αναδεικνύουν μία σημαντική πτυχή, μέσα από την οποία μπορούμε να κατανοήσουμε την ενδεχόμενη «ειδική σχέση» ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γερμανία.

REUTERS/ITAR-TASS / Ο Gerhard Schröder με τον Vladimir Putin στην Αγία Πετρούπολη τον Οκτώβριο του 2005.

Βλέπε : <http://www.slate.fr/monde/86487/schroeder-anniversaire-poutine>

Τη στιγμή που η Καγκελάρια Μέρκελ, καταδίκασε τη ρωσική εμπλοκή στην

⁹⁰Foreign Affairs, «Προς μία ρωσο-γερμανική Ευρώπη », Mitchell A. Orenstein, Ελληνική Έκδοση, 10/03/2014.

Προσβάσιμο στο: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69720/mitchell-a-orenstein/pros-mia-roso-germaniki-eyropi>). Ημερομηνία πρόσβασης: 2016, 15 Φεβρουαρίου.

Ουκρανία, ως καταπάτηση του διεθνούς δικαίου, ο πρώην Καγκελάριος Σρέντερ, υπεραμύνθηκε τις αποφάσεις του Ρώσου Προέδρου Πούτιν. Σε μία συζήτηση στα πλαίσια ενός φόρουμ που διοργανώθηκε από τη γερμανική Die Zeit, ότι ο Πούτιν δικαιολογημένα ανησυχούσε για το ενδεχόμενο περικύκλωσης της χώρας του⁹¹. Εν συνεχεία, δε δίστασε να κατηγορήσει ουσιαστικά την ευρωπαϊκή πολιτική για το ζήτημα της Ουκρανίας, και έμμεσα και τη γερμανική πολιτική, τονίζοντας πως η εμπλοκή της Ρωσίας στην Ουκρανία μπορεί να παραβίαζε το διεθνές δίκαιο, όμως το ίδιο συνέβη και το 1999 στην κρίση στο Κόσσοβο, όταν η γερμανική κυβέρνηση έστειλε στρατιωτική υποστήριξη στο ΝΑΤΟ για το βομβαρδισμό της Σερβίας, παραλληλισμός που δε βρήκε σύμφωνη την Καγκελάριο Μέρκελ⁹².

Ο Mitchell Orenstein εξηγεί τη μετεξέλιξη αυτής της σχέσης μετά το 2008, όπου η Γερμανία, βρήκε στο πρόσωπο του Ντιμίτρι Μεντβέντεφ, έναν τρόπο προώθησης μιας φιλελεύθερης πολιτικής στη Ρωσία, προς το συμφέρον και των δύο χωρών :

«Η σχέση έφθασε σε νέα υψηλά επίπεδα πριν από λίγα χρόνια, μεταξύ 2008 και 2012, όταν ο Ντιμίτρι Μεντβέντεφ υπηρέτησε ως πρόεδρος της Ρωσίας. Στους Γερμανούς άρεσε να δουλεύουν μαζί του και είχαν την τάση να τον θεωρούν ως ένα σύμβολο αυτού που θα μπορούσε να είναι μια πιο σύγχρονη Ρωσία. Τον εξύψωσαν ως τον Ρώσο πολιτικό ηγέτη ο οποίος μίλησε την γλώσσα τους και υποστήριξε τα φιλελεύθερα δικαιώματα και τις ελευθερίες. Οι Ευρωπαίοι είδαν μεγάλη προοπτική, για παράδειγμα στην δική του «Πρωτοβουλία Skolkovo» να μετατρέψει τη Μόσχα σε ένα κέντρο υψηλής τεχνολογίας. Αλλά στην απελπισία τους για έναν καλό ομολόγο τους στην Ρωσία, οι Γερμανοί υπερεκτίμησαν την σημασία τού Μεντβέντεφ»⁹³.

Το ενδεχόμενο ένταξης της Ουκρανίας στην Ε.Ε., αποσταθεροποίησε σε μεγάλο βαθμό, όχι μόνο τη σχέση των δύο χωρών, αλλά και τη σχέση της Ρωσίας με την Ε.Ε., μέσα από μια σειρά οικονομικών κυρώσεων, που η Ε.Ε. μαζί με τις Η.Π.Α. επέβαλαν προς τη Ρωσία, λόγω του ρόλου της στην κρίση της Ουκρανίας. Ο γεωστρατηγικός ρόλος της Ουκρανίας, την καθιστά χώρα ιδιάζουσας σημασίας, και όπως θα αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, αποτελεί πυξίδα για τη χάραξη της στρατηγικής τόσο της Ρωσίας από τη μία πλευρά, όσο των Η.Π.Α. και της Ε.Ε. από την άλλη.

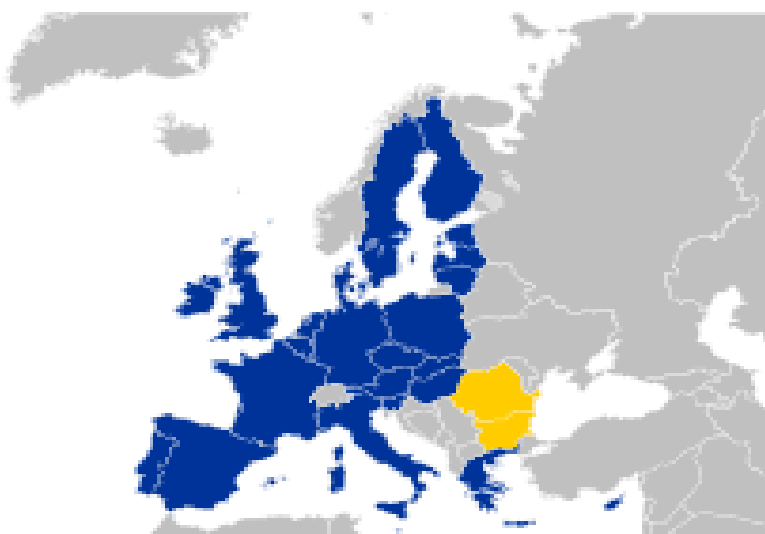
⁹¹ Telegraph, «Merkel fury after Gerhard Schroeder backs Putin on Ukraine», Tony Paterson, 14/03/2014 (μτφ).

⁹² *Ibid.*

⁹³ Foreign Affairs, *Ibid.*

Μέσα από τη γεωπολιτική ανάλυση που θα κάνουμε στην επόμενη ενότητα της εργασίας, θα επιχειρήσουμε να ερμηνεύσουμε το ρόλο της ρεαλιστικής προσέγγισης στη χάραξη αυτής της στρατηγικής εκατέρωθεν και από τις τρεις πλευρές.

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

“2007 – Πέμπτη «ανατολική (μέρος II)» διεύρυνση: Βουλγαρία, Ρουμανία”⁹⁴

Η διαδικασία της διεύρυνσης των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης (ΚΧΑΕ) ή διαφορετικά ο γύρος διεύρυνσης 10+2 πραγματοποιήθηκε το 2004 με την

⁹⁴ “Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης” Προσβάσιμο στο: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CF%8D%CF%81%CF%85%CE%BD%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82 Ημερομηνία Επίσκεψης:2016, 10 Φεβρουαρίου.

ένταξη της Κύπρου, της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Μάλτας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας, της Τσεχικής Δημοκρατίας και το 2007 με την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας.

Οι 10 χώρες της ΧΚΑΕ, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ ανεξαρτητοποιήθηκαν αφού απαγκιστρώθηκαν είτε από την Σοβιετική Ένωση είτε από το σοβιετικό μπλοκ στο οποίο είχαν ενταχθεί. Με την εισαγωγή δημοκρατικών θεσμών και συστημάτων που ανταποκρίνονταν περισσότερο στα φιλελεύθερα πρότυπα οικονομίας επιθυμούσαν την ένταξή τους στην Ε.Ε.

Η ένταξη των νέων αυτών χωρών στην Ε.Ε απαιτούσε τη σύγκλιση τους με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ένωσης. Για τον σκοπό αυτό οι προϋποθέσεις για την ένταξή των νέων μελών αναλύονταν μέσα από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης όπως αποφασίστηκαν από το Ευρωπαϊκό συμβούλιο το 1993:

- « σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων »⁹⁵.
- «Λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ε.Ε »⁹⁶.
- « Ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα μέλους, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να εφαρμόζονται αποτελεσματικά οι κανόνες, τα πρότυπα και οι πολιτικές που συνθέτουν το σύνολο της νομοθεσίας της ΕΕ (το «κεκτημένο»), και προσήλωση στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης ». ⁹⁷

Πλέον με την απόκτηση διευρυμένων συνόρων της Ε.Ε και της Ρωσίας μέσω της εκχώρησης νέων κρατών και συγκεκριμένα των Βαλτικών χωρών το 2004, οι γεωπολιτικοί, οικονομικοί και πολιτικοί στόχοι αναπροσδιορίστηκαν. Νέα συμφέροντα, νέες ευκαιρίες αλλά και νέοι προβληματισμοί αναδύθηκαν μέσα από την

⁹⁵ “Κριτήρια της Κοπεγχάγης” Προσβάσιμο στο : http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=el Ημερομηνία Πρόσβασης: 2016, 20 Φεβρουαρίου

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

διαδικασία της διεύρυνσης της Ε.Ε ως προς τις χώρες που άλλοτε υπήρξαν Σοβιετικές σοσιαλιστικές Δημοκρατίες.

Η καθηγήτρια Ευρωπαϊκών- Ρωσικών και Ευρασιατικών σπουδών στο πανεπιστήμιο Karlton της Οττάβα Joan DeBardleben, αναλύει στο άρθρο της “*The end of the cold, eu enlargement and the EU- Russia Relationship*”⁹⁸ τις οικονομικές επιπτώσεις της διεύρυνσης της Ε.Ε καθώς και την επιρροή της ως προς τα γεωπολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας». «Τόσο η Ε.Ε όσο και η Ρωσία αναζητούν τρόπους για να σταθεροποιήσουν την επιρροή τους στην άμεση γειτονιά τους χωρίς να θυσιάζουν τα δυναμικά τους συμφέροντα. Οι σχέσεις με τις γειτονικές χώρες έχουν ωστόσο γίνει μία από τις πιο ορατές αρένες της έντασης μεταξύ Ε.Ε – Ρωσίας. Συχνά εστιάζεται στην επέκταση του NATO που πρόσφατα έχει λάβει νέες μορφές καθώς η Ρωσία επιδιώκει να προσελκύσει πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες σε μια διευρυμένη ευρασιατική ένωση. Η αβεβαιότητα και η ασάφεια συνεχίζουν να επικρατούν στην κοινή γειτονιά της Ε.Ε και της Ρωσίας καθώς καμία από τις δύο δεν έχει μπορέσει να διαμορφώσει ένα πειστικό όραμα που θα ενισχύσει την ασφάλεια και την ευημερία στον ευρύτερο ευρωπαϊκό και ευρασιατικό χώρο».⁹⁹

Στη συνέχεια η συγγραφέας εξηγεί πως οι ευρασιατικές σχέσεις επηρεάστηκαν από την διεύρυνση της Ε.Ε. σε οικονομικό επίπεδο: “ Συχνά σημειώνεται ότι το ποσοστό των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο εταίρων έχει αυξηθεί και ότι οι επενδύσεις ως προς και τις δύο κατευθύνσεις έχουν και αυτές με την σειρά τους αυξηθεί. Ωστόσο, πολλοί Ρώσοι ειδικοί βλέπουν τον οικονομικό αντίκτυπο της διεύρυνσης της Ε.Ε , επωφελή για ορισμένους τομείς αλλά ενδεχομένως επιβλαβή για

⁹⁸ “The End of the Cold War, EU Enlargement and the EU-Russian Relationship”, J. DebarDeleben, Προσβάσιμο στο : <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/DeBardleben.pdf>, Ημερομηνία Επίσκεψης:2016,21 Φεβρουαρίου.

⁹⁹ Janina Sleivyte, ‘Russia’s Europe Agenda and The Baltic States’, The Shrivenham Papers (Defence Academy of the United Kingdom, 2008), [www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/monographs/Shrivenham%20Paper%207.pdf/view.](http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/monographs/Shrivenham%20Paper%207.pdf/view.;); Olga Potemkina and Nikolay Kaveshnikov, ‘Rossiia i Evropeiskii Soiuz: ‘kholodnoe leto’ 2007 goda’, *Sovremennaiia Evropa* 3 (2007), 26. Μέσα στο :The End of the Cold War, EU Enlargement and the EU-Russian Relationship”, J. DebarDeleben, σελ.49. Προσβάσιμο στο : <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/DeBardleben.pdf>, Ημερομηνία Επίσκεψης:2016,21 Φεβρουαρίου.

άλλους.”¹⁰⁰ Για παράδειγμα, οι πολιτικές τις Ε.Ε. περιπλέκουν την εξαγωγή γεωργικών προϊόντων, και οι αξιώσεις αντιντάμπινγκ έχουν προκαλέσει προβλήματα στη μεταλλουργική βιομηχανία της Ρωσίας.¹⁰¹

ΚΑΛΛΙΝΙΓΚΡΑΝΤ

Η διεύρυνση του 2004 αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό γεγονός αναφορικά με το Καλλίνιγκραντ, το οποίο αποτελεί ομοσπονδιακό υποκείμενο της Ρωσίας. Με την προσχώρηση της Λιθουανίας και της Πολωνίας στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ επήλθε η γεωγραφική και πολιτική απομόνωση της περιοχής. Ο Remi Piet επίκουρος καθηγητής Δημόσιας Πολιτικής, διπλωματίας και διεθνούς πολιτικής οικονομίας στο πανεπιστήμιο του Κατάρ, στο άρθρο του “Kalinigrad: The Last Wall in Europe” αναφέρει πως οι ισχυρισμοί του Πούτιν για ενσωμάτωση της Κριμαίας και της Ανατολικής Ουκρανίας στη Ρωσία για ιστορικούς λόγους δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για το Καλλίνιγκραντ καθώς αυτό ιστορικά δεν τους ανήκει. Το Καλλίνιγκραντ αποτελεί μια μικτή κοινωνία αποτελούμενη από Ευρωπαίους, Ρώσους και Ουκρανούς. Ο καθηγητής Vladimir Shulgin καθηγητής στο Βαλτικό πανεπιστήμιο αποβλήθηκε από αυτό καθώς σε μία έκθεσή του υπογράμμισε πως η περιοχή του Καλλίνιγκραντ μετατοπίζεται σιγά σιγά από τον Ρωσικό εθνικισμό και οδεύει σε μια πιο φιλελεύθερη ευρωπαϊκή ταυτότητα. Η δήλωση αυτή έγινε η αιτία αποβολής του από το πανεπιστήμιο που δίδασκε τριάντα χρόνια.¹⁰²

¹⁰⁰ Ivan Ivanov, ‘Rashirenyi Evrosoiuz kak partner Rossii’, in Rashirenie evropeiskogo soiuzu i Rossia, eds. Olga Butorina and Yuri Borko (Moscow: Delovaiia Literatura, 2006), 300-315. Μέσα στο :The End of the Cold War, EU Enlargement and the EU-Russian Relationship”, J. DebarDeleben, σελ.49. Προσβάσιμο στο : <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/DeBardeleben.pdf>, Ημερομηνία Επίσκεψης:2016,21 Φεβρουαρίου.

¹⁰¹ The End of the Cold War, EU Enlargement and the EU-Russian Relationship”, J. DebarDeleben, σελ.49. Προσβάσιμο στο : <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/DeBardeleben.pdf>, Ημερομηνία Επίσκεψης:2016,21 Φεβρουαρίου.

¹⁰²

Piet R. “Kalinigrad: the last wall in Europe”, 18 Νοεμβρίου 2014. Μέσα στο

Τον τελευταίο καιρό, λόγω της κρίσης στην Ουκρανία πολλοί παρατηρητές φοβούνται ότι η Ρωσία θα μπορούσε να συμπεριφερθεί ανάλογα και στις Βαλτικές χώρες όπου υπάρχει μεγάλο ποσοστό ρωσικής μειονότητας. Ακόμα, φοβούνται ότι ο Πούτιν θα μπορούσε να κατάσχει ένα κομμάτι γης από την Πολωνία ή τη Λιθουανία με σκοπό την δημιουργία μια διαδρομής για το Καλλίνιγραντ. Μέσα από το άρθρο του Robert Person στην Washington post, “6 reasons not to worry about Russia invading the Baltics”, επισημαίνονται, όπως και ο τίτλος μαρτυρά σημαντικοί λόγοι για τους οποίους η ρωσική εμπλοκή στις Βαλτικές χώρες θεωρείται απίθανη. Αρχικά υποστηρίζεται πως ο Vladimir Putin δεν είναι σε θέση να κρατήσει έξω από το NATO και την ΕΕ της Βαλτικές χώρες από την στιγμή που ήδη έχουν εισχωρήσει. Έπειτα, οι αναμνήσεις των Βαλτικών χωρών από την σοβιετική κατοχή είναι από μόνες τους αρκετά αποθαρρυντικές για να επιτραπεί στη Ρωσία μια θέση στο τραπέζι της πολιτικής τους. Η Ουκρανία και η Κριμαία έχουν συμβολικό χαρακτήρα για την Ρωσία κάτι που δεν συμβαίνει και για τις Βαλτικές χώρες. Επίσης, την δεδομένη στιγμή υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης από την Ρωσία στο Καλλίνιγραντ η οποία επιτυγχάνεται μέσω της Πολωνίας ή της Λιθουανίας και η οποία δεν απειλείται. Εν κατακλείδι, υπάρχουν πολλοί σοβαροί λόγοι που εμποδίζουν τη Ρωσία να αντιμετωπίσει τις Βαλτικές χώρες όπως και την Ουκρανία. Οποιαδήποτε επιθετική συμπεριφορά που θα γινόταν αιτία πολέμου θα προκαλούσε την σύγκρουση της Ρωσίας με το NATO η οποία θα είχε τρομακτικές συνέπειες συνολικά¹⁰³.

<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/11/kaliningrad-last-wall-europe-20141116114613645536.html>

¹⁰³Person R. “6 reasons not to worry about Russia invading the Baltics” November 12 2012. Μέσα στο : <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/11/12/6-reasons-not-to-worry-about-russia-invading-the-baltics/>

III. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

104

Ο πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας Βλαντιμίρ Πούτιν

¹⁰⁴ Προσβάσιμο στο:

https://www.google.gr/search?q=%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%BF%CF%82+%CF%80%CE%BF%CF%8D%CF%84%CE%B9%CE%BD+2000&espv=2&biw=1366&bih=623&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJ-onj05jLAhUGFiwKHTi7AicQ_AUIBygC#tbm=isch&q=%CF%80%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BD&imgc=bRIGj_04CRKetM%3A Ημερομηνία επίσκεψης: 2016, 27 Φεβρουαρίου.

Η αναλυτική μελέτη σχετικά με τον ρόλο της Ευρασίας στο νέο διεθνές περιβάλλον καθίσταται απαραίτητη για την εις βάθος κατανόηση του καθοριστικού ρόλου της γεωπολιτικής, η οποία υπό την προεδρία Πούτιν καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την υψηλή στρατηγική της Μόσχας. Ο 21^{ος} αιώνας βρίσκει τη Ρωσία να αναζητά το ρόλο ενός σπουδαίου παίκτη όντας άριστος γνώστης των ρεαλιστικών παραδοχών και πιστός εφαρμοστής αυτών.

Ακόμα, μέσα από την αναπτυξιακή τροχιά της Ρωσικής οικονομίας, η χώρα έχει μετατραπεί σε μία ενεργειακή υπερδύναμη με τις κρατικές εταιρείες Rosneft και Gazprom να αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων της.¹⁰⁵

Αυτή ακριβώς η θέση της Ρωσίας, δηλαδή ως ενεργειακής υπερδύναμης φαίνεται πως οδήγησε τον James Hughes στην συγγραφή του άρθρου με τίτλο : “*EU Relations with Russia: Partnership or Assymetric Interdependency?*” αναδεικνύοντας την Ρωσική υπεροχή και καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως η ενεργειακή εξάρτηση της Ε.Ε. από την Ρωσία έχει δημιουργήσει ανάμεσά τους μια σχέση ασύμμετρης αλληλεξάρτησης.¹⁰⁶

Συγκεκριμένα, η Ρωσία αποτελεί το σημαντικότερο ενεργειακό προμηθευτή της Ε.Ε αφού το 40% των παγκόσμιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου ελέγχεται από αυτή. Παράγοντες όπως η υπέρμετρη ενεργειακή εξάρτηση της ένωσης από μη εγχώριους προμηθευτές, οι περιβαλλοντικές ανάγκες για μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, οι άριστες επιδόσεις της Ρωσίας αναφορικά με την ενεργειακή τους πολιτική αλλά και οι ιστορικές συγκυρίες όπως η πετρελαϊκή κρίση του Σουέζ το 1965 ώθησαν, κινητοποίησαν και ανέδειξαν την επιτακτική ανάγκη για διαμόρφωση της ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής στο σύνολό της εδώ και αρκετές δεκαετίες.¹⁰⁷

Από το 1974 με την δήλωση των κρατών μελών της ΕΟΚ « *Ο συνεχιζόμενος υψηλός βαθμός εξάρτησης της κοινότητας από τις πηγές ενέργειας , και ειδικότερα του πετρελαίου, που εισάγεται από τρίτες χώρες, σύμφωνα με τις παρούσες και*

¹⁰⁵ Μαργαρίτου Κ.(2015), Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Αθήνα :Ι. Σιδέρης σελ.75.

¹⁰⁶ “ EU relations with Russia : partnership or asymmetric interdependency?”, J.Hughes, London School of Economics,London:2006. Σελ.12.

¹⁰⁷ Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκαιο, οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη:2012, σελ.364-365.

προβλεπόμενες συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς, θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την οικονομική ισορροπία και την κοινωνική πρόοδο της Κοινότητας και επομένως θα πρέπει να μειωθεί αυτή η εξάρτηση όσο το δυνατό περισσότερο.»¹⁰⁸ γίνεται σαφής η ανάγκη νομοθέτησης των κατάλληλων πλαισίων σχετικά με την ενεργειακή πολιτική ώστε να διασφαλισθεί η ενεργειακή ασφάλεια των κρατών μελών.

Αυτή η ανάγκη αποτυπώνεται σήμερα ξεκάθαρα στο άρθρο 194 ΣΛΕΕ για την ενέργεια θέτοντας ως βασικούς στόχους:

- “να διασφαλίσει τη λειτουργία της αγοράς ενέργειας,
- να διασφαλίσει τον ενεργειακό εφοδιασμό της ένωσης,
- να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας,
- να προωθεί τη διασύνδεση νέων ενεργειακών δικτύων.”¹⁰⁹

Ο καθηγητής Frank Groome, καθηγητής στο Clinton Institute for American Studies, στο άρθρο του «From contradiction to Cooperation: A new Legal and Diplomatic Foundation for Energy policy in the EU» αναφέρει πως με το άρθρο 194 της ΣΛΕΕ η ενεργειακή πολιτική, από ένα ζήτημα που αφορούσε καθαρά εθνικές πρωτοβουλίες μετατράπηκε σε μια πολιτική υπερεθνικού χαρακτήρα δίνοντας την ανάλογη βαρύτητα σε ένα τόσο σημαντικό τομέα.. Ο Frank Groom ολοκληρώνοντας το άρθρο του καταλήγει στο συμπέρασμα πως η Συνθήκη της Λισαβόνας έπαιξε σημαντικό ρόλο στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής καθώς προσέδωσε σε αυτήν νομικό χαρακτήρα εντός ενός κοινού πλαισίου στρατηγικής και διαλόγου των κρατών μελών της Ε.Ε για την συνεχώς εξελισσόμενη πορεία της ενέργειας η οποία συμβαδίζει με τα παγκόσμια γεγονότα.¹¹⁰

¹⁰⁸ Συνέδριο σε επίπεδο Αρχηγών Κρατών ή Κυβερνήσεων, Παρίσι 9-10.12.1974. Μέσα στο: Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκαιο, οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη:2012, σελ.365.

¹⁰⁹ ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ. Προσβάσιμο στο : http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_el.pdf , σελ.134. Ημερομηνία πρόσβασης:2016, 5 Μαρτίου.

¹¹⁰ F.Groome, From contradiction to cooperation: A new Legal and diplomatic foundation for Energy Policy in the EU, 19 Απριλίου 2012, Προσβάσιμο στο : http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=343:from-contradiction-to-cooperation-a-new-legal-and-diplomatic-foundation-for-energy-policy-in-the-eu&catid=123:content&Itemid=389 Ημερομηνία Πρόσβασης:2016, 6 Μαρτίου.

Η ανάγκη μιας κοινής στρατηγικής για την ενέργεια δεν προέκυψε μόνο από την ανάγκη να μειωθεί η εξάρτηση από τη ρωσική παροχή φυσικού αερίου αλλά και από τις μη ανταγωνιστικές συμπεριφορές από εγχώριους παραγωγούς της Ε.Ε. Ενδεικτικά αξίζει να σημειωθούν τέτοιες συμπεριφορές που υπονόμισαν το κοινό πνεύμα συνεργασίας των κρατών μελών και για άλλη μια φορά επιβεβαίωσαν πως «οι κοινές στρατηγικές» δίνουν την θέση τους στο εθνικό συμφέρον. Συνοπτικά θα αναφερθούν συγκεκριμένες υποθέσεις εγχώριων αντιανταγωνιστικών πρακτικών όπως αναφέρει ο Θεόδωρος Γαλάνης στο υποκεφάλαιο “Ελεύθερος ανταγωνισμός και αντιανταγωνιστικές πρακτικές στον τομέα της ενέργειας”. Οι υποθέσεις καταχρηστικής συμπεριφοράς είναι:

- Η συμφωνία μεταξύ της γαλλικής GDF και της ιταλικής ENI για τον περιορισμό της εμπορικής εκμετάλλευσης του φυσικού αερίου από την δεύτερη, μόνο στο έδαφος της, μετά την έξοδό του από το γαλλικό έδαφος.
- Η απόφαση το 1975 μεταξύ της γερμανικής E.ON Ruhrgas και GDF για την από κοινού κατασκευή του αγωγού MEGAL με σκοπό την εισαγωγή φυσικού αερίου από τη Ρωσία, στη Γαλλία και τη Γερμανία και η μεταξύ τους συμφωνία να μην εισέλθει η μία στην αγορά της άλλης. Η επιτροπή διερευνώντας την υπόθεση αποκάλυψε ότι η συμφωνία ίσχυε ακόμα και μετά την άρση του αποκλειστικού δικαιώματος εισαγωγής φυσικού αερίου το οποίο είχε χορηγηθεί στη GDF.

Τέλος οι αρχές ανταγωνισμού της Ιταλίας, της Γερμανίας, της Ισπανίας και της Κύπρου έφεραν και άλλες παρόμοιες μη ανταγωνιστικές πρακτικές στον χώρο της ενέργειας.¹¹¹

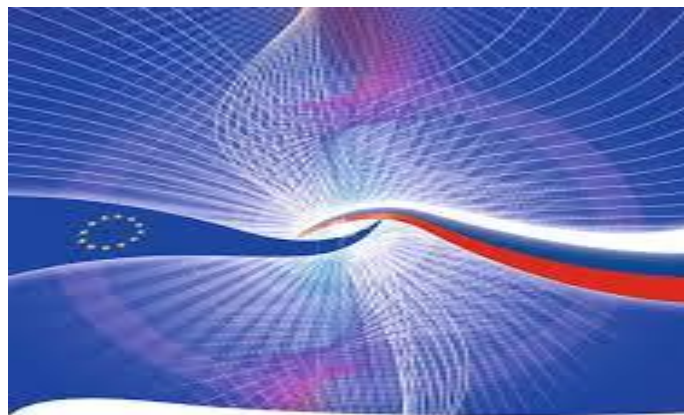
Επιστρέφοντας στον κύριο άξονα της παρούσας μελέτης, θα αναλυθούν οι ενεργειακές σχέσεις και οι διάλογοι της Ρωσίας με την Ε.Ε από το 2000 και μετά με σκοπό παράλληλα την εύρεση συμπερασμάτων ως προς την υπόθεση της “ασύμμετρης αλληλεξάρτησης” όπως ο James Hughes θέτει και η οποία έχει αναφερθεί στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου. Επίσης, πέρα από τις σχέσεις των δύο εταίρων θα γίνει ανάλυση των ενεργειακών στόχων που

¹¹¹ Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκαιο, οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη:2012, σελ.121-122.

έχουν τεθεί από την Ε.Ε.(ενεργειακή στρατηγική 2020, ενεργειακή στρατηγική 2030, ενεργειακή στρατηγική 2050 και ενεργειακή στρατηγική ασφάλειας) καθώς επίσης, και οι ενέργειες της Ε.Ε για την δημιουργία αγωγών φυσικού αερίου με σκοπό την εύρεση νέων προμηθευτών ώστε να μειωθεί η εξάρτηση της από την Ρωσία.

Έπειτα, θα αναλυθεί ο μεγάλος ρόλος της γεωπολιτικής για τις αποφάσεις του προέδρου Πούτιν, το “όπλο” της ενεργειακής υπεροχής της Ρωσίας και η Ουκρανική κρίση η οποία καταδεικνύει την εξέχουσα σημασία της Μαύρης θάλασσας . Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες στην περίπτωση της Ουκρανικής κρίσης είναι οι αντιδράσεις της Δύσης ως προς την Ρωσία αλλά και το ηχηρό μήνυμα του προέδρου Πούτιν σε αυτήν.

III.1. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΡΩΣΙΑ

Στις 30 Οκτωβρίου 2000 έλαβε χώρα στο Παρίσι η σύνοδος μεταξύ της Ε.Ε και της Ρωσίας με σκοπό τη δημιουργία και την θεσμοθέτηση του ενεργειακού διαλόγου και της συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας. Παρόντες στην ιστορική αυτή σύνοδο ήταν , ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου J.Chirac, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής επιτροπής R.Prodi, ο γενικός γραμματέας του Συμβουλίου της Ε.Ε. και ο πρόεδρος της Ρωσικής ομοσπονδίας V.V Putin. Η αναφορά των σημαντικότερων σημείων της πορείας του δεκαετούς ενεργειακού διαλόγου (2000-2010) είναι

σημαντική για την κατανόηση της εξέλιξης των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ των δύο εταιρών.

Το PCA το οποίο όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, δημιουργήθηκε ήδη από το 1994 και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ενεργειακή συνεργασία των δύο εταιρών καθώς αποτέλεσε τη νομική βάση ώστε να ξεκινήσει ο ενεργειακός διάλογος. Οι τέσσερις τομείς που αφορούσαν το νέο αυτό εγχείρημα αναλύονταν στις ενεργειακές στρατηγικές και ισορροπίες, στις υποδομές και στις τεχνολογίες, στις επενδύσεις, στην ενεργειακή αποδοτικότητα και στο περιβάλλον. Στις 30 Μαΐου 2003 στην σύνοδο που έλαβε χώρα στην Αγία Πετρούπολη αποφασίστηκε η εγκαθίδρυση ενός μόνιμου συμβουλίου εταιρικής σχέσης ενώ στις 10 Μαΐου 2005 στη σύνοδο της Μόσχας έγινε σαφής η επιτακτική ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των δύο εταιρών. Σαφώς, ο τομέας συνεργασίας αφορούσε την ενέργεια με ιδιαίτερη έμφαση στη βιωσιμότητα και τη συνεχή αξιοπιστία της παραγωγής, στην διανομή, στη μεταφορά και στην αποδοτική χρήση της. Τέλος, το 2008 έγιναν διαπραγματεύσεις σχετικά με την αντικατάσταση του PCA. Συμφώνησαν ότι το υπάρχον Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας θα παραμείνει σε ισχύ μέχρι να αντικατασταθεί από μια νέα συμφωνία μεταξύ τους.¹¹²

Ο ενεργειακός διάλογος που ξεκίνησε στην Σύνοδο που έλαβε χώρα στο Παρίσι το 2000 αποτελεί την απαρχή μιας προσπάθειας για ενεργειακή συνεργασία μεταξύ των δύο εταιρών καθώς επίσης καθιστά εμφανή την ανάγκη μιας συντονισμένης πολιτικής στον ενεργειακό τομέα. Οι ολοένα αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες καθώς και η αλληλεξάρτηση και πολυπλοκότητα των ενεργειακών αγορών κατέστησαν απαραίτητη την εγκαθίδρυση μακροπρόθεσμων προοπτικών στις αμοιβαίες ενεργειακές σχέσης της Ρωσίας με την Ε.Ε. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 2011 στα πλαίσια μιας ενεργειακής συνεργασίας μέχρι το 2050 οι εταίροι συμφώνησαν πως βασικός σκοπός είναι η μείωση του επιπέδου της αβεβαιότητας καθώς επίσης και μία νέα αμοιβαία επωφελή, μελλοντική ανάπτυξη.

¹¹² Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Γενική Διεύθυνση Ενέργειας, “EU – Russia Energy Dialogue”,σελ.6-10 Προσβάσιμο στο: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf, Ημερομηνία πρόσβασης: 2016, 7 Μαρτίου.

Όμως πριν από την παράθεση των λεπτομερειών σχετικά με την στρατηγική για τον ενεργειακό χάρτη μέχρι το 2050 ανάμεσα στους δύο εταίρους, είναι απαραίτητο να τονιστεί εκ νέου η ενεργειακή εξάρτηση της Ε.Ε με αποτέλεσμα την ενεργειακή αβεβαιότητα και ανασφάλεια η οποία επιβεβαιώθηκε με την κρίση του φυσικού αερίου του 2006 ανάμεσα στη Ρωσία και την Ουκρανία, αφήνοντας χωρίς φυσικό αέριο πολλά από τα κράτη-μέλη της.

Αιτία της κρίσης που δημιουργήθηκε ήταν οι άκαρπες διαπραγματεύσεις μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας για την επίλυση των διαφωνιών τους, με την Ουκρανία να κατηγορείται πως 7.8 κ.μ φυσικού αερίου δεν ήταν πλέον διαθέσιμα στις δεξαμενές της ενώ είχαν αποθηκευτεί εκεί από την Gazprom.¹¹³ Αποτέλεσμα των αποτυχημένων διαπραγματεύσεων ήταν η απόφαση της Ρωσίας να διακόψει την παροχή φυσικού αερίου προς τη Ρωσία. Αυτή η απόφαση όμως επηρέασε σε μεγάλο βαθμό και χώρες της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στο άρθρο της Lisa Pick “ EU- Russia energy relations: a critical analysis”, η προμήθεια του ρωσικού φυσικού αερίου μειώθηκε κατά 40% στην Ουγγαρία, 30% στην Αυστρία, Ρουμανία, Σλοβακία και Γαλλία, 25% στην Ιταλία και 14% στην Πολωνία.

Ο ενεργειακός χάρτης Ε.Ε – Ρωσίας μέχρι το 2050

Συνέπεια των ενεργειακών εξελίξεων και της αστάθειας σε αυτόν τον τομέα ήταν η ανάγκη για διάλογο μεταξύ των δύο εταίρων όπως αυτή εκφράστηκε με το σχεδιασμό του ενεργειακού χάρτη μέχρι το 2050. Αναλυτικότερα, οι λόγοι που οδήγησαν στην ανάγκη του ενεργειακού διαλόγου :είναι η αύξηση με γοργούς ρυθμούς της ενεργειακής ζήτησης στις αναδύμενες οικονομίες, ιδιαίτερα στην Κίνα και την Ινδία με πιθανότητα συνολικής αύξησης έως και 40%. Σε αυτή την περίπτωση η Ε.Ε. δεν θα αποδέχεται παρά ένα ελάχιστο μερίδιο ορυκτών καυσίμων σε σχέση με τις εξαγωγές των Ρώσων προς τα Ανατολικά. Άλλος λόγος είναι η μεταβλητότητα στις τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου κατά την περασμένη δεκαετία. Επίσης, η κλιματική αλλαγή που έχει αναγνωριστεί παγκοσμίως δημιουργεί την ανάγκη μιας ενεργειακής πολιτικής με σεβασμό στο περιβάλλον και αποφυγή ατυχημάτων όπως αυτό που έγινε στην Fukushima το 2011, με τις δύο πλευρές να συμφωνούν στην

¹¹³ <http://www.economia.gr/el/article/entry/67>

ανάγκη μέτρων για την εξασφάλιση της πυρηνικής ασφάλειας. Καταταλκτικά γίνεται εμφανές και από τους δύο εταίρους πως οι ενεργειακές τους πολιτικές είναι διαφορετικές όμως θα πρέπει να βρεθούν τα σημεία όπου συγκλίνουν ώστε να προκύψει μία δυνατή ενεργειακή συνεργασία ανάμεσά τους.¹¹⁴

Ενεργειακή ασφάλεια

Ποια είναι όμως αυτά τα σημεία σύγκλισης των δύο εταίρων στο θέμα της ενεργειακής πολιτικής τα οποία θα μπορούσαν να καταδείξουν μία σχέση αλληλεξάρτησης; Ακόμα, πώς αντιλαμβάνεται η εκάστοτε πλευρά την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και τι διακυβεύεται πίσω από αυτή; Μέσα από το άρθρο της Lisa Pick “EU- Russia energy relations : a critical analysis” υποστηρίζεται ότι ανάμεσα στη Ρωσία και την Ε.Ε υπάρχει μια σχέση αλληλεξάρτησης ως προς την ενεργειακή τους πολιτική η οποία αναγνωρίζεται και από τα δύο μέλη. Όπως αναφέρεται στο άρθρο, το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας απασχολεί και τους δύο εταίρους με διαφορετικούς τρόπους « για την Ε.Ε. έγκειται στην ικανότητα της ένωσης να έχει επαρκή ποσότητα φυσικού αερίου στις κατάλληλες τιμές μεταφερόμενο με σεβασμό προς το περιβάλλον ενώ για την Ρωσία η ενεργειακή ασφάλεια έγκειται στην ικανότητά της να διατηρηθεί η ζήτηση.»¹¹⁵ Προφανώς ο τρόπος που αντιλαμβάνονται την ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί τη χρυσή τομή της ενεργειακής τους συνεργασίας και ο βαθμός κατά τον οποίο αυτή επιτυγχάνεται καθορίζει το βαθμό αλληλεξάρτησής τους.

Ενεργειακή ασφάλεια-Ευρωπαϊκή Ένωση

«Η Στρατηγική για την Ενεργειακή Ένωση, που εγκαινιάστηκε πριν από έναν χρόνο, υποσχόταν τον εφοδιασμό όλων των Ευρωπαίων με ασφαλή, βιώσιμη και ανταγωνιστική ενέργεια. Η σημερινή δέσμη μέτρων μπορεί να εστιάζει στην ασφάλεια του εφοδιασμού, αφορά, όμως, και τους τρεις αυτούς πρωταρχικούς στόχους.

¹¹⁴ Για τις τελευταίες 2 παραγράφους βλέπε “Roadmap EU- Russia Energy Cooperation until 2050” Προσβάσιμο στο :

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf

Ημερομηνία:2016,7 Μαρτίου.

¹¹⁵ Pick.L “EU-Russia energy relations:a critical analysis”Προσβάσιμο στο:

<http://www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/students/student-journal/ug-summer-12/lisa-pick.pdf>

(μεταφρασμένο από εμένα)

Μειώνοντας την ενεργειακή μας ζήτηση και διαχειριζόμενοι καλύτερα τον εφοδιασμό μας από εξωτερικές πηγές, υλοποιούμε την υπόσχεσή μας και ενισχύουμε τη σταθερότητα της ενεργειακής αγοράς της Ευρώπης.»¹¹⁶

Μάρος Σέφτοβιτς, Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και επίτροπος Ενεργειακής Ένωσης.

Στις 12 Δεκεμβρίου 2015, στη σύνοδο που έλαβε χώρα στο Παρίσι για την κλιματική αλλαγή, συμφωνήθηκε μια νέα δέσμη μέτρων σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια η οποία αφορά στον εφοδιασμό της Ε.Ε. με φυσικό αέριο, στη διαφάνεια των συμφωνιών που υπογράφονται από κάποιο κράτος μέλος με τρίτους η οποία θα επιτυγχάνεται από τον έλεγχο που θα ασκεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στη στρατηγική για το Υδροποιημένο Φυσικό αέριο και την αποθήκευσή του και τέλος στη στρατηγική που αφορά στη θέρμανση και στην ψύξη των κτιρίων μέσω της αύξησης της ενεργειακής τους απόδοσης αλλά και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η ενεργειακή ασφάλεια για την Ε.Ε. είναι σκοπός πρωταρχικής σημασίας καθώς οι στόχοι ασφάλειας , βιωσιμότητας και ανταγωνιστικής ενέργειας αποτελούν αντικείμενο των στρατηγικών της Επιτροπής Γιούνκερ.¹¹⁷

Όπως υποστηρίζεται από τον ΙΕΑ (International Energy Agency), για την Ε.Ε., η εξάρτησή της από το Ρωσικό φυσικό αέριο αναμένεται να αυξηθεί καλύπτοντας έως και το 84% των αναγκών της μέχρι το 2030. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη μελέτη υπάρχουν τρεις βασικοί λόγοι για τους οποίους η Ε.Ε θα παραμείνει εξαρτημένη για αρκετό χρονικό διάστημα ακόμα. «Πρώτον, η γεωγραφική εγγύτητα με τη Ρωσία εμποδίζει οποιαδήποτε διαφοροποίηση από αυτή. Δεύτερον, είναι δύσκολη η προμήθεια αερίου μέσω θάλασσας λόγω της μη ύπαρξης υποδομών όποτε η μεταφορά του από την Λατινική Αμερική για παράδειγμα είναι προς το παρόν αδύνατη. Τρίτον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την χαρακτηρίζεται από την έλλειψη βραχυπρόθεσμων σχεδίων. Μέσα από τις μακροπρόθεσμες στρατηγικές όπως αυτή

¹¹⁶ “Προς μια Ενεργειακή Ένωση: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει δέσμη μέτρων για βιώσιμη ενεργειακή ασφάλεια” Μέσα στο : http://ec.europa.eu/greece/news/2016/20160216_energeiaki_enosi_el.htm

¹¹⁷ Ibid

του Europe 2020 strategy, δεν είναι σε θέση να αλλάξουν την εξάρτηση που υφίσταται τη δεδομένη στιγμή»¹¹⁸.

Σε αυτό το σημείο παρουσιάζει ενδιαφέρον η περίπτωση του αγωγού Nabucco, ο σκοπός δημιουργίας του οποίου ήταν η εν μέρη ενεργειακή απεξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία. Η εξαγωγή φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν, το Ιράκ και την Αίγυπτο μέσω της Κασπίας θάλασσας θα δημιουργούσε αυτόματα μια περισσότερο ανταγωνιστική αγορά καθώς η Ρωσία θα έχανε το μονοπώλιό της σε αυτόν τον τομέα. Οι ΗΠΑ με τη σειρά τους, επικρότησαν το σχέδιο για τη δημιουργία του αγωγού nabucco, το οποίο όμως τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.¹¹⁹

Όπως αναφέρεται στο άρθρο της Clara weiss “European union’s Nabucco pipeline project aborted” οι λόγοι αποτυχίας του σχεδίου είναι ότι οι χώρες που θα προμήθευαν την Ε.Ε. με φυσικό αέριο τελικά αποτραβήχτηκαν παρά τις έντονες προσπάθειες που κατέβαλλε η Ε.Ε. μέσω αντιπροσωπειών ώστε να κλείσει τη συμφωνία με τους προμηθευτές. Οι χώρες της Ε.Ε. δεν ήταν συνασπισμένες ενώ η Ουγγαρία ανακοίνωσε πως θα αποτραβηχτεί από το σχέδιο. Έτσι το σχέδιο της απεξάρτησης μέσω του αγωγού nabucco δεν είχε τις κατάλληλες και απαραίτητες βάσεις, όπως αυτή της συνοχής και της ενιαίας ενεργειακής στρατηγικής των κρατών-μελών της Ε.Ε.¹²⁰

Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία δεν έμεινε αμέτοχη στην ανακοίνωση ενός σχεδίου που θα της στερούσε σε μεγάλο βαθμό την πρωτοκαθεδρία της στην εξαγωγή φυσικού αερίου στην Ε.Ε. Για αυτόν τον λόγο, δημιούργησε το 2011 τον αγωγό north stream, ο οποίος παραλείποντας την διαμετακόμιση από την Ουκρανία και τη Λευκορωσία, εξήγαγε φυσικό αέριο μέσω της Βαλτικής στην Γερμανία. Ακόμα, η Ρωσία ανέλαβε το σχέδιο για τη δημιουργία του αγωγού south stream το οποίο

¹¹⁸ Ibid

¹¹⁹ I. N. Γρηγοριάδης, “Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού αερίου στη Ν.Α Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής συνεργασίας”:ΕΛΙΑΜΕΠ. Μέσα στο: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/07/europaiki-energeiaki-asfaleia_new.pdf

¹²⁰ C.Weiss “European Union;s Nabucco pipeline project aborted”,13-7-2013, Μέσα στο: <https://www.wsws.org/en/articles/2013/07/13/nabu-j13.html>

αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2018 εξάγοντας φυσικό αέριο κάτω από τη μαύρη θάλασσα και μέσω των Βαλκανίων στη Δυτική Ευρώπη.¹²¹

Εάν γίνει αποδεκτό πως το σχέδιο για τη δημιουργία του αγωγού naubucco αποτελεί μια σοβαρότερη και οργανωμένη προσπάθεια της Ε.Ε για την απεξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως προβλέπεται εξαιρετικά δύσκολο η Ευρώπη να καταφέρει τελικά να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον στο τομέα αυτό. Ακόμα, μέσα από την αντίδραση της Ρωσίας γίνεται αντιληπτή η ικανότητά της να απαντάει σε τέτοιου είδους σχέδια που απειλούν τη μονοπωλιακή της θέση η οποία της χρησιμεύει ως ένα πολύ ισχυρό όπλο για επιβάλλει τις γεωπολιτικές της βλέψεις. Ένα ίσως βιαστικό συμπέρασμα θα ήταν πως η ζυγαριά της περισσότερο ενεργειακά εξαρτημένης γέρνει προς την Ε.Ε. η οποία αγωνιά για το ενεργειακό της μέλλον. Όμως εάν είναι έτσι γιατί η Ρωσία αντέδρασε αμέσως στον σχεδιασμό του αγωγού naubucco αντιπροτείνοντας και σχεδιάζοντας η ίδια νέους αγωγούς, επενδύοντας υπέρογκα ποσά;

Ενεργειακή ασφάλεια- Ρωσία

“Economic logic and Russia’s export interests require us to proceed more boldly and energetically in the most promising and fastest growing markets. And not only in Europe, where Gazprom now plays a leading role.(...) I am sure that you will exert your utmost efforts to make the company more effective and multifaceted ”¹²².

Ομιλία Πούτιν, 15^η επέτειος της Gazprom.

Μέσα από τα λόγια του Πούτιν γίνεται φανερός ο σκοπός για την αποτελεσματικότερη εξέλιξη της Gazprom, μέσα από την συνεργασία με νέες ανεπτυγμένες αγορές. Επίσης, τονίζεται πως η Gazprom κατέχει πρωταγωνιστικό

¹²¹ Ibid

¹²² “ President of Russia Vladimir Putin: Speech at a Gala Evening to Celebrate the 15th Anniversary of Gazprom’s Incorporation”

Μέσα στο: <http://www.gazprom.com/about/history/events/15years/speech01/>

ρόλο στην Ε.Ε. Σε αυτό το σημείο, θα ήταν δυνατό να αντιστραφούν οι όροι λέγοντας ότι η Ε.Ε με τη σειρά της πρωταγωνιστεί στις εξαγωγές της Gazprom δημιουργώντας αμφίδρομες σχέσεις αλληλεξάρτησης; Ο εν πολλοίς διακηρυγμένος σκοπός να καταστεί η Ρωσία ενεργειακή υπερδύναμη είναι γνωστός. Όμως μπορεί στα αλήθεια να επιτευχθεί αυτό χωρίς την Ε.Ε;

Μέσα στο “Eu- Russian energy relations : a critical analysis” παρατίθεται η άποψη των Baev(2008),Morozov(2008), Pleines(2009) πως “ η ρωσική στρατηγική μπορεί να γίνει αντιληπτή ως αυτοκαταστροφική η οποία έχει οδηγήσει από νωρίς, σε μια τάση υπερεπενδύσεων στις εξαγωγές υπερχρηματοδοτώντας την παραγωγή τους.”¹²³ Ακόμα υποστηρίζεται μέσα από τον Pleines πως “ ο αυξημένος κρατικός έλεγχος εμποδίζει την δράση ιδιωτικών φορέων οι οποίοι περιθωριοποιούνται εξαιτίας των κρατικών επεμβάσεων προκαλώντας έλλειψη παραγωγικότητας μέσα στο ρωσικό ενεργειακό τομέα.”¹²⁴ Επιπλέον, “ακόμα και αν η Ρωσία κατέχει τα μεγαλύτερα αποθεματικά φυσικού αερίου, πολλές από τις σημαντικές της πηγές έχουν αρχίσει να καταστρέφονται ενώ η αναγκαία ανάπτυξη νέων πηγών είναι ένα εξαιρετικά δαπανηρό και δύσκολο εγχείρημα αφού βρίσκονται σε πολύ απομακρυσμένες περιοχές στο μακρινό βορρά καθιστώντας αυτό το εγχείρημα εχθρικό απέναντι στην τεχνολογία και τον εξοπλισμό αφού απαιτείται η δημιουργία αγωγού πολλών στρεμμάτων.¹²⁵

Το άνοιγμα των εξαγωγών του ρωσικού φυσικού αερίου καθίσταται προς το παρόν δύσκολο και λιγότερο κερδοφόρο αφού όπως υποστηρίζεται από τους Aalto (2008) και Barysch(2007)” η Κίνα δεν είναι πρόθυμη να πληρώσει στις Ευρωπαϊκές τιμές”¹²⁶ Τέλος εξαιρετικά σημαντικό είναι το στοιχείο πως τα έσοδα της Gazprom από την Ε.Ε υπολογίζονται να είναι περισσότερα από τα δύο τρίτα των ετήσιων κερδών

¹²³ Μέσα στο: Pick.L “EU-Russia energy relations:a critical analysis”Προσβάσιμο στο: <http://www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/students/student-journal/ug-summer-12/lisa-pick.pdf> (μεταφρασμένο από εμένα)

¹²⁴ Ibid

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Ibid

της,¹²⁷ κάτι που αυτόματα καθιστά την ένωση έναν από τους σημαντικότερους εταίρους της Ρωσίας.

III.Π Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ.

Η γεωπολιτική διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέταση των σχέσεων της Ρωσίας με την Ε.Ε. αφού αποτελεί αντικείμενο ανταγωνισμού μεταξύ τους. Η κρίση της Ουκρανίας η οποία υπογράφηκε με την επέμβαση της Ρωσίας στην Κριμαία και την τελική προσάρτησή της σε αυτήν, οφείλεται σε μια σειρά στρατηγικών οι οποίες ήταν συνυφασμένες με γεωπολιτικές σκοπιμότητες. Γιατί ο πρόεδρος Πούτιν ήθελε την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία; Ποιος ήταν ο ρόλος των Η.Π.Α και της Ε.Ε σε αυτή την ιστορική κρίση; Στον παρελθόν, η εκδημοκρατικοποίηση πολλών χωρών από τη Δύση με πρόφαση την προστασία τους, φαίνεται πως επανήλθε με σκοπό να εφαρμοστεί αυτή τη φορά στην Ουκρανία έχοντάς την υπό τη σκέπη της

¹²⁷ Ibid

και με την πιθανή παρουσία του NATO σε αυτή. Αυτή η κίνηση δημιούργησε διλήμματα ασφαλείας στη Ρωσία η οποία αντέδρασε αποφασιστικά.

Ο Βλαντίμιρ Κόλοσοφ καθηγητής, διδάκτορας γεωγραφικών επιστημών και επικεφαλής του Κέντρου γεωπολιτικών μελετών του ινστιτούτου Γεωγραφίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών, μέσα από το άρθρο του “ Η γεωστρατηγική σημασία της Μαύρης Θάλασσας” τονίζει τον σημαντικό ρόλο που κατέχει “αποτελώντας διάδρομο διέλευσης ενεργειακών πόρων. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ο έλεγχος της ήταν στα χέρια νέων παικτών. Η Ρωσία κατείχε το 10,9% του μήκους της ακτογραμμής ενώ η Ουκρανία συμπεριλαμβανομένης της Κριμαίας το 37,5%. Οι χώρες γύρω από αυτήν χαρακτηρίζονται από βαθιές εσωτερικές διενέξεις οι οποίες δημιουργούν κρίσεις, όπως αυτή που βιώνει η Ουκρανία σήμερα.”¹²⁸

Ακόμα, αναφέρεται πως “με την ανακάλυψη νέων πηγών υδρογονανθράκων το ενδιαφέρον της Ε.Ε. και των Η.Π.Α αυξήθηκε σημαντικά υποστηρίζοντας την ένταξη της Γεωργίας και της Ουκρανίας στο NATO.”¹²⁹ Για Τη Ρωσία όμως κάτι τέτοιο είναι αδιαπραγμάτευτο καθώς αποτελεί “casus belli” λόγω της απειλής της εθνικής της ασφάλειας. Πιθανότατα, με την ένταξη της Ουκρανίας η οποία αποτελεί χώρα-διαμετακομιστή φυσικού αερίου στην Ε.Ε. η ενεργειακή δύναμη της τελευταίας θα αυξανόταν με την διαπραγματευτική της ισχύ να αποκτά διαφορετική βαρύτητα.

Στην προσπάθεια να βρούμε τον ρόλο που δ η Ε.Ε. και οι Η.Π.Α στην κρίση της Ουκρανίας, Ο J. Mearsheimer στο άρθρο του “Why the Ukraine Crisis is the West’s Fault” εξηγεί πως « Οι Η.Π.Α. και η Ευρωπαίοι σύμμαχοι έχουν τη μεγαλύτερη ευθύνη για την κρίση στην Ουκρανία. Η κύρια ρίζα του προβλήματος είναι η διεύρυνση του NATO και η προσπάθεια απομάκρυνσης της Ουκρανίας από τη ρωσική επιρροή έχοντας ως απώτερο σκοπό την ενσωμάτωσή της στην Ευρώπη. Παράλληλα, η διεύρυνση της Ε.Ε. προς την Ανατολή, όπως και η «ευρωπαϊκή προσπάθεια εξασφάλισης της δημοκρατίας στην Ουκρανία», αποτελούν βασικά στοιχεία (ξεκινώντας από την πορτοκαλί επανάσταση του 2004) »¹³⁰.

¹²⁸ Κόλοσοφ Β. “Η Γεωστρατηγική σημασία της Μαύρης Θάλασσας”, 16/03/2016. Μέσα στο: http://gr.rbth.com/opinion/2014/03/16/i_geostratigiki_simasia_ti_mayri_thalassa_29125

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ John J. Mearsheimer, «Why the Ukraine Crisis is the West’s Fault», Foreign Affairs, 2014 (μτφ. από εμάς).

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Πηγή: <http://www.economist.com/news/briefing/21598744-having-occupied-crimea-russia-stirring-up-trouble-eastern-ukraine-end>

Χρονικό της Κρίσης στην Ουκρανία

Την 21^η Νοεμβρίου 2013, ο Πρόεδρος της Ουκρανίας Viktor Yanukovich, αρνήθηκε τη συμφωνία για στενότερους εμπορικούς δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Ένωση, προτιμώντας να επιδιώξει μια ισχυρότερη συνεργασία με τη Μόσχα. Παράλληλα, διεκόπη η πορεία ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κίνηση που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από μια μεγάλη μερίδα του ουκρανικού πληθυσμού που επιθυμούσε την ανεξάρτηση της χώρας από τη Ρωσία με οποιοδήποτε κόστος. Αυτή η πολιτική κίνησή του οδήγησε ένα μεγάλο αριθμό του ουκρανικού πληθυσμού στον ξεσηκωμό. Πολλές διαδηλώσεις φιλοευρωπαίων Ουκρανών έλαβαν χώρα σε σύντομο χρονικό διάστημα, διαδραματιζόμενες κυρίως στην πλατεία Ανεξαρτησίας του Κιέβου. Αυτές οι διαδηλώσεις συχνά αναφέρονται με τον όρο *Euromaidan*, και είχαν

ως κύριο στόχο να πειστεί η κυβέρνηση να επαναδιαπραγματευτεί την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Περίπου οκτακόσιοι χιλιάδες άνθρωποι συγκεντρώθηκαν και κατέλαβαν την Πλατεία Ανεξαρτησίας διαμαρτυρόμενοι για τους πολιτικούς χειρισμούς του Προέδρου τους, με αποκορύφωμα τη διαμαρτυρία της 8^{ης} Δεκεμβρίου¹³¹. Στις 17 Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς, ο Vladimir Putin, συμφώνησε να αγοράσει ένα μεγάλο μέρος του ουκρανικού χρέους (\$15bn) καθώς και να χαμηλώσει την τιμή πώλησης του φυσικού αερίου προς την Ουκρανία¹³².

Η κατάσταση τέθηκε εκτός ελέγχου και αιματηρές συγκρούσεις έλαβαν χώρα στο χώρο της πλατείας. Αποκορύφωμα αυτής της ανεξέλεγκτης συμπλοκής, ήταν η 20^η Φεβρουαρίου, όπου τουλάχιστον ογδόντα οκτώ άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, ενώ έγιναν εκατοντάδες συλλήψεις από την αστυνομία. Σε όλη αυτή την περίοδο, το κίνημα έλαβε υποστήριξη από πολλές ευρωπαϊκές χώρες καθώς και από τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Την 22^η Φεβρουαρίου, μια μέρα μετά την υπογραφή συμφωνίας συμβιβασμού του Προέδρου Yanukovich με τους ηγέτες της αντιπολίτευσης, ο Πρόεδρος αποχωρεί από το Κίεβο και το αξίωμά του μεταβιβάζεται στον Olexander Turchynov και από μία νέα φιλοδυτική κυβέρνηση¹³³. Αυτή η εξέλιξη φέρνει νέες αντιδράσεις από τους ρωσόφωνους στην Κριμαία, που επιθυμούν τη διατήρηση στενών σχέσεων με τη Ρωσία. Αποτέλεσμα αυτών των αντιδράσεων ήταν η διεξαγωγή δημοψηφίσματος στην περιοχή της Κριμαίας με ζήτημα την προσάρτηση της περιοχής στη Ρωσία ή την παραμονή της στην Ουκρανία (το αποτέλεσμα ήταν συντριπτικά υπέρ της προσάρτησης στη Ρωσική Ομοσπονδία).

Την 1^η Μαρτίου, ο Πρόεδρος Putin παίρνει την έγκριση από τη ρωσική Άνω Βουλή για να χρησιμοποιήσει ένοπλες δυνάμεις στην Κριμαία με σκοπό τη διαφύλαξη των ρωσικών εθνικών συμφερόντων¹³⁴. Λίγες μέρες μετά, την 28^η Μαρτίου, ο Αμερικανός Πρόεδρος Barack Obama, κάλεσε το Ρώσο Πρόεδρο να αποκλιμακώσει

¹³¹ <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, «Ukraine Crisis : Timeline», 13/11/2014.

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

την κρίση στην Ουκρανία και να οπισθοχωρήσει τα στρατεύματά του¹³⁵, κίνηση που έδειξε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν σκοπό να μείνουν αμέτοχες μπροστά στις εξελίξεις, αφού και τα δικά τους συμφέροντα εμπλέκονται στη συγκεκριμένη περιοχή. Σύμφωνα με το Λευκό Οίκο : « Ο πρόεδρος Ομπάμα επεσήμανε στον πρόεδρο Πούτιν ότι οι ΗΠΑ εξακολουθούν να υποστηρίζουν τη διπλωματική οδό για την αποκλιμάκωση της κρίσης, σε στενή διαβούλευση με την κυβέρνηση της Ουκρανίας, αλλά και με την υποστήριξη του ουκρανικού λαού »¹³⁶.

Στις 17 Απριλίου, η Ρωσία, η Ουκρανία, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφασίζουν στη Γενεύη να λάβουν μέτρα που θα πρόσκεινται σε κινήσεις προς την αποκλιμάκωση της κρίσης στην ανατολική Ουκρανία¹³⁷. Λίγες μέρες μετά, στις 25 Μαΐου, νέος Πρόεδρος της Ουκρανίας εκλέγεται ο Petro Poroshenko, κίνηση που χαρακτηρίστηκε ως «σοφή επιλογή»¹³⁸ από τον Αμερικανό Πρόεδρο λίγες μέρες αργότερα¹³⁹.

Οι διπλωματικές και στρατιωτικές κινήσεις και αποφάσεις της Ρωσίας, προκάλεσαν την έντονη ενόχληση από την πλευρά όχι μόνο των Ηνωμένων Πολιτειών αλλά και από πολλές χώρες της Δύσης. Με διαδοχικές αποφάσεις κυρώσεων, προσπάθησαν να φανερώσουν την ενόχλησή τους και να περάσουν στην αντεπίθεση ξεκαθαρίζοντας τις πολιτικές τους θέσεις.

Την 29^η Ιουλίου, «η Ευρωπαϊκή Ένωση συμφώνησε για πρώτη φορά (χθες) να επιβάλει ευρεία γκάμα κυρώσεων στη Ρωσία, ανεβάζοντας την αντιπαράθεση ανάμεσα στη Μόσχα και στη Δύση σε νέο επίπεδο. Σε μια παράλληλη εξέλιξη, η Ουάσιγκτον υποστήριξε ότι η Μόσχα παραβίασε τη διμερή συνθήκη για τον έλεγχο των πυρηνικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς, ενώ νωρίς χθες το βράδυ ο πρόεδρος των ΗΠΑ ανακοίνωσε την εφαρμογή νέων κυρώσεων εναντίον της Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας, εμπορίας όπλων και σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι κυρώσεις, που πλήττουν ρωσικές πετρελαϊκές εταιρείες, τράπεζες και εταιρείες

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ <http://www.naftemporiki.gr/story/787063/epikoinonia-poutin-me-ompama-gia-epilusi-tis-oukranikis->

krisis, 28/03/14.

¹³⁷ <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, *Ibid.*

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹

όπλων, αποτελούν μακράν την ισχυρότερη κίνηση της Δύσης σε βάρος της Ρωσίας. Οι κρατικές ρωσικές τράπεζες απαγορεύεται να αναζητούν χρηματοδότηση στις ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές, μέτρο που αναμένεται να αυξήσει το κόστος δανεισμού τους, κάτι που θα έχει αντανάκλαση σε όλους τους τομείς της ρωσικής οικονομίας»¹⁴⁰.

Από την πλευρά του, ο Αμερικανός Πρόεδρος Barack Obama, επικαλούμενος την προστασία των δικαιωμάτων των λαών ξεκαθάρισε σε δηλώσεις του: « Σήμερα υπενθυμίζουμε ότι οι ΗΠΑ εννοούν αυτό που λένε και συνδράμουμε τη διεθνή κοινότητα στη στήριξη των ελευθεριών και των δικαιωμάτων των λαών ανά τον κόσμο»¹⁴¹.

Προκειμένου οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση να πιέσουν τη Ρωσία να αναδιαμορφώσει την πολιτική της στο ζήτημα της Ουκρανίας και της στρατιωτικής εμπλοκής της στην Κριμαία, αποφάσισαν να προχωρήσουν σε μία σειρά κυρώσεων απέναντι στη Ρωσία σε πολλά διαφορετικά επίπεδα :

- Σε διπλωματικό επίπεδο (« Ματαίωση Συνόδου Κορυφής, αναστολή διμερών συνομιλιών με τη Ρωσία, αναστολή διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και στο Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας»¹⁴²).
- Σε επίπεδο ατομικών περιοριστικών μέτρων (« Δέσμευση περουσιακών στοιχείων και υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων»¹⁴³).
- Μέτρα ως αντίδραση στην προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης (« Περιορισμοί στις οικονομικές σχέσεις καθώς και απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, πλήρης απαγόρευση επενδύσεων καθώς και απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία. Απαγορεύθηκαν επίσης οι εξαγωγές και άλλων βασικών προϊόντων ορισμένων τομέων, μεταξύ των οποίων ο

¹⁴⁰ <http://www.kathimerini.gr/777902/article/epikairothta/kosmos/ee-kai-hpa-yio8ethsan-sklhres-kyrwseis-enanti-ths-rwsias>, 30/07/14.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/>, « Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κρίσης στην Ουκρανία ».

¹⁴³ *Ibid.*

εξοπλισμός για την αναζήτηση, έρευνα και παραγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων »¹⁴⁴).

- **Σε οικονομικό επίπεδο** (« τα μέτρα αυτά περιορίζουν την πρόσβαση σε πρωτογενείς και δευτερογενείς κεφαλαιαγορές της Ε.Ε. για πέντε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα [...] καθώς και τρεις μεγάλες ρωσικές εταιρίες που δραστηροποιούνται στον τομέα της ενέργειας και τρεις εταιρίες στον τομέα της άμυνας, επιβάλλουν απαγόρευση εξαγωγών και εισαγωγών όπλων, καθιερώνουν απαγόρευση εξαγωγής αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία και περιορίζουν την πρόσβαση της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την έρευνα και παραγωγή πετρελαίου »)¹⁴⁵.
- **Σε επίπεδο οικονομικής συνεργασίας** (« αναστολή υπογραφής νέων χρηματοδοτικών σχεδίων και έργων στη Ρωσική Ομοσπονδία, αναστολή χρηματοδότησης νέων σχεδίων και έργων και επανεξέταση ή ακόμα και αναστολή της εφαρμογής διμερών και περιφερειακών προγραμμάτων συνεργασίας της Ε.Ε. με τη Ρωσία »)¹⁴⁶).

Η Ρωσία έπειτα από τις διαδοχικές κυρώσεις που αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει, από την πλευρά της, έλαβε αντισταθμιστικά μέτρα. Για παράδειγμα, αύξησε τις τιμές φυσικού αερίου προς την Ουκρανία και μείωσε τις εξαγωγές φυσικού αερίου προς την Πολωνία, τη Σλοβενία και τη Ρουμανία¹⁴⁷. Εν συνεχεία, εμπόδισε τις εισαγωγές διαφόρων προϊόντων που προέρχονταν από χώρες που συμμετείχαν στις κυρώσεις εναντίον της (Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία, Νορβηγία και Ε.Ε.)¹⁴⁸. Ο ίδιος ο Ρώσος Πρόεδρος Πούτιν, την 1^η Δεκεμβρίου 2014, δε δίστασε κατά την επίσκεψή του στην Τουρκία να ανακοινώσει την εγκατάλειψη κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου South Stream στην Ευρώπη μέσω της Μαύρης Θάλασσας¹⁴⁹. Αντίθετα, επιδίωξη του

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Wan Wang, « Impact of Western Sanctions on Russia in the Ukraine Crisis », *Journal of Politics and Law*; Vol8, no2, February 2015, p.3 (μτφ. από εμάς).

¹⁴⁸ *Ibid.*

¹⁴⁹ *Ibid.*

θα ήταν η κατασκευή ενός νέου αγωγού φυσικού αερίου, μέσω της Τουρκίας, προς τη νότια Ευρώπη, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τη συνέργαση μαζί της¹⁵⁰.

Η Συμβολή του πολιτικού ρεαλισμού και της γεωπολιτικής στο ζήτημα της Ουκρανίας.

Η σημασία του ρεύματος του πολιτικού ρεαλισμού εξακολουθεί να είναι κομβική στην χάραξη των στρατηγικών των κρατών που έχουν ως κύριο στόχο τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους στο διεθνές σύστημα. Στην περίπτωση της κρίσης στην Ουκρανία, η Ρωσία, η Ευρωπαϊκή Ένωση - μέσα από την χάραξη πολιτικών που διαμορφώνονται από υπερεθνικούς θεσμούς - αλλά και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής επιδιώκουν τη συνεχή διασφάλιση των συμφερόντων τους.

Ο Nicholas J. Spykman (1893-1943), αμερικανός θεωρητικός της στρατηγικής και βασικός θεμελιωτής της Realpolitik, στο έργο του «Η Γεωγραφία της Ειρήνης», εξηγεί το ρόλο της ισχύος καθώς και της διατήρησης της εθνικής ανεξαρτησίας στις διακρατικές σχέσεις:

« Η ασφάλεια των κρατών στη διεθνή κοινωνία συνδέεται στενά με την οργάνωση της ισχύος. Το πρωτεύον χαρακτηριστικό της σημερινής διεθνούς κοινωνίας είναι η ανεξαρτησία του κυρίαρχου κράτους, μονάδα η οποία δεν αναγνωρίζει καμία ανώτερη εξουσία στον τρόπο με τον οποίο δομεί τις σχέσεις της με άλλα κράτη. Παρ' όλο που οι διεθνείς θεσμοί ιδρύονται για να ασχοληθούν με τις συγκεκριμένες φάσεις των προβλημάτων που τα κράτη καλούνται να επιλύσουν και παρά το γεγονός ότι τα κράτη αναγνωρίζουν ένα σύνολο κανόνων, οι οποίοι διέπουν τις μεταξύ τους, σχέσεις, δεν παύει να είναι αλήθεια ότι η τελική ευθύνη για την ασφάλεια του κάθε ξεχωριστού κράτους επαφίεται στο ίδιο το κράτος και μόνον »¹⁵¹.

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ Nicholas J.Spykman, «Η Γεωγραφία της Ειρήνης», Μετάφραση Παναγιώτης Ι.Κελάδριας, Πρόλογος Ιωάννης Θ.Μάζης, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004, σελ.37.

Με αυτόν τον τρόπο γίνεται κατανοητό, πως κάθε κράτος έχει ως κύριο στόχο την προστασία των εδαφών του, επομένως τη μεγιστοποίηση της ασφάλειάς του – βασική αρχή του πολιτικού ρεαλισμού - ¹⁵².

« Ως κοινωνικός οργανισμός το κράτος διακρίνεται από τους υπόλοιπους από τη σαφώς προσδιορισμένη εδαφική του βάση , η οποία εκτείνεται επί μιας σαφώς καθορισμένης περιοχής. Ασκει την υπέρτατη εξουσία επί ενός συγκεκριμένου τμήματος της υδρογείου και οι δραστηριότητες του εξαρτώνται άμεσα από τα φυσικά χαρακτηριστικά του εδάφους του. Όντως, η ύπαρξή του ως κράτους είναι τόσο στενά συνδεδεμένη με την αδιαμφισβήτητη κατοχή ενός συγκεκριμένου τμήματος γης ώστε οποιαδήποτε καταπάτηση της επικράτειας του από ένα άλλο κράτος απειλεί την ίδια του την ύπαρξη. Η έννοια της ασφάλειας λοιπόν, πρέπει να γίνει κατανοητή από την άποψη της ακεραιότητας του ελέγχου επί του εδάφους. Επιπλέον, τα φυσικά χαρακτηριστικά του εδάφους επηρεάζουν άμεσα τον τρόπο διατήρησης της ασφάλειας εφόσον η ισχύς καθορίζεται, σε μεγάλο βαθμό , από τη γεωγραφία και τους φυσικούς πόρους. Όταν ασχολείται με το πρόβλημα της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας, το κράτος πρέπει να ενεργεί επί τη βάση της ισχύος την οποία δύναται να κινητοποιήσει, είτε εντός της δικής του επικράτειας είτε μέσω των συμμάχων και προστατών του » ¹⁵³.

Ο Nicholas Spykman εξηγεί επίσης το σπουδαίο ρόλο της γεωπολιτικής και της γεωστρατηγικής στη χάραξη των εξωτερικών εθνικών πολιτικών. Τονίζει ότι προκειμένου να επιτευχθεί μια γεωπολιτική ανάλυση και να γίνει μια ολοκληρωμένη εξαγωγή πολιτικών συμπερασμάτων βάσει αυτής, χρειάζεται να λαμβάνουμε υπόψη τη σπουδαιότητα της μεταβολής του χώρου και του χρόνου :

« Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό οποιασδήποτε γεωπολιτικής ανάλυσης, η οποία διακρίνεται από την αμιγώς γεωγραφική, είναι η ενασχόλησή της με μια δυναμική μάλλον παρά στατική κατάσταση. Οι μεταβαλλόμενες συνθήκες στον πολιτικό κόσμο επηρεάζουν τα συμπεράσματα με το να μεταβάλλουν τη σημασία που δίδεται σε κάθε

¹⁵² βλέπε, Αθ.Πλατιάς Θουκυδίδης.

¹⁵³ Nicholas J.Spykman, op.cit., σελ.37,38.

χρονική στιγμή σε συγκεκριμένους παράγοντες [...]. Τα γεωγραφικά δεδομένα δεν αλλάζουν, αλλάζει όμως η σημασία τους για την εξωτερική πολιτική»¹⁵⁴.

Όπως προαναφέραμε και στην προηγούμενη ενότητα, ο ρόλος της ενέργειας είναι κομβικός στη χάραξη της ρωσικής αλλά και της πολιτικής των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περιοχή όπου εκτείνεται η Μαύρη Θάλασσα που περικλείεται ανάμεσα στη Ρωσία, την Ουκρανία (συμπεριλαμβάνοντας και τη χερσόνησο της Κριμαίας), την Τουρκία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αποτελεί πέρασμα προς τον Ατλαντικό Ωκεανό διαμέσω της Μεσογείου, του Αιγαίου και διαφόρων άλλων πορθμών. Αποτελεσματικά, πρόκειται για μια περιοχή ιδιαίζουσας σημασίας στην οποία διακυβεύονται εθνικά συμφέροντα πολλών διαφορετικών κρατών, είτε συνορεύουν είτε όχι με αυτήν. Μέσα από τη γεωπολιτική ανάλυση του Nicholas Spykman, μπορούμε να αντιληφθούμε τη σημασία της περιοχής :

« Δύο παράγοντες ενέργειας, πέραν του άνθρακα και του σιδήρου, είναι το πετρέλαιο και η υδροδυναμική ενέργεια [...]. Ωστόσο, η παραγωγή πετρελαίου είναι, ίσως, περισσότερο σημαντική. Οι βασικές περιοχές παραγωγής πετρελαίου βρίσκονται στα όρια δύο εκ των τριών μεγάλων μεσογειακών θαλασσών – της ασιατικής και της αμερικανικής. Στην περιοχή της ευρωπαϊκής Μεσογείου, τα κέντρα παραγωγής πετρελαίου βρίσκονται στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, μόλις έξω από την άμεση σφαίρα επιρροής των Μεσογειακών χωρών »¹⁵⁵. Αναφορικά με την ανάλυση του N. Spykman, ο καθηγητής Ι.Θ.Μάζης εξηγεί, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον όρο Rimland (κρηπίδωμα) που ο Spykman εισήγαγε: « Ο Σπάικμαν θεωρούσε ότι οι ευρασιατικές παράκτιες περιοχές (συμπεριλαμβανομένης της παραθαλάσσιας Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, της Ινδίας, της Ν/Α Ασίας και της Κίνας) ήταν το κλειδί για τον έλεγχο του κόσμου λόγω της πληθυσμιακής τους συστάσεως, των άφθονων πλουτοπαραγωγικών πηγών και της χρήσεως των εσωτερικών θαλάσσιων οδών [...]. Για τον Σπάικμαν, το Κρηπίδωμα (ο περιφερειακός δακτύλιος [Marginal Crescent] του Μάκιντερ) ήταν το κλειδί του αγώνα για την κυριαρχία στον κόσμο »¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Nicholas J.Spykman, op.cit., σελ.47.

¹⁵⁵ Nicholas J.Spykman, op.cit., σελ.84-85.

¹⁵⁶ Nicholas J.Spykman, op.cit., σελ.16 (Πρόλογος Ι.Θ.Μάζης). Βλέπε : Halford John Mackinder, « Δημοκρατικά Ιδεώδη και Πραγματικότητα και άλλες τρεις εισηγήσεις», Επιστημονικός Διευθυντής Ι.Θ. Μάζης, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006 και Nicholas J.Spykman, op.cit., σελ.107 όπου ο συγγραφέας εξηγεί : «Όποιος ελέγχει το κρηπίδωμα εξουσιάζει την Ευρασία, και όποιος εξουσιάζει την Ευρασία ελέγχει το πεπρωμένο του κόσμου».

Μέσα από το ζήτημα της κρίσης στην Ουκρανία αποδείχτηκε ότι τα κράτη, σε περιπτώσεις και κρίσιμες στιγμές όπου διακυβεύεται το εθνικό τους συμφέρον, επιστρέφουν στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού μέσα από τις οποίες επιδιώκουν από τη μία πλευρά να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους και από την άλλη να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους. Σύμφωνα με τον John J. Mearsheimer «η βασική κινητήρια δύναμη στη διεθνή πολιτική είναι η θέληση για ισχύ»¹⁵⁷. Τα κράτη δρουν σύμφωνα με τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού πρωτίστως διότι επιδιώκουν την μεγιστοποίηση της ισχύος τους. Όπως ο Θουκυδίδης μας διδάσκει μέσα από την ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου: η αναρχία του διεθνούς συστήματος, ο ανταγωνισμός, η σημασία της επιβίωσης, η αναζήτηση της ασφάλειας, το εθνικό συμφέρον, η αναζήτηση οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος, η εξισορρόπηση του αντιπάλου, η διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων καθώς επίσης και ο παραμερισμός των ηθικών αξιών και της δικαιοσύνης αποτελούν τους κεντρικούς άξονες στην μελέτη του πολιτικού ρεαλισμού.¹⁵⁸

Μέσα στο άρθρο του «Why the Ukraine Crisis is the West's Fault», ο John Mearsheimer εξηγεί τον αδιάμφισβήτητο ρόλο που κατέχει η έννοια της γεωπολιτικής στις διεθνείς σχέσεις. Τονίζει πως μπορεί στην Ουάσινγκτον να μην αρέσει η θέση της Ρωσίας στο θέμα της Ουκρανίας αλλά οφείλει να καταλάβει πως οι κινήσεις της στηρίζονται σε γεωπολιτικούς λόγους¹⁵⁹. Οι μεγάλες δυνάμεις πάντα ήταν ευαίσθητες στο να έχουν κοντά στα σύνορά τους δυνητικούς εχθρούς¹⁶⁰. Μάλιστα, δε διστάζει να δώσει το παράδειγμα της Κίνας σαν δυνητική απειλή για τις Η.Π.Α. αναρωτώμενος για το τι θα γινόταν εάν η Κίνα επεδίωκε να χτίσει συμμαχίες στο δυτικό ημισφαίριο με τον Καναδά ή το Μεξικό¹⁶¹. Η Ρωσία είχε στείλει ήδη λοιπόν το μήνυμα ότι δε θα

¹⁵⁷ John J. Mearsheimer.(2011), Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Αθήνα :ΠΟΙΟΤΗΤΑ σελ.57

¹⁵⁸ Πλατιάς Αθ. (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα :ΕΣΤΙΑ σελ. 18-19.

¹⁵⁹ John J. Mearsheimer, «Why the Ukraine Crisis is the West's Fault», Foreign Affairs, 2014 (μτφ από εμάς).

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ibid.*

δεχόταν τέτοιου είδους κινήσεις και αυτό είχε γίνει σαφές και ξεκάθαρο ήδη από τη στάση της στο ζήτημα της Γεωργίας (Πόλεμος Ρωσίας Γεωργίας το 2008)¹⁶².

¹⁶² *Ibid.*

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, οι ισορροπίες στο διεθνές σύστημα άλλαξαν και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής απέκτησαν κυρίαρχο ρόλο σε ένα νέο διαμορφωμένο μονοπολικό περιβάλλον. Στην παρούσα εργασία, επιδιώξαμε να μελετήσουμε τις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία, ιδίως μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, και την Ευρώπη. Αυτές οι σχέσεις διέπονται από τον παράγοντα της αλληλεξάρτησης, και ταυτόχρονα από την έννοια του συμφέροντος. Η ρήση του Θουκυδίδη παραμένει λοιπόν επίκαιρη και

αναλλοίωτη στο χρόνο και αδιαμφισβήτητα φανερώνει πως ακόμη και σήμερα οι διεθνείς σχέσεις καθορίζονται και διαμορφώνονται πάντα με βάση το συμφέρον : « Αναπτύξαμε, από την ανάγκη των πραγμάτων, την ηγεμονία μας στο σημείο που βρίσκεται σήμερα, στην αρχή από φόβο, έπειτα για την τιμή και αργότερα για το συμφέρον μας »¹⁶³.

Ο ρόλος του γερμανικού ζητήματος αμέσως μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν καθοριστικός στη διαμόρφωση της σχέσης ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ε.Σ.Σ.Δ.. Βασικός στόχος της εργασίας μας ήταν να ερευνήσουμε τις και να αναλύσουμε τις θέσεις και τις στρατηγικές των δύο πλευρών ως προς την επίλυση αυτού του ζητήματος : «Μετά το 1945 δεν υπάρχει ευρωπαϊκός και ευρωατλαντικός θεσμός ο οποίος να μην είχε αποφασιστεί, πρωτίστως και κυρίως, σε αναφορά με το γερμανικό ζήτημα »¹⁶⁴. Φυσικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες δε θα μπορούσαν να μείνουν αμέτοχες, ακολουθώντας τη δική τους στρατηγική – πολλές φορές βασισμένη στο γερμανικό ζήτημα – ώστε να επηρεάζουν και πολλές φορές να καθορίζουν τη σχέση Ευρώπης και Ε.Σ.Σ.Δ.. Τρανταχτό παράδειγμα αποτελεί ο διαμελισμός του γερμανικού κράτους αμέσως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το οποίο αποτέλεσε τον προμαχώνα του ψυχρού πολέμου εκφράζοντας τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα εκατέρωθεν του «σιδηρούν παραπειάσματος ».

Μέσα από την ανάλυση των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων της Ευρώπης και της Ρωσίας, διαπιστώσαμε πως είναι λοιπόν αδύνατο να

¹⁶³ Θουκυδίδου Ιστορία, Α75. Για μία συζήτηση για τα τρία αυτά κίνητρα της στρατηγικής συμπεριφοράς (δηλ. φόβος, τιμή, συμφέρον) βλ. Crane , Thucydides and the Ancient Simplicity, σελ.62, Laurie M. Johnson , Thucydides, Hobbes, and the interpretation of Realism (DeKalb : Northern Illinois University Press,1993), Clifford Orwin, The Humanity of Thucydides(Princeton: Princeton University Press, 1994), σελ 44-51. Μέσα στο Πλατιάς Αθ. (2010), Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Αθήνα :ΕΣΤΙΑ σελ. 32.

¹⁶⁴ Ηφαιστος Παναγιώτης, «Το γερμανικό ζήτημα υπό το πρίσμα της κρίσης της περιόδου 2009-2012 και η πορεία της Ε.Ε.», βλ. <http://www.ifestosedu.gr/111germanikoee.htm>

προσδιοριστούν αυτές οι σχέσεις χωρίς να λάβουμε υπόψη τον παράγοντα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Στο άρθρο του *Why the Ukraine Crisis is the West's Fault*, ο J. Mearsheimer αναλύει τον καθοριστικό ρόλο που διέπουν ακόμα και σήμερα οι αρχές του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, εξηγώντας τους λόγους που οι Ηνωμένες Πολιτείες και κατ'επέκταση η Ευρώπη, χειρίστηκαν με το χειρότερο δυνατό τρόπο την επίλυση του ζητήματος της Ουκρανίας:

« Οι ελίτ στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη τυφλώθηκαν από τα γεγονότα όντας προσηλωμένες σε μια λανθασμένη άποψη της διεθνούς πολιτικής. Έχουν την τάση να πιστεύουν ότι η λογική του ρεαλισμού έχει μικρή σημασία στον εικοστό πρώτο αιώνα και ότι η Ευρώπη μπορεί να διατηρηθεί ακέραιη και ελεύθερη, βάσει των φιλελεύθερων αρχών, όπως το κράτος δικαίου, την οικονομική αλληλοεξάρτηση και τη δημοκρατία. Αλλά αυτό το μεγάλο σχέδιο πήγε στραβά στην Ουκρανία. Η κρίση δείχνει ότι η *realpolitik* παραμένει επίκαιρη, και τα κράτη που το αγνοούν αυτό ρισκάρουν και τίθενται σε κίνδυνο. Οι Αμερικανοί και οι Ευρωπαίοι ηγέτες που αναμείχθηκαν, επιχείρησαν να μετατρέψουν την Ουκρανία σε δυτικό προπύργιο στα σύνορα της Ρωσίας. Τώρα που οι συνέπειες είναι ορατές, θα ήταν ακόμη μεγαλύτερο λάθος να συνεχιστεί αυτή η λανθασμένη πολιτική »¹⁶⁵.

Από την άλλη πλευρά, μέσα από την επανένωση της Δυτικής και της Ανατολικής Γερμανίας, φάνηκε πως οι ισορροπίες άλλαξαν εξίσου σημαντικά και εντός του ευρωπαϊκού χώρου. Η Γερμανία μετατράπηκε σε μία ευρωπαϊκή υπερδύναμη μέσα από την οικονομική της πολιτική, ενώ ακόμη και σήμερα μέσα από την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ο

¹⁶⁵ John J. Mearsheimer, «Why the Ukraine Crisis is the West's Fault», *Foreign Affairs*, 2014, σελ.2 (μτφ από εμάς).

κυρίαρχος ρόλος της στη λήψη αποφάσεων των υπερεθνικών θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται αντιληπτός. Βασικός της στόχος λοιπόν, είναι η πολιτική αλλά και ταυτόχρονα οικονομική της κυριαρχία εντός του ευρωπαϊκού χώρου.

Με την εκχώρηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων τους σε υπερεθνικούς θεσμούς, τα κράτη μέλη φαίνονται όλο και πιο αδύναμα μπροστά στη λήψη αποφάσεων για την προάσπιση των εθνικών τους συμφερόντων. Η διαπραγματευτική δύναμή τους μοιάζει να χάνεται μέσα σε μία προσπάθεια διαμόρφωσης μιας κοινής πολιτικής, η οποία τελικά αποβαίνει μοιραία για τους πιο ευάλωτους. Οι οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Ρωσία, καθορίζονται και διαμορφώνονται σε πολύ σημαντικό βαθμό με βάση τον ενεργειακό τομέα. Η Ευρώπη ήταν και σύμφωνα με μελέτες θα παραμείνει εξαρτημένη από τη Ρωσία αναφορικά με την εισαγωγή φυσικού αερίου (βλ. σελίδα 65), ενώ έως το 2030 φέρεται να αυξηθεί αυτή η εξάρτησή της σε ποσοστό 84% των αναγκών της. Συμπερασματικά, αποτελεί ένα βασικό εταίρο και για την ίδια τη Ρωσία, η οποία εξάγει μεγάλη ποσότητα φυσικού αερίου προς την Ευρώπη – χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Γερμανίας – : «η γερμανική κυβέρνηση επιμένει στον σχεδιασμό της για την κατασκευή του αγωγού Nord Stream 2, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Ρωσία στην Γερμανία μέσω της Βαλτικής»¹⁶⁶.

Η δυναμική πολιτική που ασκεί η Μόσχα όταν παρουσιάζονται διλήμματα ασφαλείας, όπως αυτού που δημιουργήθηκε στην περίπτωση του αγωγού Nabucco με τον συνασπισμό των χωρών για την ενεργειακή ανεξάρτηση της Ε.Ε. φανερώνουν τις ηγεμονικές της βλέψεις στον

¹⁶⁶ CNN Greece, « Παρά τις κυρώσεις στη Ρωσία η Γερμανία προχωρά τον Nord Stream 2», Πηγή: REUTERS/Sergei Karpukhin, 25/12/15 <http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/16555/para-tis-kyroseis-sti-rosia-i-germania-proxora-ton-nord-stream-2>

ενεργειακό τομέα. Η ενδεχόμενη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης των ευρωπαϊκών χωρών από αυτήν, θα μείωνε σημαντικά την επιρροή της, τα έσοδά της και θα κλόνιζε το κύρος της.

Όμως, η πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τις ενεργειακές σχέσεις των δύο εταίρων δεν αφήνουν ιδιαίτερα περιθώρια να προβούμε σε μία ξεκάθαρη απάντηση μιας ασύμμετρης ή αρμονικής αλληλεξάρτησης. Δρώντας ως ορθολογικοί παίκτες και επιδιώκοντας να προασπίσουν τα συμφέροντά τους, οι δύο εταίροι επιδιώκουν την εξασφάλιση της ασφάλειάς τους με όσο το δυνατό λιγότερο κόστος. Από την πλευρά τους, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δείχνουν ανήμπορα να υπερασπιστούν τα ενεργειακά τους συμφέροντα ως προς τη Ρωσία, και όπως φάνηκε και από το ζήτημα του αγωγού Nabucco, δεν μπορούν να θεσπίσουν μια ενιαία και συντονισμένη ενεργειακή στρατηγική.

Μέσα από τη γεωπολιτική ανάλυση που επιδιώξαμε να πετύχουμε στην ενότητα III.Π της εργασίας μας, προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε τον τρόπο με τον οποίο η γεωπολιτική και γεωστρατηγική ανάλυση μπορεί να συνεισφέρει στην πληρέστερη κατανόηση χάραξης πολιτικών εκατέρωθεν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία αλλά και την Ευρώπη σχετικά με το ζήτημα της Ουκρανίας. Η περιοχή γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα, που περικλείεται ανάμεσα στη Ρωσία, την Ουκρανία (συμπεριλαμβάνοντας και τη χερσόνησο της Κριμαίας), την Τουρκία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία αποτελεί σημαντικότατο πέρασμα προς τον Ατλαντικό Ωκεανό. Αποτελεσματικά, η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί κομβικό σημείο το οποίο συνδέεται άμεσα με τη διαφύλαξη εθνικών συμφερόντων πολλών κρατών, είτε συνορεύουν γεωγραφικά με αυτήν, είτε όχι. (βλ. την ανάλυση από Nicholas J.Spykman σελ.78).

Η μελέτη των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων Ρωσίας και Ευρώπης

είναι αναπόφευκτο να επιτευχθεί, εάν πρώτα δεν προσδιοριστεί ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στη χάραξη των στρατηγικών και στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων της κάθε πλευράς. Η άνοδος και η οικονομική ανάπτυξη και άλλων χωρών παγκοσμίως, όπως η Κίνα και η Ινδία, ενδέχεται μελλοντικά να επηρεάσουν και ίδιες την εξέλιξη αυτής της σχέσης πιο καθοριστικά, και σίγουρα θα επέλθουν μελέτες που θα επιδιώξουν την ερμηνεία και των δικών τους ρόλων στη διαμόρφωση αυτής της σχέσης. Αυτό όμως που είναι βέβαιο, είναι ότι τα κράτη, προκειμένου να διαφυλάττουν τα εθνικά τους συμφέροντα, θα ανατρέχουν κάθε φορά στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού – όπως συμβαίνει από την περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου – με σκοπό να μεγιστοποιούν την ισχύ τους, ακόμα και αν οι φιλελεύθερες αρχές φαίνεται να καθορίζουν τις τύχες του κόσμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Αρβανιτόπουλος Κ., Ήφαιστος Π., «Ευρωπαϊκές Σχέσεις», Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2003.

Ζαφειρόπουλος Γ., «Ρωσία ΕΣΣΔ Κοινοπολιτεία. Η Γέννηση και ο Θάνατος μιας αυτοκρατορίας», Αθήνα : ΤΕΣΣΕΡΑ ΕΨΙΛΟΝ Α.Ε., 1992.

Ήφαιστος Π., «Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων, Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

Ήφαιστος Π., «Κοσμοθεωρία των Εθνών - Συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου -, Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2009.

Κασκαρέλης Γ., «Η Πορεία για την οικονομική και Νομισματική Ένωση και η προσαρμογή των οικονομικών μονάδων», Αθήνα : ΙΝΕ/ΟΤΟΕ, 2001.

Μαργαρίτου Κ., «Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας », Αθήνα:Ι. Σιδέρης, 2015.

Παπασωτηρίου Χ., «Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002», Αθήνα : ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2003.

Πλατιάς Αθ., «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», Αθήνα :ΕΣΤΙΑ, 2010.

Πλατιάς, Α. , «Το νέο διεθνές σύστημα - ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων - », Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1995.

Φαραντούρης Ε. Νικόλαος, «Ενέργεια Δίκαιο, οικονομία & Πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη », 2012.

Hague Rod, Harrop Maertin, «Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση», ΚΡΙΤΙΚΗ: 2011.

Mearsheimer, John J., «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων», Αθήνα :ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2011.

Neill Nugent, «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην ΕΕ. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές.» Αθήνα : Σαββάλας, 2012.

Nye, J., «Ηπια Ισχύς -Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική - », Αθήνα : Παπαζήση, 2005.

Johnson. D, Robinson P., « Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ρωσίας στον 21^ο αιώνα », Αθήνα : Παπαζήση, 2010.

Spykman Nicholas J., «Η Γεωγραφία της Ειρήνης», Μετάφραση Παναγιώτης Ι.Κελάδριας, Πρόλογος Ιωάννης Θ.Μάζης, Εκδόσεις Παπαζήση, 2004.

ΑΡΘΡΑ

Γρηγοριάδης Ι.Ν., «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού αερίου στη Ν.Α Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής συνεργασίας», Δεκ 2008,ΕΛΙΑΜΕΠ. Προσβάσιμο: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/07/europaiki-energeiaki-asfaleia_new.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Γενική Διεύθυνση Ενέργειας, «EU – Russia Energy Dialogue».

Προσβάσιμο στο: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf

Μπογιόπουλος, Ν. «Σχέδιο Μάρσαλ : Η «Σωτηρία» που... σκοτώνει!», 5 Ιουνίου 2015.

Προσβάσιμο: <http://www.imerodromos.gr/marshal-plan/>

Παναγιώτου. Ε «Γκρομικό: Η Ελλάδα ,η Ρωσία και η ρήξη με την Ευρώπη» ,

Προσβάσιμο:<http://www.onalert.gr/stories/gromyko-h-ellada-h-rwssia-kai-h-ri3h-methn-eurwph/41800>

Παπαναστασίου Ν. “Ο αποκλεισμός του Δ. Βερολίνου”, 20/05/2012 Μέσα στο: <http://www.kathimerini.gr/458545/article/epikairothta/kosmos/o-apokleismos-toy-d-verolinoy>

Buhbe.M «Business: The economy Yeltsin's speech on economic reforms» 23 Ιουλίου 1993, Προσβάσιμο : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/118555.stm>

Crossette B., Weiner T. «George F. Kennan Dies at 101; Leading Strategist of Cold War», 18/03/2005, Προσβάσιμο : http://www.nytimes.com/2005/03/18/politics/george-f-kennan-dies-at-101-leading-strategist-of-cold-war.html?_r=0

DebarDeleben.J «The End of the Cold War, EU Enlargement and the EU-Russian Relationship», Προσβάσιμο: <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR018/DeBardeleben.pdf>

Groome.F, «From contradiction to cooperation: A new Legal and diplomatic foundation for Energy Policy in the EU», 19 Απριλίου 2012, Προσβάσιμο : http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=343:from-contradiction-to-cooperation-a-new-legal-and-diplomatic-foundation-for-energy-policy-in-the-eu&catid=123:content&Itemid=389

Hughes.J, «EU relations with Russia : partnership or asymmetric interdependency?», J.Hughes, London School of Economics, London : 2006.

Hureau Rolland, « Union Européenne et Russie : les malentendus de deux visions diplomatiques», 30/10/14. <http://www.libertepolitique.com/site/Actualite/Decryptage/Union-europeenne-et-Russie-les-malentendus-de-deux-visions-diplomatiques>

Kolosov V. «Η Γεωστρατηγική σημασία της Μαύρης Θάλασσας», 16/03/2016. Προσβάσιμο: http://gr.rbth.com/opinion/2014/03/16/i_geostratigiki_simasia_ti_mayri_thalassa_29125

Melvyn P. Leffler ,2006. «Remembering George Kennan Lessons for Today?» *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*, Προσβάσιμο: <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>.

Mearsheimer John J., « Why the Ukraine Crisis is the West's Fault », Foreign Affairs, 2014.

Mitchell A. Orenstein, Foreign Affairs, «Προς μία ρωσο-γερμανική Ευρώπη », Ελληνική Έκδοση, 10/03/2014.

Προσβάσιμο : <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69720/mitchell-a-orenstein/pros-mia-roso-germaniki-eyropi>.

Muratov.D «The Chechen wars murdered Russian democracy in its cradle»,

Προσβάσιμο:

<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/12/-sp-chechnya-russia-war-anniversary>

Paterson.T ,Telegraph, «Merkel fury after Gerhard Schroeder backs Putin on Ukraine», 14/03/2014.

Person R. «6 reasons not to worry about Russia invading the Baltics» November 12 2012. Προσβάσιμο : <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/11/12/6-reasons-not-to-worry-about-russia-invading-the-baltics/>

Pick.L «EU-Russia energy relations:a critical analysis» Προσβάσιμο στο:

<http://www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/students/student-journal/ug-summer-12/lisa-pick.pdf>

Piet R. «Kalinigrad: the last wall in Europe», 18 Νοεμβρίου 2014. Μέσα στο

<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/11/kaliningrad-last-wall-europe-20141116114613645536.html>

Stent Angela E., «Russia and Germany Reborn:Unification, The Soviet Collapse,and The New Europe» Princeton University Press, 1998.

Προσβάσιμο στο : <http://press.princeton.edu/chapters/s6426.html>

Weiss C., «European Union’s Nabucco pipeline project aborted»,13-7-2013,

Προσβάσιμο: <https://www.wsws.org/en/articles/2013/07/13/nabu-j13.html>

Wan Wang, « Impact of Western Sanctions on Russia in the Ukraine Crisis », Journal of Politics and Law; Vol8, no2, February 2015, p.3

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

«Κοινή συνέντευξη Τύπου Αλ. Τσίπρα – Βλ. Πούτιν»,

[http://www.avgi.gr/article/5454378/koini-sunenteuxi-tupou-al-tsipra-bl-poutin-video-](http://www.avgi.gr/article/5454378/koini-sunenteuxi-tupou-al-tsipra-bl-poutin-video)

«Harry S. Truman, The Truman Doctrine.» Στο :

<http://www.americanrhetoric.com/speeches/harrystrumantrumandocctrine.html>.

Πρόκειται για την ομιλία του προέδρου Τρούμαν στο Κογκρέσο στις 12 Μαρτίου 1947.

«The Marshall Plan»

Προσβάσιμο:http://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/marshall_plan/.

«Yeltsin's resignation speech» Προσβάσιμο στο :

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/world/monitoring/584845.stm>

«Η διακήρυξη Σουμάν- 9 Μαΐου 1950» Προσβάσιμο στο:

<http://emathisi.weebly.com/etamuepsilonrhoalpha-taetasigmaf-epsilonupsilonrhoomegapietasigmaf.html>

<http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/>, « Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κρίσης στην Ουκρανία ».

«Κριτήρια της Κοπεγχάγης» Προσβάσιμο στο : [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=el)

[lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=el](http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/accession_criteria_copenhagen.html?locale=el)

ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.

Προσβάσιμο στο : http://europa.eu/pol/pdf/consolidated-treaties_el.pdf , σελ.134.

Ημερομηνία πρόσβασης:2016, 5 Μαρτίου.

«Προς μια Ενεργειακή Ένωση: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει δέσμη μέτρων για βιώσιμη ενεργειακή ασφάλεια» Προσβάσιμο:

http://ec.europa.eu/greece/news/2016/20160216_energeiaki_enosi_el.htm

«Roadmap EU- Russia Energy Cooperation until 2050»

Προσβάσιμο στο :

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf

Σύνοδος Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας (2001a) Κοινή Δήλωση από τη Σύνοδο κορυφής ΕΕ – Ρωσίας στη Μόσχα. Διαθέσιμη διεύθυνση:

http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/summit.html

«Common Strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia (1999/414/CFSP)» Προσβάσιμο στο:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114137.pdf

«The main Features of a German Strategy towards Russia»,. Σελ. 2-6. Προσβάσιμο στο: http://www.fes.de/kompass2020/pdf_en/Russia.pdf

«President of Russia Vladimir Putin: Speech at a Gala Evening to Celebrate the 15th Anniversary of Gazprom’s Incorporation»

Μέσα στο: <http://www.gazprom.com/about/history/events/15years/speech01/>

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>, «Ukraine Crisis : Timeline», 13/11/2014.

«Soviet draft of a German peace Treaty- First “Stalin Note”.»

Προσβάσιμο στο :

<http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/eng/Foreign%20and%20Security%201%20ENG.pdf>

«Formation of NATO and Warsaw Pact»

Προσβάσιμο :<http://www.history.com/topics/cold-war/formation-of-nato-and-warsaw-pact>

«The Potsdam Conference, 1945» Προσβάσιμο :

<https://history.state.gov/milestones/1937-1945/potsdam-conf>

«Yeltsin Defends continuation of Chechnya War» Προσβάσιμο στο :

http://articles.latimes.com/1994-12-28/news/mn-13772_1_continuation-of-chechnya-war

<http://www.naftemporiki.gr/story/787063/epikoinonia-poutin-me-ompama-gia-epilusi-tis-oukranikis-krisis>,

« A short history of NATO», Προσβάσιμο : <http://www.nato.int/history/nato-history.html>.

« The Marshall Plan » speech at Harvard University, 5 June 1947.

Προσβάσιμο : <http://www.oecd.org/general/themarshallplanspeechatharvarduniversity5june1947.htm>

«Twenty years after: Key players in Russia’s October 1993 crisis.» Προσβάσιμο στο: <http://www.rferl.org/content/russia-players-1993-crisis/25125000.html>

«Agreement on partnership and cooperation», Προσβάσιμο στο:

http://www.russianmission.eu/userfiles/file/partnership_and_cooperation_agreement_1997_english.pdf

«Portrait of Kennan». Προσβάσιμο : <http://www.russilwvong.com/future/kennan.html>

Mlechin L. (2009) «Profile: Andrey Gromyko- The Soviet Union’s Mr No»,

<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/rbth/5733750/Profile-Andrey-Gromyko-the-Soviet-Unions-Mr-No.html>

Kennan George F., «Russia’s National Objectives,» April 10, 1947, Kennan Papers, Box 17. Μέσα στο: Melvyn P. Leffler ,2006. Remembering George Kennan Lessons for Today? *UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE*.

Full text {online } : <http://www.usip.org/sites/default/files/SRdec06.pdf>.

«Σύμφωνο της Βαρσοβίας»

Προσβάσιμο:https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%8D%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%81%CF%83%CE%BF%CE%B2%CE%AF%CE%B1%CF%82.

«Μπορίς Γιέλτσιν» Προσβάσιμο στο :

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%AF%CF%82_%CE%93%CE%B9%CE%AD%CE%BB%CF%84%CF%83%CE%B9%CE%BD

«Russia: From Rebirth to Crisis to Recovery»

Προσβάσιμο: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2012/pdf/c7.pdf>

«Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης» Προσβάσιμο στο:

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CF%8D%CF%81%CF%85%CE%BD%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82

«Member Countries»

Προσβάσιμο: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm